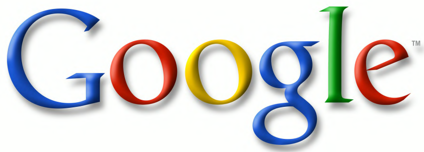
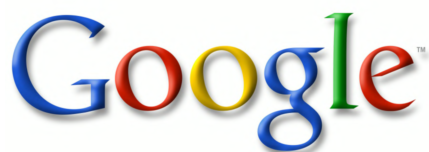

Google

KARL MORTENSEN

NORDISK MYTOLOGI

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

KARL MORTENSEN

NORDISK MYTOLOGI

I

KORTFATTET POPULÆR FREMSTILLING

MED 21 BILLEDER

ANDEN GENNEMSETE UDGAVE

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG.

FORLAGETS BOGTRYKKERI
1906

F

INDHOLDSOVERSIGT.

Side

Almindelig Indledning: §§ 1—8 .... 1—28.

Første Afsnit: *Mytologien i Sammenhæng efter norsk-islandske Kilder.*

I Hvorledes Verden blev til §§ 1—9 28—37.
II Guderne og Gudelivet §§ 1—19 .. 38—53.
III Ragnarok §§ 1—5 .... 54—57.

Andet Afsnit: *Sjæle, Dæmoner og Guder.*

I Den alm. Folketro §§ 1—14 .... 58—74.
II Hovedguder og Gudesagn
Tor §§ 1—11 .... 74—89.
Odin §§ 1—10...................... 89—99.
Frøj og Njord §§ 1—3.............. 99—104.
Hejmdal og Balder §§ 1—8 .... 104—112.
Loke §§ 1—4...................... 112—117.

Tredje Afsnit: *Gudsdyrkelsens Former og det religiøse Liv* §§ 1—7 .... 118—126.

Fjerde Afsnit: *Heltesagnene* §§ 1—22....... 127—151.

Slutning .... 152—156.

Navnehenvisninger .... 156—164.

Billeder: S. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 37, 47, 52, 56, 82, 88 og 131.

AF FORORD TIL I. UDGAVE.

Nærværende Bogs Indhold afviger ikke saa lidt fra de hidtil benyttede Vejledninger i nordisk Mytologi, idet jeg har søgt at inddrage den nyere Myteforsknings Resultater i min Fremstilling, for saa vidt jeg har fundet dem egnede til Undervisning, og har taget det mytologiske Stof i bredere Omfang end sædvanlig. Jeg antager, at alle vil være enige med mig om, at Hovedtræk fra den saakaldte „lavere“ Mytologi afgiver et passende og interessant Undervisningsstof, som i vore Dage ikke bør savnes i en Lærebog i Mytologi; ligeledes vil man vel ogsaa billige, at et Udvalg af Oldsagnene genfortælles, skønt deres mytologiske Karakter er meget omtvistet. Men for mig er det næsten lige saa vigtig en Sag at indprente Eleverne, at oldislandsk eller oldnorsk *Digtning* med mytologisk Emne ikke er det samme

som *dansk* og svensk *Mytologi*, om hvilke vi ved grumme lidt ad *direkte* Vej.

Min Mening med Bogen er da denne: I den almindelige Indledning giver jeg en Fremstilling af Mytologiens Omfang og Betydning og en ordnet Oversigt over de forskelligartede Kilder, hvorfra vi henter vor Viden om den. Da den „oldnordiske“ Digtning har fremstillet Mytologien i et sammenhængende og til en vis Grad enestaaende System, har jeg i første Afsnit givet en kort Udvikling af dette paa Grundlag at Eddasangene og Snorre, hvorefter jeg i andet Afsnit giver en fyldigere Udvikling af Enkeltheder i Folketro og Gudelære med Genfortælling af de væsentligste oldnordiske Mytedigtninger. Sammen med de to sidste Afsnit om Gudsdyrkelsens Form og Heltesagnene skulde dette da give en saadan sammenhængende Viden om nordisk Mytologi, som en Elev fra Seminariet eller Latinskolen efter min Opfattelse bør have for at forstaa Nordens Oldtidsdigtning med dens store Betydning for de senere Tiders Aandsliv. Jeg har ordnet Stoffet med Undervisningen for Øje og har derfor paa ingen Maade tilsigtet Selvstændighed i videnskabelig Forstand, men har ofte uden videre benyttet det i Forvejen tilrettelagte, især hos N. M. Petersen, Finnur Jónsson og Mogk. Gudekvadene er anført efter Gjellerups Oversættelse.

Bogen som Helhed egner sig efter min Tanke først og fremmest for Seminariet og Latinskolen. Fremdeles har jeg tænkt mig, at ogsaa Realskoler, højere Pigeskoler og Folkehøjskoler med Udbytte kunde bruge min Bog, naar der overhovedet undervises i Mytologi. Maaske kunde den ogsaa tjene som indledende Vejledning for filologiske studerende med Dansk som Eksamensfag og være til Nytte og Fornøjelse for en og anden af det lille Publikum, som uden for Skolen kan tænkes at lære nordisk Mytologi. Om selve Fremstillingens Art og Omfanget af, hvad der er medtaget, vil der selvfølgelig være delte Meninger.

Nærværende anden Udgave stemmer i alt væsentligt med første, medens jeg dog hist og her har indført smaa Rettelser og Forbedringer. Det er mit Haab, at den lille Bog ogsaa i Gymnasiet maa kunne hævde sin Plads som en gavnlig Støtte for Undervisningen i Oldnordisk og Litteraturkundskab.

Odense 1906.

Forf.

Af Skrifter med fyldigere Oplysninger fremhæves:

Sophus Müller: Vor Oldtid.
L. Wimmer og *S. Bugge:* Runeværker.
Alexander Bugge: Vikingerne 1—2.
Finnur Jónsson: Oldnorsk-oldislandsk Litteraturh. 1—3, Udgave af Snorres Edda, Oversættelse af Gylfaginning.
Schück og *Warburg:* Svensk Litteraturhistorie I.
Den ældre Edda: Oversættelser af Møller, Gjellerup, Gjessing.
Heimskringla: Gustav Storms Oversættelse.
Sakse: Oversættelser af Vedel, Grundtvig, W. Horn.

Sv. Grundtvig: Udsigt over den nordiske Oldtids heroiske Digtning.
Axel Olrik: Danmarks Heltedigtning I. Sakses Kilder 1—2, Danske Oldkvad i Sakses Historie, Danske Heltesagn.
S. Bugge: Helgesagnene i den ældre Edda.

N. F. S. Grundtvig: Nordens Mytologi (1808 og 1832).
Hammerich: Ragnaroksmyten.
Henry Petersen: Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro i Hedenold.

N. M. Petersen: Nordisk Mytologi (2. Udg. 1863).
(Tysk videnskabeligt Hovedværk i sammentrængt Form er *E. Mogks* Afhandling *Mythologie* i Grundriss der germanischen Philologie, 2. Udg. 1900).

Almindelig Indledning.

---

1. Ved ***nordisk Mytologi*** forstaar vi Lærer om vore hedenske Forfædres religiøse Forestillinger og religiøse Skikke, deres Gudetro og Maade at dyrke Guderne paa samt deres Sagn og Sange om Guder og Helte. Kristendommens Indførelse forjog vel den gamle hedenske Tro, men Rester af denne eller Minder om den holdt sig længe i Almuens overtroiske Forestillinger, ja kan spores endnu i vore Dage. *Hvad er Mytologi?*

Man har aldrig paa Jorden truffet noget Folkeslag, som ikke har haft en Slags Religion; men jo lavere et Kulturstandpunkt Folket staar paa, desto grovere og mere utiltalende er ogsaa dets religiøse Forestillinger. *Alle Folk har Religion* Thi Religionen forandres og udvikles, efterhaanden som Kulturen gaar fremad. *Religionen forandres med Kulturen.* Man kan derfor lære meget ved at kende en Folkestammes Mytologi, idet denne oplyser os om, hvor højt vedkommende Mennesker er naaet i aandelig Udvikling, hvad de anser for det højeste og

vigtigste i Liv og Død, og hvad de anser for godt eller ondt.

Sjæle-dyrkelse og Natur-dyrkelse.

Vi kan let indse, at en Tro paa raadende og styrende Guder forudsætter en langt højere Kultur, end vilde Folk i deres første Tider er i Besiddelse af. De religiøse Forestillinger udgaar dels fra Sjæletroen, Troen paa Sjælenes fortsatte Liv, dels fra Troen paa, at Naturen er levende, befolket af hemmelighedsfulde Væsener, der forvolder alle de baade regelmæssige og uregelmæssige Omskiftelser i Naturen, af hvilke Mennesket føler sig afhængigt. Saadanne Naturvæsener betegner man ofte med det græske Ord Dæmoner. Disse Naturdæmoner giver sig tydeligt til Kende gennem Stormens Brusen, Vandets Rislen eller Vindens sagte Leg med Træernes Toppe. Men Folkeslagene kan i deres Udviklings Barndomstider ikke fastholde Troen paa Liv uden Legeme. Dæmonerne tænkes derfor i legemlig Skikkelse, som Mennesker eller Dyr. Samtidig føler Mennesket sin Hjælpeløshed og Afmagt over for Naturen og dens hemmelige Kræfter; det ligger da nær ved Ofringer og Bønner at hidføre et godt Forhold til disse Magter, som man ved egen Styrke ikke kan overvinde. Deri ligger allerede den første Spire til en Gudsdyrkelse, som senere kan udvikles, idet der tillægges den enkelte Dæmon større og større Omraade at herske over. Med den stigende Kultur udvikler der sig da i Stedet for Dæmontroen Troen paa mægtige Guder, der tænkes som skønne og fuldkomne Menneskeskikkelser.

Dæmoner-ne dyrkes.

Græsk og nordisk Mytologi.

Hos de mere udviklede Hedningefolk er der altid en nøje Overensstemmelse mellem Landets Natur, Folkets Karakter og Gudetroen. Derfor er der ogsaa en paafaldende Forskel mellem den græske

og den nordiske Mytologi. Den græske er lys og venlig som Landet selv; Guderne tænktes som store og skønne Menneskeskikkelser, der ikke blot pristes ved Ofringer og Tilbedelse, men som ogsaa begejstrede græske Kunstnere og Digtere til at frembringe Billedstøtter og Sange, som Verden næppe har Mage til. Den nordiske Gudelære, saaledes som vi kender den fra Hedenolds sidste Tider, er derimod mere mørk og alvorlig, og naar den kaster Alvoren til Side, bliver den ofte meget grov i sin Skæmt. Nordboerne savnede Anlæg for Billedhugger- og Malerkunst, om de end kunde være ret dygtige til at udskære i Træ; deres Gudebilleder var sædvanlig kun plumpe Træbilleder, som udpyntedes paa forskellig Maade. Derimod har deres Gudetro fremkaldt en Digtning, som paa sin Maade slet ikke staar tilbage for den græske, og vore Forfædres Opfattelse af Døden og navnlig deres Lære om Ragnarok, hvorom der skal fortælles i det følgende, betegner et højere Udviklingstrin end Grækernes Tro paa en ynkelig Skyggetilværelse i Dødsriget (Hades).

Hvorfor lærer vi nordisk Mytologi?

For os har i hvert Fald den nordiske Mytologi det Fortrin, at det er vore egne Forfædres Religion, vi gennem den lærer at kende. Dette er nødvendigt, hvis vi rigtig vil forstaa vor Oldtids Historie og Digtning og komme til at indse, hvilke

gode Sider og hvilke Mangler Kristendommen mødte her, da den blev forkyndt hos os. Endelig er det nødvendigt for os at kende de vigtigste Hovedpunkter af vore Fædres hedenske Tro for at sætte os ind i og glæde os over mange af vore bedste Digteres Arbejder; dette gælder især med Hensyn til Oehlenschläger og Grundtvig, som ikke blot har fremstillet store Dele af den nordiske Mytologi i selvstændige Digterværker („Nordens Guder", „Hakon Jarl", „Optrin af Norners og Asers Kamp"), men ogsaa ofte i deres øvrige Værker laant Udtryk og Billeder derfra, som vi bør kunne forstaa. Det var netop et af Digternes Hovedmidler til at vække den slumrende nationale Følelse i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, at de henpegede paa Nordens Oldtid og vore Fædres Tro, Liv og Bedrifter.

Nordens ældste Beboere.

2. Det er muligt, at det var vore Forfædre, som allerede flere Tusinde Aar før den kristne Tidsregnings Begyndelse beboede Skandinavien i *Stenalderen.* Lærde Forskninger har i hvert Fald godtgjort som det sandsynligste og rimeligste, at *Bronzealderens* Folk paa begge Sider af Aar 1000 før Kristi Fødsel tilhørte samme Stamme som *Jærnalderens* Nordboer, saaledes at vor Hedenold strækker sig over et Tidsrum af mindst 2000 Aar. Vi maa derfor søge Oplysning om Nordens ældste

religiøse Forestillinger i den *forhistoriske Oldkyndighed,* den Videnskab, som undersøger og oplyser de bevarede Oldtidslevninger af enhver Art. Det er her navnlig *Begravelsesskikkene* og Henlæggelsen af Ting, som man formoder er *Offergaver,* der har nogen mytologisk Betydning. *Begravelser og Ofringer.*

a. I de ældste Stenalderslevninger, Affaldsdyngerne*), har man ingen Begravelsespladser fundet; men fra den yngre Stenalder har man en Mængde

Fig. 1. *Runddysse (fra Mols).*

Grave, Rund- og Langdysser, Jættestuer (Figg. 1—3) og stensatte „Kister", hvori Ligene henlagdes ubrændte og forsynede med de nødvendige Redskaber, hvilket viser Troen paa et fortsat Liv efter Døden. Brændte Pletter og Baalrester inde i Gravene synes at antyde Ofringer til eller for de døde, og i Stenene findes ofte indhugget visse skaalformede Fordybninger, Hjul og Kors, som formodentlig havde religiøs Betydning (Fig. 4). *Korshjul*

b. I Bronzealderen, som ophører nogle Hundrede Aar før Kristi Fødsel, bevarede man længe

*) „Køkkenmøddinger".

Gravlægningsskikken fra Stenalderen. Ligene brændtes ikke, men anbragtes inde i opkastede Høje i en tætsluttende Stensætning eller i Kister af udhulede Egestammer. Senere blev dog Ligbrænding mere og mere almindelig; Asken bevaredes i Stensætning eller oftest i Lerurner inde i Højene; tit og ofte benyttede man uden videre gamle Stenaldershøje. De allerfleste af vore Kæmpehøje indeholder derfor Begravelser fra Bronzealderen. (Figg. 5—7). Grunden til denne Forandring i Begravelsesmaaden synes at være nye Fore-

Ligbrænding.

Fig. 2. *Langdysse (Sjælland).*

stillinger om Livet efter Døden. Først troede man paa Legemets fortsatte Liv, senere brændte man Legemet for at frigøre Sjælen. Ligesom i Stenalderen henlagde man Offergaver, smukt forarbejdede Brugs- eller Pragtgenstande. Til Udsmykning anvendes nu ogsaa Hagekorset og Trefligen (Figg. 8—9). Disse Mærker, hvis Betydning ikke kendes, findes anvendt som hellige Tegn („religiøse Symboler“) hos alle indoeuropæiske Folk.

Hagekors og Triskele.

c. Jærnalderen begynder omtrent i det 4de Aarhundrede før Kristus. Allerede i ældgammel Tid

havde Nordboerne staaet i Handelsforbindelse med Asien og Grækenland. Omtrent fra Kristi Fødsels Tid begynder en stærk romersk Paavirkning, og paa den Tid faar de gotisk-germanske Folk en egen Bogstavskrift, Runerne. Jærnalderen strækker sig helt ind i den historiske Tid; dens sidste Afsnit er Vikingetiden (omtr. 800—1000). I Løbet af Jærnalderen ophørte man igen med Ligbrændingen, idet, som Snorre siger,

Fig. 3. *Jættestue (Møen).*

Brændalderen afløstes af Højalderen. Ligene udstyredes nu igen rigeligt, især med Brugsgenstande, Vaaben, Mad- og Drikkekar. Man har gjort Fund af store og pragtfulde Offergaver (f. Eks. Guldhornene), Urner med dræbte Dyr, maaske endog Altre, hvorpaa der synes at have været opstillet plumpe Gudebilleder*) (Fig. 10). I det følgende vil der blive berørt et og

Brændalder og Højalder.

Offerdyr, Altre.

*) Enkeltvis har man fundet utvivlsomme Gudebilleder i Moser.

andet mere fra Mellem-Jærnalderen; men noget virkelig bestemt om Gudetroen ved vi ikke før langt ned mod Vikingetiden.

Nordisk Fælles-sprog.

3. Omkring Kristi Fødsel udgjorde Danske, Norske og Svenske kun eet Folkefærd, som talte

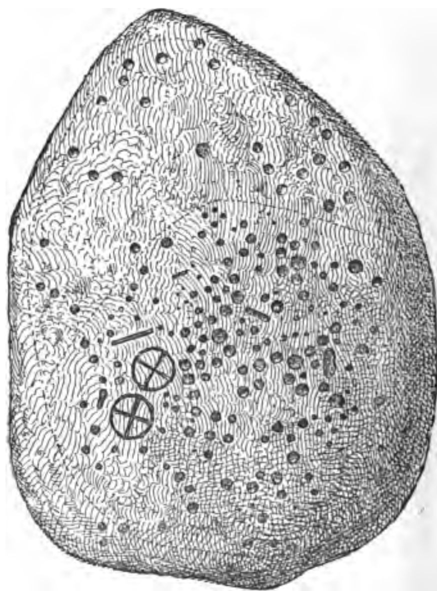

Fig. 4. *Skaalformede Fordybninger og Hjul.*

det samme Sprog, *Urnordisk.* Dette Fællessprog bevares, rigtignok med en Række naturlige Overgange og Forandringer, lige til omkring Aar 1000. I Vikingetiden kaldes det *„den danske Tunge“*, hvoraf de særlige nordiske Sprog efterhaanden har

udviklet sig. Det er da ogsaa rimeligt, at Nordboerne har haft den samme hedenske Gudetro i alle Hovedpunkter, selv om Gudsdyrkelsen har været *noget* forskellig i de forskellige Landskaber. Men vi kan gaa endnu et Skridt længere tilbage. Det kan nemlig paa mange Maader godtgøres, at ogsaa Nordboer, Tyskere og Englændere engang har været een stor Folkestamme, som sædvanlig kaldes den gotisk-germanske, og denne gotisk-

Goto-germaner.

Fig. 5. *Egekiste fra Bronzealderen (Vestjylland).*

germanske Stamme har igen fælles Oprindelse med de fleste europæiske Folk, f. Eks. ogsaa Grækerne, og med Persiens og Indiens Beboere. Vi maa da tænke os et „Urfolk“, hvis oprindelige Bopæl vi ikke kan bestemme, men hvorfra disse beslægtede Folk gennem lange Tider har udviklet sig. Dette Urfolk har selvfølgelig haft visse religiøse Forestillinger, og det er da sandsynligt, at vi maa kunne finde Spor af denne oprindelige Gudetro

Indoeuropæere.

Indoeuropæisk Fællesreligion.

baade i den indiske, græske og nordiske Mytologi, og dette er virkelig ogsaa Tilfældet. De Sprogmænd, som sysler med Sammenligningen mellem de forskellige indoeuropæiske Folkestammers Sprog, har kunnet godtgøre saadanne Punkter, men her maa vi nøjes med at fremføre enkelte Eksempler. Det almindelige Fællesnavn for Guderne var hos Nordboerne Aser, som er udviklet af et

Aser.

Fig. 6. *Kæmpehøj med Urner.*

ældre Anser. Tilsvarende Former findes i de fleste beslægtede Sprog, Himmelguden hed hos Inderne *Dyâus*, hos Grækerne *Zeus*, hos Romerne *Ju-piter*. Germanerne troede paa en Gud, de kaldte *Tiu* (Zio), medens der i den nordiske Gudetro findes Navnet *Tyr* (bevaret i „Tirsdag"); i det ældste nordiske Sprog maatte dette Ord hedde TiwaR.*) Men

Dyâus — TiwaR.

*) R svarer til „stemt" s i ældre Sprogtrin.

alle disse Navne stammer utvivlsomt fra en fælles Grundform, som rimeligvis betyder „den lysende“ eller „den skinnende“, og som altsaa maa have betegnet Himlens eller Solens Gud.

Efterhaanden som nu Indoeuropæerne spredte sig og i Tidernes Løb bosatte sig i forskellige Egne med meget forskelligt Klima, gav de deres Himmelgud mange Tilnavne efter det Lands Natur,

Fig. 7. *Række af Kæmpehøje.*

hvori de havde bosat sig. De gotisk-germanske Folk kaldte ham snart med det oprindelige Navn, snart WoþanaR eller ÞonararR*) („den blæsende“, „den tordnende“), og det varede ikke længe, før de glemte, at disse Navne kun var en Tilføjelse til den gamle Himmelguds Navn; nu regnede de med lige saa mange Guder, som der var Navne, *Tyr-Odin-Tor.*

*) Þ = engelsk th i „thing“.

og saaledes opstod da blandt andet Læren om de tre Guddomme *Tyr*, *Odin* og *Tor* (Tyskerne sagde Wodan og Donar; i Norden hører vi lidet eller intet til Tyrsdyrkelsen; i Stedet for denne Gud træder Frøj). Der synes altsaa hos vore Forfædre at have uddannet sig nye Guddomme og nye religiøse Forestillinger efter den Regel, at *Gudens Tilnavn eller Tiltale udskilles fra hans Navn og opfattes som et selvstændigt, personligt Væsen.* Naar dette gælder med Hensyn til een Gud, kan man let tænke sig, at noget lignende kan være Tilfældet paa mange andre Punkter i Mytologien.

Fig. 8. *Hagekors.*

Fælles-myter.

Men ogsaa en ligefrem Sammenligning mellem de indoeuropæiske Folks Hedningetro beviser, at mange enkelte Punkter i Gudelæren (Myter) stemmer overens. Myten om *Verdenstræet* findes baade hos Inderne og Nordboerne. Den højeste Gud er baade hos Inderne, Grækerne og vore Forfædre væbnet med et sikkert rammende Kastevaaben i sin Egenskab af Tordengud, enten dette nu fremstilles ligefrem som en Tordenkile (Lynstraale), en Hammer eller en Kølle.

Fig. 9. *Treflig.*

Om de ældste gotisk-germanske Folks Myto-

logi ved vi for øvrigt lidet sikkert ud over visse Enkeltheder, og saaledes gaar det ogsaa med Hensyn til de nordiske Folks Gudetro i de første

Fig. 10. *Alter fra Jærnalderen (?).*

Aarhundreder af den kristne Tidsregning, da de nemlig slet ingen skriftlige Optegnelser har efterladt sig. Hvad de fundne Oldsager kan berette, er fremstillet foran. Om Germanerne i det hele

Cæsar og Tacitus. taget giver de romerske Historieskrivere *Cæsar* og *Tacitus* ikke faa vigtige Oplysninger, især den sidste i sine Historiebøger og i sit lille Skrift om Germanien.

Runerne. **4.** Men ikke længe efter den kristne Tidsregnings Begyndelse lærte de gotisk-germanske Folk at benytte en Omdannelse af det græske og latinske Alfabet, de saakaldte *Runer*. Runerne naaede snart ogsaa de nordiske Folkeslag, hvor de indristedes paa Brugsgenstande, som Kamme, Spænder, Vaaben, Drikke- eller Offerhorn. Hertil hører de foran *Guldhornene.* nævnte *Guldhorn* fra Gallehus i Sønderjylland; de blev fundet 1639 og 1734 og havde en Værdi i vore Penge af omtrent 17000 Kr. Lige i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede blev de for deres Kostbarheds Skyld stjaalet og omsmeltet, saa vi nu maa nøjes med Tegninger og Afstøbninger af disse herlige Oldtidsminder, som vel har været en Offergave. De bestod af to glatte Horn af meget fint Guld med en ydre Beklædning af tætsluttende Ringe, ligeledes af Guld, hvori der var indgraveret Figurer og Prydelser, og mellem disse var der igen fastloddet ophøjede Figurer (Figg. 11—13). Der er forsøgt mange Tydninger af disse billedlige Fremstillinger, som vel sagtens har en religiøs Betydning. Worsaae, vor berømte Oldforsker, mente, at det ene Horn fremstillede Livet hos Hel („Slan-

gerne“), det andet Livet i Valhal („Stjernerne“), hvilket dog er helt usikkert. Langs den øverste Ring af det ene Horn læses der i det gamle urnordiske Maal:

ek hlewagastiR holtingaR horna tawido.

ɔ: Jeg, Lægæst, Holtes Søn (eller: fra Holt) forfærdigede Hornet.

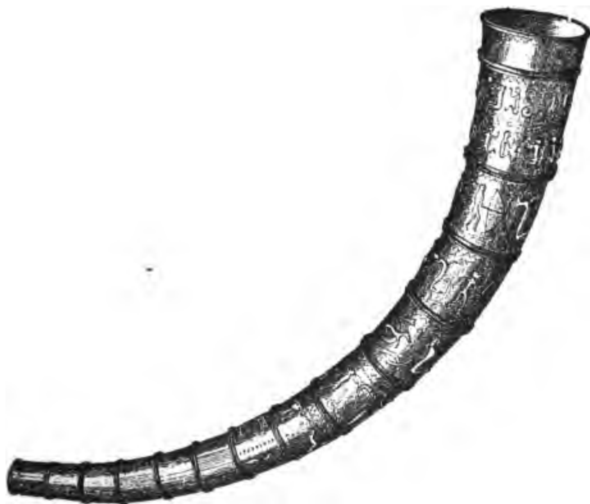

Fig. 11. *Det ene Guldhorn.*

Runestene.

Noget senere begyndte man at anvende Runerne til Indskrifter paa Kampestene, som anbragtes i eller oftest paa de dødes Gravhøje eller andensteds som et Hædersminde for de henfarne. Saadanne

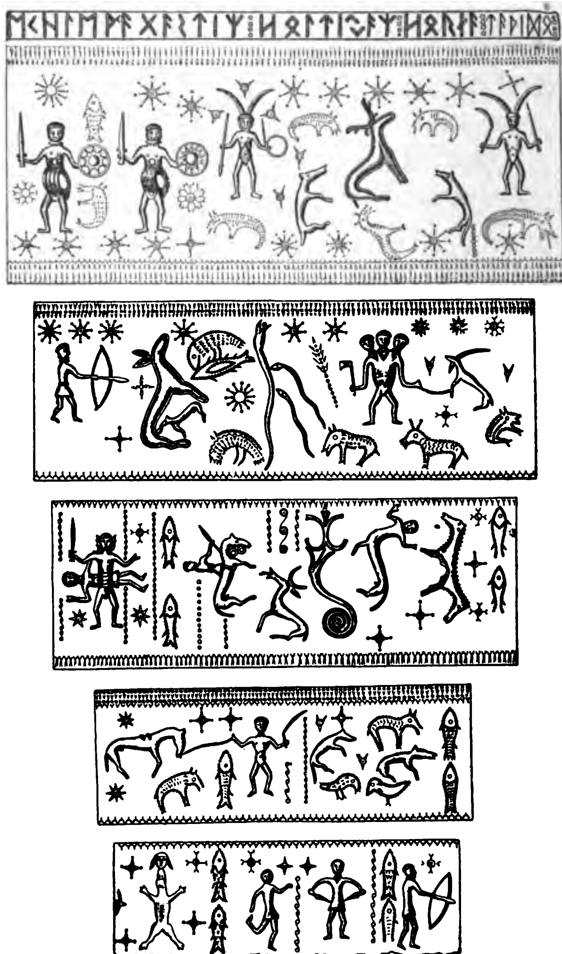
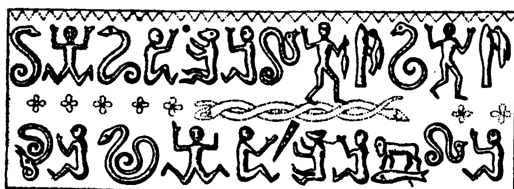
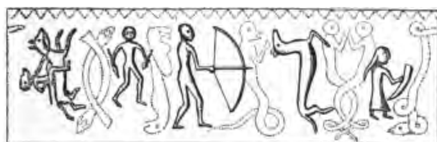

Fig. 12. *Guldhornenes Billeder.*

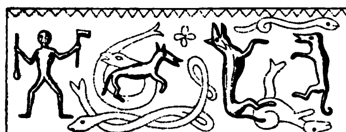
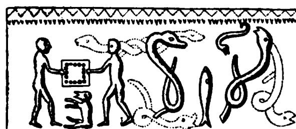
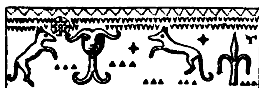

Fig. 13. *Guldhornenes Billeder.*

Runestene fra forskelligeTider findes baade i Danmark, Norge og Sverige, hos os dog kun fra Tiden mellem 800 og 1070*), de ældste altsaa endnu fra den hedenske Tid. *Runestene giver det ældste og sikreste Bidrag til Kendskabet om Asetroen i Norden.*

Tor paa Runestene. Paa Glavendrupstenen fra omtr. 900, der indeholder den længste danske Runeindskrift, læses der bag efter selve Mindeordene følgende:

Tor vie disse Runer!

Paa en anden dansk Runesten omfatter Paakaldelsen hele Gravmindet, idet der paa Kanten af Stenen staar indhugget:

Tor vie dette Mindesmærke!

Et saadant til Guderne helliget og indviet Sted kaldes et *Ve* eller *Vi*, hvilket Navn vi har bevaret i Odense (ɔ: Odins-ve) og Viborg. Paa Glavendrupstenen, som er rejst over Høvdingen Alle, kaldes denne „Viernes hæderværdige Tjener“, og paa en sønderjydsk Runesten kalder Høvdingen Odinkars Datter sig Vi-Asfrid.

Hammertegnet. Kun paa disse to Stene nævnes Tordengudens Navn udtrykkeligt, men paa andre finder vi indhugget Treflig, Hagekors eller *Hammertegn*

*) Nogle yngre Stene fra Bornholm og en enkelt fra Skaane kan vi her se bort fra.

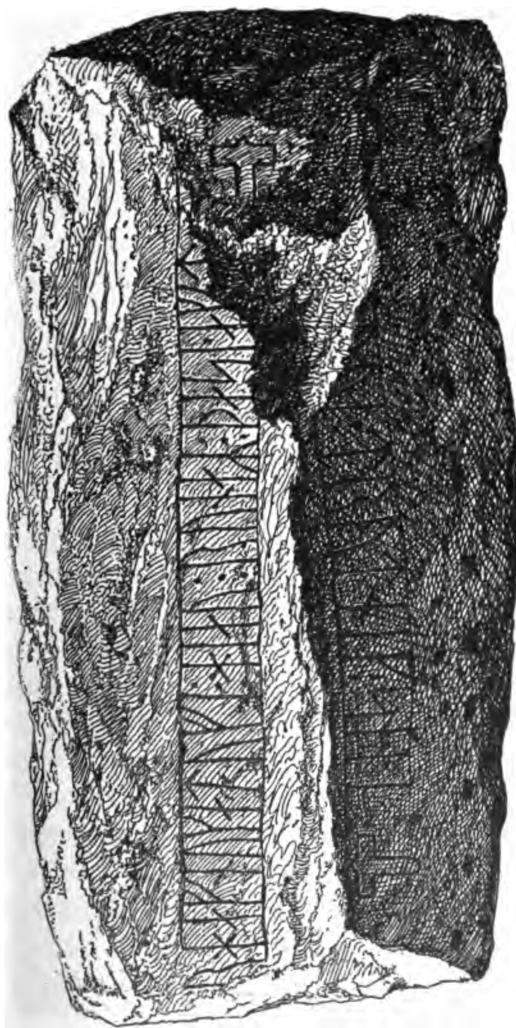

Fig. 14. *Læborgstenen med Hammertegn.*

Tor Hovedgud. (Fig. 14), hvilket er et Vidnesbyrd om, at *Tor paa denne Tid var Danskernes Hovedgud*, og det samme kan vi godtgøre paa mange andre Maader, og ogsaa for det øvrige Nordens Vedkommende. Herpaa tyder de mange sammensatte Personnavne og Stednavne (f. Eks. Torsten, Torsbjærg), hvori Tors Navn er første Led. Endelig kan fremhæves, at da de gotisk-germanske Folk oversatte de latinske Navne paa Ugedagene, gengav de i den femte Dag, der paa Latin hedder Jupiters Dag (dies Jovis), Jupiter ved Tor (Torsdag, Donnerstag).

Odin og Frøj. Sammen med Tor dyrkes *Odin* og *Frøj*, hvorom der ogsaa findes enkelte Vidnesbyrd paa Runestene. Men Odin opfattedes næppe altid som den mægtige Overgud hos det almindelige Folk. Saaledes fremstilles han især i den norsk-islandske Digtning, og hos de sydligere boende germanske Folk spillede Odinsdyrkelsen tidlig en vigtig Rolle.

Island. **5.** Det er altsaa kun faa Enkeltheder, vi kender af vore Fædres Gudetro ved Vikingetidens Begyndelse. Men fra omkring Aar 900 og fremefter har vi fyldig og rigelig Oplysning om Nordboernes religiøse Forestillinger i den norsk-islandske Litteratur.

Da forskellige norske Stormandsslægter i Slutningen af det 9de Aarhundrede begyndte at bosætte sig paa Island, medførte de fra Moderlandet

ikke blot deres gamle Gudetro, men ogsaa en Række Sange og Sagn om Guder og Helte. Denne Digtning bevaredes trofast ved mundtlig Overlevering fra Slægtled til Slægtled. Snart begyndte Islænderne selv paa litterær Virksomhed og udviklede efterhaanden en stor og rig Litteratur, der blev langt betydeligere og mere original-folkelig end de øvrige nordiske Landes, hvis aandelige Frembringelser gennem Kristendommen fik et fremmed, lærd-latinsk Præg. Vi kan derfor vente hos Islænderne at finde fyldigere Oplysninger om den gamle Tro end andensteds, og saaledes forholder det sig ogsaa. I den norsk-oldislandske Digtning er den nordiske Gudetro sammenarbejdet til et Hele, som omfatter Verdens Undergang og Gudernes Forhold til Menneskene i Liv og Død og endelig Gudernes og Verdens Undergang ved Ragnarok, efter hvilken der skal komme en ny Himmel og en ny Jord, hvor Menneskene dømmes efter deres Bravhed og Skikkelighed, men ikke efter deres Tapperhed alene. Et væsentligt Punkt, som vi her bør mærke os, er, som foran berørt, at *Odin i denne Digtning opfattes som Hovedguden*, for hvem de andre, baade Guder og Gudinder, maa bøje sig.

Mytologisk Digtning.

Odin Hovedgud.

Naar vi nu i det følgende i Sammenhæng vil fremstille Gudetroen, saaledes som den fore-

ligger i den norsk-islandske Litteratur, maa vi for det første vel erindre, at Danmark og Sverige næppe i eet og alt har haft denne Tro, selv om der er Overensstemmelse i det væsentlige. Det fremgaar blandt andet af de Gudesagn, som Sakse har fremstillet for os i de første Bøger af sin latinske Danmarkshistorie, at flere Punkter af Gudelæren fortaltes anderledes hernede end paa Island, og at vi havde Sagn, hvortil Island ikke havde noget tilsvarende, og omvendt. Men dernæst er der, især af den norske Sprogforsker Bugge, blevet fremført den Paastand, at mangt og meget i den mytologiske Digtning gennem Berøring med Kelterne og andre under Vikingetogene er blevet stærkt paavirket af Kristendommen, ja selv af jødiske og græsk-romerske Forestillinger. Mod denne Opfattelse er der dog rejst mange og betydelige Indvendinger; men ingen kan nægte, at Kristendommen kan og maa have haft en ikke ringe Indflydelse paa den nordiske Mytologis senere Udvikling. Endelig kan det ikke stærkt nok fremhæves, at de fleste af de Myter og Heltesagn, som i det følgende genfortælles, ikke maa opfattes som *direkte* Vidnesbyrd om Fædrenes Tro, men sædvanlig kun er en digterisk opfattet og omformet Skildring, hvis Stof ganske vist er hentet fra Folketroen.

Bugges Opfattelse.

Vi kender altsaa bedst og i Sammenhæng kun den norsk-islandske Mytologi, saaledes som denne havde udviklet sig i Vikingetiden og lidt derefter (800—1100). Vi maa da først se, fra hvilke Kilder vi øser denne Kundskab.

Edda-digte og Skjalde-kvad.

6. De ældste og vigtigste Kilder er den gamle norsk-islandske Digtning. Man plejer at sondre mellem de saakaldte Eddadigte og Skjaldekvadene.

Eddadigtene, der er bevaret i et islandsk Haandskrift, som med Urette kaldes den ældre Edda, er netop forfattet i det ovenfor nævnte Tidsrum, i Overgangs- og Brydningstiden mellem Hedenskab og Kristendom; de er af ubekendte Forfattere og behandler dels Gudelæren og den hedenske Livsopfattelse i Sammenhæng, dels de enkelte Guder og Heltesagnene, som her i Norden ofte faar en mytologisk Baggrund. De vigtigste af Eddadigtene vil blive omtalt i det følgende.

Skjaldekvadene skriver sig fra navngivne Forfattere. De ældste og bedste stammer fra det samme Tidsrum som Eddadigtene; men kun enkelte af dem har et helt igennem mytologisk Indhold, især „Skjolddigtene“, som handler om de Myter, der billedligt er fremstillet i et Skjolds Felter, og „Lovkvad“ til Høvdinger, hvis Slægt føres helt op til

Guderne. Derimod rummer de alle i deres poetiske Omskrivninger, de saakaldte *Kenninger,* mytologiske eller sagnhistoriske Hentydninger, som forudsætter, at vedkommende Myte eller Sagn er Tilhørerne bekendt. Naar Galgen af en Digter kan kaldes „Signes Brudgoms vindsvale Ganger“, maa Tilhørerne for at forstaa dette Udtryk nøje kende Sagnene om Hagbard og Signe og Hagbards Død i Galgen.

Fra Island stammer ligeledes et Par meget vigtige prosaiske Kildeskrifter til nordisk Mytologi, nemlig Snorres Edda og Volsungernes Saga.

Snorre † 1241

7. *Snorre Sturlesøn* var Islands betydeligste Prosaforfatter og tillige en dygtig Skjald. I sit historiske Hovedværk, Heimskringla, benyttede han især for den ældste Tids Vedkommende gamle Skjaldekvad som Beviser for sin Fremstilling, hvorfor han erhvervede sig et nøje og fortroligt Kendskab til disses Indhold; og som Skjald maatte han tilfulde forstaa de poetiske Omskrivningers Væsen og Natur. Han fattede da den Plan at nedskrive sin Viden, hvorfor han udarbejdede sin *Edda,* hvilket Ord nærmest betyder Poetik eller *Haandbog for Skjalde.* Bogen falder i tre Hovedafsnit. Det første, *Gylfaginning* (Gylfe-Bedraget), fortæller om en Konge, Gylfe, der drog ud for at lære Asernes Magt at kende. Han forklædte

Snorres Edda.

Gylfaginning.

sig som Vandringsmand og kom til en stor Hal, hvori der var mange Folk og tre Høvdinger, som sad hver i sit Højsæde, det ene højere end det andet; dem adspurgte han da om alle mytologiske Forhold og fik klart Svar paa sine Spørgsmaal. Inden for denne Ramme faar Snorre Lejlighed til at fremstille en Oversigt over hele Gudelæren, især efter gamle Digte, som han jævnlig anfører til Bevis. Han nævner flere af de endnu bevarede Eddadigte, men ogsaa nogle, som vi nu ikke kender andensteds fra.

Skáldskaparmál. Det andet Afsnit (Skáldskaparmál*) gennemgaar og forklarer de forskellige poetiske Omskrivninger; hvor disse hentyder til Gudelæren eller Sagnhistorien, fortælles vedkommende Myte eller Sagn, og som Bevissteder anføres en Mængde Skjaldevers.

Háttatal. Det tredje Afsnit (Háttatal**), som er af mindst Betydning for Mytologien, er en praktisk Anvendelse af den foregaaende Teori, idet Snorre har digtet en Række Vers i forskellige Versemaal med Benyttelse af de Omskrivninger, som han i det foregaaende har forklaret.

I Indledningen til det hele og i Stoffets Ord-

*) „Den poetiske Udtryksmaade“.
**) „Opregning af Versemaal“.

ning føler man let, at Snorre har forsøgt at bringe Sammenhæng til Veje i den gamle Overlevering — maaske uvilkaarlig under Paavirkning af sin kristne Tro — og prøvet paa at lave Historie ud af Myter og Sagn, idet Odin gøres til en troldkyndig Fyrste, som oprindelig boede i Asien, men senere indvandrede til Norden, hvor han blev Stamfader for Rigernes Kongeslægt og dyrkedes som Gud. Den samme Betragtning gør Snorre ogsaa gældende i første Del af Heimskringla, den saakaldte *Ynglinge-Saga*, der indeholder vigtige, men ofte uklare mytologiske Oplysninger.

Ynglinge-Saga.

Volsunge-Saga.

Volsungernes Saga indeholder en sammenhængende Prosagengivelse af Sagnene om Volsunger og Niflunger, en udvidet Genfortælling af Edda-Heltedigtene; men her som ved Gylfaginning viser det sig, at den ukendte Forfatter har haft nu tabte Digte til sin Raadighed.

Men ogsaa i *den øvrige islandske Prosalitteratur* gives der hist og her vigtige Oplysninger om den hedenske Gudsdyrkelse og dens Former. Dette gælder baade Heimskringla (de to Olaf'ers Forsøg paa at indføre Kristendommen i Norge) og ikke faa af Slægtsagaerne. Der findes ogsaa mytisk-heroiske Sagaer i Smag med Volsungernes og romantiske Sagaer med mytologisk Stof.

8. Inden for den tyske Sagndigtning spiller Didrik af Bern (ɔ: Teodorik af Verona) en Hovedrolle, og Fortællingerne om ham er ogsaa vandret herop til Norden, hvor de omhandles baade i Eddadigte og Folkeviser. Langt udførligere behandles imidlertid det samme Emne i *Didriks Saga*, som er forfattet i Norge ved Midten af det 13de Aarhundrede paa Grundlag af plattyske Købmænds Fortællinger og Sange. ***Folkeviser og Sakse.***

En vigtig, men sen Kilde danner endelig de egentlige *Kæmpeviser*, som dels indeholder Hentydninger til Myter (Tor af Havsgaard, Ungen Svejdal, Svend Vonved, Aage og Else), dels behandler hele Sagnkredse (Volsunger, Hagbard og Signe); ogsaa i adskillige af *Trylleviserne* er der bevaret mange hedenske Forestillinger, medens deres tilsyneladende kristelige Præg er temmelig overfladisk paahæftet. Her kan vi ogsaa nævne *Folkesagn* og *Folkeeventyr* og især *Folkeskikkene*, der ofte har bevaret et eller andet hedensk Minde. ***Folkeviser.***

Som allerede foran bemærket har *Sakse* i sin Oldhistorie, sit Værks ni første Bøger, genfortalt og sammenarbejdet en Mængde Sagn om Guder, Helte og Konger. Hans Arbejde, som er afsluttet i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, har baade benyttet dansk og islandsk Overlevering som Grundlag. Oldhistorien har en overordentlig mytologisk ***Sakses Oldhistorie.***

og sagnhistorisk Betydning, men som Kildeskrift maa den benyttes med Varsomhed. Sakse opfatter nemlig det hele som lige saa *virkelig* Historie som det øvrige Værk, hvorfor han har forandret og omordnet Sagn og Myter efter eget Tykke, naar Sammenhængen syntes at kræve det. De gamle Guder opfattes som Troldmænd, som man kan vente det af en gejstlig Forfatter. Gamle Sange anføres ofte, men uheldigvis i latinsk omdigtende Gengivelse, f. Eks. *Bjarkemaalet* og en hel Række andre Vidnesbyrd om Danmarks rige Heltedigtning i Vikingetiden.

Tillæg. Kanniken Adam af Bremen, som levede samtidig med Svend Estridsøn, har givet en latinsk Skildring af de hamburgske Ærkebiskoppers Historie, hvori han ogsaa fortæller om de nordiske Landes Hedenskab. Af fremmede Kilder, som kan oplyse Mytefællesskabet hos de gotisk-germanske Folk, kan nævnes Goternes Historie, skrevet af Jordanes, og Longobardernes Historie af Paulus Diaconus. Endelig findes der betydelige Bidrag i denne Henseende i den oldtyske og angelsachsiske Digtning, der snart er rent hedensk, snart kristen med en Baggrund af hedenske Forestillinger og Udtryk. I England findes ikke faa billedlige Fremstillinger med halvt hedensk Indhold, hvoraf flere vil blive benyttet i det følgende.

FØRSTE AFSNIT.

Mytologien i Sammenhæng efter norsk-islandske Kilder.

I. Hvorledes Verden blev til.

Taagelandet og Ildverdenen.

1. Mange Tider, før Jorden var til, blev *Niflhejm* skabt; midt i den laa Brønden *Hvergelmer,* hvorfra ti iskolde Edderstrømme (Élivágar) havde deres Udspring. Niflhejm laa mod Nord; men sønderpaa var der et Sted, som hed *Muspel,* hvor der var lyst og hedt, luende og brændende, og derfor ufremkommeligt for enhver, som ikke havde sit Hjem der. Ved Muspels Grænse sad *Surt* til Landeværn med et flammende Sværd i sin Haand; det var ham, som ved Verdens Undergang skulde føre an i Kampen mod Guderne og stikke Jorden i Brand. Midt imellem Taagelandet og Ildverdenen var der et gabende Svælg, *Ginnungegab.*

Ur-jætten Ymer. 2. Edderstrømmenes Bølger frøs snart til Is, og Edderdampene fortættedes til Rim, som mødtes med den varme Luft fra Muspel; af dette Møde fremgik Urjætten *Ymer*, og han blev Stamfader for Jætternes Slægt, ligesom baade Jord og Himmel senere byggedes af hans Legeme. Da han engang sov, faldt han i Sved, og under hans venstre Arm fremstod der en Mand og en Kvinde; lige saa vidunderligt var det, at hans ene Fod avlede en Søn med den anden. Denne Søn fik igen en Søn ved Navn *Bergelmer*.

Koen Audhumle. De størknede Edderstrømme vedblev imidlertid at afsætte Rim, hvoraf Koen *Audhumle* fremstod. Fra dennes Yver udstrømmede der fire Mælkeaaer, hvoraf Ymer fik sin Næring, medens Koen selv levede af at slikke de rimklædte, salte Stene. Den første Dag, den slikkede dem, fremkom ved Aftenstid en Mands Haar, den næste Dag en Mands Hoved, og den tredje Dag stod hele Manden der. Han hed *Bure* og var smuk, stor og kraftig at se paa. Senere fik han en Søn ved *Bors-Sønnerne.* Navn *Bor*, som giftede sig med Jætten *Boltorns* Datter *Bestle*. Deres Sønner vare *Odin, Vile* og *Ve*.

Hele Skabelseshistorien fortælles udførligt i Snorres Edda, men omtales ogsaa i Begyndel-

sen af det gamle Digt *Volvens Spaadom* (Vǫluspá):

I Aldres Old*) Ymer bygged;
ej var Sand, ej Sø, ej svale Vover;
Jord ej havdes, ej høj Himmel,
Ginnungs Gab var, men Græs ej saas.

3. Bors Sønner tog nu Ymer og dræbte ham. Der flød saa meget Blod ud af hans Saar, at hele hans Afkom druknede deri med Undtagelse af Sønnesønnen Bergelmer og dennes Hustru, som frelste sig fra Blodstrømmen i en Baad eller Trækasse og senere blev Stammeforældre til en ny Jætteslægt. Men Bors Sønner tog Jættens Lig, bragte det midt ud i det gabende Svælg og skabte deraf Himlen og Jorden. ***Himmel og Jord.***

I et Eddadigt faar vi nøjere Underretning om, hvorledes det gik til:

Af Ymers Jættekød Jorden skabtes
og af Saar-Sveden**) Sø;
Bjærge af Benene, Buske af Haaret,
Himlen af Hovedskallen.

Og af hans Bryn de blide Aser
danned Mændenes Midgaard;
af Hjernemassen alle de mørke
Uvejrs-Skyer skabtes.

*) Tidernes Ophav.
**) Blod.

Himlen blev saa fastgjort over Jorden med fire Skøder; under hvert af disse sad en Dværg, som bar samme Navn som Verdenshjørnet. De Gnister, der for frem fra Muspel, anbragte Bors-Sønnerne overalt paa Himlen over det gabende Svælg, for at de skulde oplyse Verden. Det var Sol, Maane og Stjerner, som nu fik deres Plads og Gang bestemt til Tidsregning for Menneskene, medens Lynilden for frit omkring. Jorden var kredsformet, og uden om den gik det store Hav, langs hvis Kyst Jætterne fik Land til Bebyggelse (*Jotunhejm,* sædvanlig kun Flertal: Jættehjemmene). Men i Midten opførte Odin og hans Brødre *Midgaard,* omgærdet af Urjættens Øjenhaar; der skulde Menneskene have deres Bolig.

Anm. Udtryk som Midgaard om Menneskenes Verden forekommer baade hos Goter, Angelsachsere og Tyskere. I en dansk Folkevise giver Vorherre den døde Moder Lov til at vende tilbage til „Middelhjem."

Dag og Nat.

4. I Jættehjem boede imidlertid en Mand, som hed *Nor,* og som havde en Datter ved Navn *Nat;* hun var mørk og sort som hele sin Slægt. Nat blev gift med *Delling* af Bors Slægt, og med ham fik hun Sønnen *Dag,* der var lys og smuk ligesom sin Fader. Odin tog nu baade Moder og Søn og satte dem op paa Himlen, som de hvert Døgn skulde køre hen over.

Nat kører forrest med Hesten *Rimfakse**), fra hvis Mile der sprøjter Skum ned over Jorden; det er det, som vi kalder Dug. Bagefter kommer Dag med sin Hest *Skinfakse*, hvis Manke kaster Straaleglans over Luft og Land. *Rimfakse og Skinfakse.*

5. En Mand ved Navn *Mundelfare* havde to Børn, der var saa fagre, at han kaldte Sønnen Maane og Datteren Sol. Men Guderne fortørnedes over hans Hovmod og satte begge Børn op paa Himlen, hvor de maatte køre Maanens og Solens Kærre. Solhestene hed *Aarvaagen* og *Alsvin* („fuldstærk“); under deres Bug er der to Blæsebælge til at afkøle dem. Maane styrer Maanens Gang og raader for Ny og Næ. ***Sol og Maane.***

Grunden til, at Sol og Maane farer saa hurtigt hen over Himlen, er den, at de forfølges af Ulve. Deres Moder er en Jættekvinde, som bor i Skoven *Jærnved* østen for Midgaard. Maaneulven kaldes ogsaa *Maanegarm*. Han mættes med Kød af døde Mænd og skal rødne Gudernes Sæde i Blod, naar han opsluger Maanen; men det sker først ved Verdens Undergang.

Himmellegemernes Plads og Gang bestemmer Tidsregningen og Aarets Inddeling. Af Aarstider

*) Fakse = Manke.

nævnes kun to. Vinterens Fader hedder *Vindsval*, men Sommeren er en Søn af *Svasud* („den milde“).

Vinden og Regnbuen. 6. *Hræ-svelg* („Ligslugeren“) er en Jætte i Ørneham, der sidder mod Nord ved Himlens Ende og med sine susende Vingeslag sender Storm ud over Land og Folk, uden at man nogen Sinde ser Vinden selv.

Mellem Himmel og Jord gaar den trefarvede Bro, Regnbuen, der kaldes *Bif-rost* eller *Asebro*. Ad den rider Guderne til deres Tingsted i Himlen med Undtagelse af Tor, som skyder Genvej ved at vade over Strømmene nedenunder. Kørte han ad den med sin Vogn, vilde Asebroen briste og tændes i Brand; men dette skal først ske ved Ragnarok, naar Surt rider hen ad den i Spidsen for Muspels Sønner. Ved Broens Ende, oppe i Himmelbjærgene, bor Hejmdal og vogter Broen mod Bjærgriserne.

Dværge og Alfer. 7. Foruden Jætter og Guder blev der ogsaa skabt andre levende Væsener, deriblandt Dværge og Alfer.

Dværgene var smaa, hæslige Skabninger, men i Besiddelse af stor Kløgt og Kunstfærdighed; nogle af dem boede i Stene, andre i Jorden. Ifølge Eddadigtene skabtes de af Blodet og Benene af to Jætter, som Guderne havde dræbt, medens Snorre fortæller, at de var opstaaet ligesom Mad-

diker i den dræbte Ymers Kød. Om *Alfernes* Skabelse fortælles intet udtrykkeligt. De var venligt sindede mod Guder og Mennesker og kaldtes saa Lysalfer; men hos Snorre nævnes ogsaa *Svartalfer*, der snart blev betragtet som onde Aander.

8. Midt i Verden stod et stort Træ, Asken *Ygg-drasel* (Odins Hest ɔ: Odins Galge?), ved hvis Fod Guderne havde deres Tingsted. Denne Ask er størst og bedst af alle Træer; Grenene udbreder sig over hele Verden og rager højt op over Himlen. Træet har tre Hovedrødder. ***Verdenstræet og Nornerne.***

I et Eddadigt siges om disse:

Trende Rødder til tre Sider gaar
under Yggdrasels Ask;
under en bor Hel, under anden Rimturser,
under tredje Menneske-Mænd.

Snorre fortæller, at den ene Rod staar hos Aserne, den anden hos Rimturserne og den tredje over Niflhejm. Under den sidste Rod, paa hvilken Dragen *Nidhug* gnaver, findes Brønden Hvergelmer. Under Rimtursernes Rod ligger Mimers Brønd, hvori al Visdom og Forstand er skjult. Den ejes af Jætten *Mimer*, der hver Morgen øser sin Drik af den med Gjallarhornet. Til ham maatte Odin pantsætte sit ene Øje for en eneste Slurk af Visdomsbrønden. Under Verdenstræets tredje Rod er der en meget hellig Kilde, som hedder *Urds*

Brønd; her er Gudernes Tingsted, hvor de hver Dag raadslaar og holder Ting. Ved Brønden er der en prægtig Sal, hvori *Nornerne* eller Skæbnekvinderne har deres Bolig. Disse raader for Skæbnen i Verden; Snorre og yngre islandske Kilder nævner tre, *Urd, Verdande* og *Skuld* (Fortidens, Nutidens og Fremtidens Norner), men undertiden mange flere, snart af Gudernes og snart af Alfernes Æt.

Nornerne overøser hver Dag Verdenstræet med Vand fra Urds Brønd, for at det kan trives og holde sig frisk. I Brønden opfødes to *Svaner,* hvorfra Jordens Svaner stammer. Vandet i Brønden er saa skært, at alt, hvad der vædes deri, bliver fuldstændig hvidt.

Om Asken er der endnu at fortælle, at der i dens Grene opholder sig en meget klog Ørn, imellem hvis Øjne der sidder en Høg. Op og ned ad Grenene farer et Egern, *Ratatosk,* og fører Avindsord mellem Ørnen og Nidhug. Fremdeles løber fire Hjorte om mellem Grenene og æder Træets Løv, og i Hvergelmer er der saa mange Orme, at ingen kan tælle dem.

Menneskene skabes.

9. Nu hændte det engang, at Bors-Sønnerne gik langs med Strandbredden, hvor de fandt to Træer liggende. De rykkede dem løs og skabte to Mennesker af dem, en Mand og en Kvinde.

Den første af Sønnerne gav Aande og Liv, den anden Forstand og Bevægelsesevne, den tredje Aasyn, Mæle, Hørelse og Syn. Derefter gav de dem Klæder og Navn. Manden kaldte de *Ask* og Konen *Emble*, og fra dem nedstammer hele Midgaards Befolkning, altsaa hele Menneskeslægten. I nogle indskudte Vers i Volvens Spaadom, hvori Menneskets Skabelse fortælles, kaldes de tre Guder Odin, Høner og Lodur, medens Bors-Sønnerne ellers altid benævnes Odin, Vile og Ve. Guderne byggede sig nu midt i Verden en Borg, som de kaldte *Asgaard*. Odin giftede sig med *Frigg*, og fra dem nedstammer Gudernes eller *Asernes* Slægt. Med Jorden havde Odin en Søn *Tor*.

Fig. 15. *Korset og Asken.*

Anm. Troen paa hellige Træer, ved hvis Rod der udspringer Kilder, og hvor vise Kvinder har deres Bolig, er ældgammel og findes ofte omtalt hos de gotisk-germanske Folk. Bugge mener, at Læren om Verdenstræet er paavirket af Forestillingen om det kristne Kors; dette fremstilles f. Eks. paa engelske Stenkors fra den første kristne Tid i en Skikkelse, der minder om Yggdrasel. (Fig. 15).

II. Guderne og Gudelivet.

Guld-alderen. 1. Efter at der i Volvens Spaadom er berettet, hvorledes Tilstanden var i Tidernes Begyndelse, fortsætter Digtet:

Jordkredsen Bors Børn da løfted,
de det mægtige Midgaard skabte;
Sol fra sønden paa Stenbund sken:
groede af Grund grønne Urter.

Aser mødtes paa Idesletten,
Helligdomme højt de bygged,
Esser de grunded, Guld de smeded,
virked Tænger, Værktøj danned.

Paa Tun*) de tavled, trøstige var de,
— gyldent var alt, hvad Guder aatte**) —
til der trende Turse-møer kom,
Jævninge stærke fra Jættehjem.

Denne Gudernes *Guldalder*, Uskyldighedens Tid, varer ikke ret længe. Som et Varsel om, at „Synden skulde komme ind i Verden“, indfinder sig de tre Tursemøer, som man almindelig antager for at være Nornerne. Dette Træk gaar igen i de fleste udviklede Hedningereligioner; man kan ikke fatte Sammenhængen i Verden uden at opstille Troen paa en ubønhørlig Skæbne, som selv

*) den Mark, hvorpaa Gaarden er bygget, **) ejede.

Guderne maa bøje sig for. De hedenske Guder er mægtige, men ikke almægtige.

2. Foruden Aserne, som nedstammer fra Bor, har Nordboerne ogsaa tænkt sig en anden Gudeslægt, *Vanerne*, om hvis Oprindelse de gamle Kilder kun giver os faa og uklare Oplysninger. Kun eet kan man bestemt udrede: det kom til en Kamp mellem de to Gudeslægter. Den endte, som det synes, med Asernes Overvindelse, hvorefter de stridende Parter sluttede Fred og Forlig og gav hinanden Gidsler. Derved kom Njord og hans to Børn Frøj og Frøja til Asgaard. ***Vanerne.***

Anm. I Ynglingesaga giver Snorre nærmere Oplysninger: Vanerne, der boede i Vanahejm, gav som Gidsler deres prægtigste Mænd, Njord den rige og hans Søn Frøj, men Aserne gav til Gengæld derfor Høner, som i enhver Henseende saa ud, som Høvdinger bør, og var en stor og meget smuk Mand. Med ham sendte Aserne den meget vise Mimer, og Vanerne gav for ham den viseste i deres Flok, Kvaser. Høner blev straks en anset Høvding; thi Mimer lærte ham Raad for alle Uraad. Men var han stedt paa Tinge eller i andre Samlag, hvor Mimer ikke var nærværende, og man forelagde en eller anden vanskelig Sag for ham, svarede han altid: lad andre afgøre det! Saa fik Vanerne snart Mistanke om, at Aserne havde narret dem ved Udvekslingen af Gidsler, hvorfor de tog Mimer, halshuggede ham og sendte Hovedet til Aserne. Odin salvede Hovedet med Lægeurter, saa det ikke kunde raadne, og fremsagde Trylle- *Høner og Mimer.*

sange over det, saa at det talte og aabenbarede ham mange lønlige Ting.

Vanerne var troldkyndige i særlig Grad. Frøja var den første, der hos Aserne øvede Sejd, en gængs Trolddom blandt Vanerne. Njord havde avlet de nævnte to Børn i Ægteskab med sin Søster; men hos Aserne var Giftermaal mellem saa nært beslægtede forbudt.

Guldvejg. Volvens Spaadom fortæller, at Anledningen til Kampen var denne. Der kom en troldkyndig Kvinde ved Navn *Guldvejg* fra Vanerne til Asgaard. Hun voldte kun Ulykker, og Aserne besluttede at dræbe hende. De løftede hende paa Spyd og brændte hende paa Baal, men tre Gange fødtes hun igen og blev brændt paa ny. Vanerne krævede Oprejsning; men der opnaaedes intet Forlig:

Odin sit Spyd slynged mod Hær;
Verdens første Fejde var det;
Gudeborgens Ringmur brødes,
stridsfro Vaner paa Sletten vrimled.

Vi kan nu selv drage den Slutning, at Aserne maatte slutte Fred; derom fortæller Digtet intet, og heller intet om, hvorledes Guderne fik deres Borg opført igen.

Snorre siger, at de tingede en Jættebygmester til dette Arbejde; han maatte kun have Hjælp af sin Hest Svadelfare og skulde fuldføre Arbejdet i een

Vinter. Var Borgen færdig den første Sommerdag, skulde han i Byggeløn have Frøja og Sol og Maane. Aserne gik efter Lokes Raad ind paa disse Vilkaar, og Jætten lod Guderne aflægge dyre Eder paa, at de vilde give ham frit Lejde. Arbejdet skred rask fremad, og da det nærmede sig sin Fuldendelse, forbitredes Aserne paa Loke og vilde dræbe ham, hvis han ikke fandt paa Raad. Loke blev bange for sit Liv og indsaa, at det gjaldt om at berøve Jætten hans Medhjælp, Hingsten. Han forvandlede sig derfor til en Hoppe, som lokkede Svadelfare ind i Skoven, bort fra Arbejdet. Da Bygmesteren nu saa, at dette ikke kunde blive færdigt i rette Tid, blev han rasende, saa Guderne maatte kalde paa Tor; „straks var han der, og dernæst for Hammeren Mjolner i Luften, det blev den, ikke Sol og Maane, der betalte Arbejdslønnen; han slog et saadant første Hug, at Hjerneskallen brast i smaa Stykker“. — Af Hoppen fødtes senere et Føl, der blev Odins berømte Ganger, den ottefodede Slejpner.

Medens Snorre øjensynlig gotter sig over Tor og den Kraft, hvormed han knuser den arme Jætte, er der i Volvens Spaadom Alvor og Frygt over Skildringen; thi Guderne har begaaet eet Mord; hertil kommer nu et nyt, der indledes med Forræderi og Troskabsbrud:

Kun Tor slog til i Trods og Harm,
sjælden han sidder, naar sligt spørges;
da blev sveget svorne Eder,
helligt Forlig, haandgivne Løfter.

Odin bliver urolig over dette, idet han forudser, at Gudernes Lyksalighed nu er forbi, og frygter for, hvad der skal komme. Greben af Anelser lader han Gjallarhornet skjule ved Mimers Brønd og sætter sit ene Øje i Pant hos den vise Jætte for en eneste Drik af Visdomskilden.

Her maa vi foreløbig standse for at give en Skildring af de enkelte Guder og Gudinder samt deres Forhold til Menneskene.

Aser og Asynjer.

3. „Da sagde Ganglere (ɔ: Kong Gylfe, se S. 24): hvilke Aser er der, som det er Menneskenes Pligt at tro paa? Høj svarer: *tolv Aser er der af Gudernes Æt.* Da mælte Jævnhøj: *Asynjerne er lige saa hellige, og de formaar ikke mindre.* Da mælte Tredje: *Odin er størst og ældst af Aserne.*“

Det er omtalt foran, hvorledes Snorre har bragt et vist System i Gudelæren; navnlig sætter han stor Pris paa at indføre Tallene tre og tolv i sin Fremstilling. Skønt det vistnok kun er faa af disse Guder og Gudinder, som vore Forfædre virkelig har tilbedt i større Omfang, forekommer de saa tit i den senere Digtning, at vi maa begynde med en kort Omtale af dem alle, idet vi saa nær som muligt følger Snorre.

Odin.

4. *Odin* er størst og ældst af Aserne og raader for alle Ting; hvor mægtige de andre Guder end er, saa tjener de ham dog alle ligesom Børn deres Fader. *Frigg* er hans Hustru, og hun kender nøje ethvert Menneskes Skæbne, men giver sig dog ikke af med Spaadom. Odin hedder *Alfader*, fordi han er alle Guders Fader, men kaldes ogsaa *Valfader*, fordi alle de, som falder paa Valpladsen, er hans kaarne Sønner; dem giver han Plads i *Valhal* og *Vin-golf*, og de hedder da *Ejnherjer*. Odin kaldes ogsaa Hænge-gud og har mange flere Navne, som man kan læse om i Eddadigtet Grímnismál.

Tor.

5. *Tor* er fremmest blandt de andre Aser; han kaldes *Ase-tor* eller *Age-tor* og er stærkest af alle Guder og Mennesker. Hans Rige hedder *Trudhejm* eller *Trudvang*, men hans Hal hedder *Bilskirner*. I den Hal er der 540 „Gulve", og det er det største Hus, som nogen Sinde er blevet bygget. Tor har to Bukke; naar han ager, trækker de hans Vogn, og da kaldes han Agetor. Fremdeles har han tre vidunderlige Kostbarheder: den ene er Hammeren *Mjolner*, som Rimturser og Bjærgriser kender, naar han kommer; thi den har knust mangen en Hjerneskal paa deres Fædre og Frænder; dernæst et Bælte, *Styrkegjordene;* naar han spænder det om sig, vokser hans Ase-

styrke til det dobbelte; endelig *Jærnhandskerne* til at gribe om Hammerskaftet med. Ingen er saa klog paa Fortidskundskab, at han kan opregne alle Tors Storværker.

Balder. **6.** En anden Søn af Odin er *Balder;* om ham er der kun godt at sige, han er den bedste af alle, og alle roser ham. Han er saa fager og skinnende af Aasyn, at det lyser ud af ham, og en Urt er saa hvid, at man har sammenlignet den med Gudens Øjenhaar og kaldt den Baldersbraa; den er hvidest af alle Planter. Balder er den viseste, mest veltalende og naadigste af alle Aserne. Men den Natur følger ham, at ingen af hans Domme holdes. Hans Bolig er i Himlen, i *Brejdablik* („Bredglans“), og der maa intet urent være.

Njord. **7.** *Njord* bor i Himlen, i *Noatun* („Skibenes Tun“). Han raader for Vindens Gang og stiller Sø og Ild; ham skal man anraabe til Søs og paa Fiskefangst. Han er saa rig paa Land og Gods, at han kan skænke rigeligt deraf til den, som beder ham derom. Egentlig var han født i Vanahejm; men som vi foran har hørt, gav Vanerne ham som Gidsel til Guderne i Asgaard. Her blev han gift med *Skade*, en Datter af Jætten *Tjasse.* Skade vilde helst leve oppe i *Trymhejm* mellem Fjældene, hvor hendes Fader havde sin Gaard; Njord derimod holdt mest af Søens Nærhed. De enedes

Skade, Tjasses Datter.

saa om skiftevis at opholde sig ni Døgn i Trymhejm og Noatun; men da Njord kom tilbage fra Fjældene, kvad han: Lede er mig Fjældene, og dog opholdt jeg mig ikke længe der, kun ni Nætter; Ulvenes Tuden tykkes mig ilde i Sammenligning med Svanernes Sang. Men Skade svarede om Noatun: Sove kunde jeg ikke paa Strandens Bredder for Fugles Skrig; hver Morgen vækker Maagen mig, naar den kommer fra Havet. — Derefter drog hun op i Bjærgene og blev boende der; hun løber ofte paa Ski og skyder Dyr med sin Bue, hvorfor hun ogsaa kaldes Ski-Gudinde.

Frøj og Frøja.

8. Njord i Noatun havde, som foran berørt, i Vanahejm faaet to Børn, Sønnen *Frøj* og Datteren *Frøja.* Frøj er den herligste blandt Aserne; han raader for Regn og Solskin og derigennem for Jordens Grøde, hvorfor man skal paakalde ham for at opnaa gode Aar og Fredstider, ligesom han ogsaa raader for Menneskets Lykke med Hensyn til Gods. Hans Bolig hedder *Alfhejm.* Søsteren Frøja er herligst blandt Asynjerne og bor i Himlen i den Borg, der hedder *Folkvang.* Naar hun rider til Kamp, tager hun den halve „Val" (ɔ: de faldne), men Odin den anden Halvdel. Hendes Sal hedder *Sessrumner*, og hun har en Vogn, som trækkes af to Katte. Hende skal man paakalde i alt, hvad der vedrører Kærlighed. Selv fik hun til Husbond

en Mand ved Navn *Od,* hvem hun elskede højt; men han forlod hende og for bort ad lange Veje, medens hun sad grædende tilbage. Hendes Taarer var det røde Guld; hun ejede det kostelige Smykke *Brisinge-men,* hvorfor hun ogsaa kaldes *Men-glad* (den smykkeglade); af hendes andre Tilnavne kan fremhæves *Gefn, Vana-dis* og *Mardal* („den herligt lysende").

Tyr. **9.** Djærvest og modigst blandt Aserne er *Tyr;* han raader især for Sejr i Kamp, hvorfor tapre Mænd bør anraabe ham. Som et Bevis paa hans Djærvhed kan anføres Fenresulvens Lænkning (se Stk. 14), hvorved han mistede sin højre Haand. Tyr kaldes derfor den enhaandede As; men ingen kalder ham Mændenes Forliger.

Brage og Idun. **10.** *Brage* er Skjaldekunstens Gud, og han er gift med *Idun,* der vogter de Æbler, som Guderne spiser af, naar de ældes, hvorefter de bliver unge igen, og saaledes vil det vedblive at gaa lige til Ragnarok.

Hejmdal. **11.** *Hejmdal* kaldes den hvide As; han er stor og hellig; ni Møer, som alle var Søstre, fødte ham. Han kaldes ogsaa *Gullentanne;* thi hans Tænder er af Guld, og hans Hest hedder *Guldtop.* Som foran omtalt bor han i Himmelbjærgene ved Asebroens Ende som Broens og Gudernes Vogter. Han behøver mindre Søvn end

en Fugl, ser lige saa godt Nat som Dag hundrede Raster frem for sig og har saa skarp en Hørelse, at han hører Græsset gro paa Marken og Ulden vokse paa Faarene. Hans Lur hedder *Gjallarhornet* (Fig. 16*), som klinger saa højt, at det kan høres over alle Verdener, og hans Sværd hedder *Hǫfuð* (Hoved).

Fig. 16.

Andre Aser.

12. Fremdeles kan nævnes Odins blinde Søn *Hoder*, den tavse As *Vidar*, som er stærkest næst efter Tor, *Vale*, som er Søn af Odin og *Rind*, samt Tors Stifsøn *Uller* i *Y-dale* („Takstræ-dalene“), Bueskytte og Skiløber og god at kalde paa i Enekamp. *Forsete* hedder Balders og Nanna

*) Fra et engelsk Stenkors. Hejmdals Horn og Fenresulvens Hoved med Spyd eller Sværd mellem Kæberne?

Nepsdatters Søn, som i Himlen ejer Salen *Glitner* og er Retfærdighedens Gud, der forliger alle vanskelige Sager.

Paa Helgoland (Fositesland) dyrkedes ved de kristne Missionærers Ankomst en Guddom Fosite, som man antager for den samme som Nordboernes Forsete. Han havde et stort Tempel; ingen maatte røre Gudens Kvæghjorde eller andre Ejendele, og selv hans hellige Brønd maatte man kun stiltiende øse af.

Loke. **13.** I Asernes Tal kan man ogsaa regne ham, som nogle kalder Asernes Bagvasker, al Svigs Ophavsmand og Guders og Menneskers Skændsel. Han hedder *Loke* eller Lopt og er Søn af Jætten Farbaute og Jættekvinden *Laufey* (Løvø). Loke er smuk og fager af Aasyn, men ond af Karakter og meget foranderlig af Væsen. Han sidder inde med stor Snildhed og Forslagenhed, og skønt han ofte voldte Aserne de største Ulykker, kunde han lige saa tit med sin Snuhed hitte paa Udveje igen. Lokes Hustru hed *Sigyn*, deres Søn Nare eller Narfe.

Lokes Afkom. **14.** Men Loke havde flere Børn. I Jættehjem levede en Kvinde ved Navn *Angerbode* („Ulykkesvarsleren“), og med hende avlede Loke et frygteligt Afkom: Ulven *Fenrer*, Slangen Jormungand eller *Midgaardsorm* og *Hel*. Da det var spaaet, at disse Børn skulde volde store Ulykker, kastede

Guderne Midgaardsormen ud i det dybe Verdenshav, hvor den voksede sig stor og omslyngede hele Jorden. Hel kastedes ned i Niflhejm, hvor hun blev Underverdenens Dronning; men Ulven opdrog Aserne hjemme hos sig. Da den blev stor, kom dens onde Natur rigtig for en Dag, hvorfor de besluttede at binde den. De to første Kæder sprængte den med Lethed. Først den tredje Lænke *Glejpner* kunde holde; men den var ogsaa lavet af Kattefodens Støj, Kvindeskæg, Bjærgets Rødder, Bjørnens Sener, Fiskens Aande og Fuglespyt. Ulven vilde ikke lade den tynde og uanselige Lænke lægge paa sig, da den anede Svig, før Tyr som Pant stak sin højre Haand ind i Udyrets Gab. Alle Guderne lo, da Lænken snørede dens Lemmer sammen, undtagen Tyr; han mistede jo sin Haand.

15. *„Hvilke Asynjer er der?* Høj svarer: *Frigg er den ypperste;“* hun har en meget herlig Bolig, som hedder *Fensal* („Havsal“). Om hende og Frøja er der imidlertid talt foran. En anden Gudinde er *Saga* i *Søkkvabekk; Ejr* er den bedste Læge; *Gefjon* er en Mø, og hun tjenes af alle dem, der dør som Møer; en anden Mø er *Fulla*, der har flagrende Haar med gyldent Hovedbaand; hun er Friggs Terne og kender hendes lønlige Raad. Fremdeles kan nævnes Løftets Gudinde *Var*, der lytter paa de Aftaler, som Mænd og Kvinder yder *Asynjerne.*

hverandre, ligesom hun ogsaa hævner ethvert Brud paa dem, samt *Sjofn* og *Lofn*.

Valkyrjer Endnu maa nævnes de Kvinder, som kaldes *Valkyrjer* og gaar for Borde i Valhal. Dem sender Odin til enhver Kamp; de „kaarer Val“ og raader for Striden og dens Udfald. Der omtales mange med forskellige Navne, som alle betyder Kamp og Krigslarm (f. Eks. *Hild;* „Hilds Leg“ = Kamp).

Livet i Valhal. **16.** Valhal er tækket med gyldne Skjolde og har 540 Døre; gennem hver af disse kan der gaa 800 Ejnherjer paa een Gang. Uden for Valhal ligger Lunden *Glaser,* hvis Løv er skinnende Guld. Odins Helte lever af Flæsk, som Galten *Sæhrimner* yder dem; dertil drikker de Mjød, som udflyder fra Geden *Hejdruns* Yver, medens den selv nipper Løvet af Valhalstræet.

Hver Dag, naar Ejnherjerne vaagner, ifører de sig Hærklæder og gaar ud paa Tunet for at kæmpe mod hverandre. Men de faldne rejser sig igen, og alle vender om Aftenen glade og forligte tilbage til Drikkelaget i Odins Sal. Saaledes staar der i Eddadigtet om Vaftrudner:

Alle Ejnherjer paa Odins Tun
mødes hver Dag i Dræbning.
Val de kaarer, fra Kamp de rider,
sidder de sonede sammen.

Men det er kun de tapre vaabendøde, der gaar til Odin; de sotdøde gaar ned til Hels Skyggerige.

Verdens-undergangen nærmer sig.

17. I Volvens Spaadom skildres nu Gude- og Menneskelivets videre Forløb. Det viser sig, hvor rigtige Odins onde Anelser har været. Valkyrjer rider frem med svungne Spyd; det betyder Ufred og Krig i Verden. Jætterne begynder at samle og ruste sig til den sidste Kamp med Guderne, og nu hænder ogsaa Verdens største Ulykke: Balder, Fromhedens og Uskyldighedens Gud, gaar efter Skæbnens Bestemmelse til Hel. Onde Drømme har varslet om Fare for hans Liv, Frigg tager alt dødt og levende i Ed, undtagen den smækre og myge, men meget fagre Vaand, *Mistel-ten:*

Mistel-tenen.

Fra hin Vækst kom — saa veg den syntes —
Smertes-Spydet, slynget af Hoder.
Frigg i Fensal fælded Taarer
for Valhals Ve. Ved I end, eller hvad?

Loke straffes.

18. Vel er det Balders blinde Broder, som bliver Skæbnens Redskab; men bag ved ham staar Loke, alt ondts Ophavsmand. Guderne tager en forfærdelig Straf over ham, idet de med hans egen Søns Tarme snører ham fast til tre paa Kant rejste Stene og fæster en Edderorm over hans Ansigt. Hos ham staar imidlertid hans trofaste Hustru Sigyn og opfanger Giften i en Skaal; men hver Gang den er fyldt, og hun maa tømme den for dens Indhold, vrider Loke sig i frygtelige Smerter, saa

Jorden skælver derved (Fig. 17*). Det nytter dog kun lidet, da Balder maa blive hos Hel. Odins

Fig. 17. *Lokes Straf.*

*) Fra et engelsk Stenkors. Billedet opfattes af de fleste som forestillende Lokes Straf, idet Loke skal betegne „den

Svend *Hermod* opnaaede vel Dødsgudindens Tilladelse til hans Tilbagekomst, hvis *alt* i Verden vilde græde over hans Død. Det skete; kun Jættekvinden Tok, som man fandt i en skummel Bjærghule, vilde „græde med tørre Taarer“, hvorfor Hel beholdt, hvad hun havde. Men de fleste mener, at det var Loke, som havde paataget sig denne Jættekvindes Skikkelse for at sætte Kronen paa sit Værk.

19. Nu bryder det onde rigtigt løs, og der begaas store Forbrydelser i Verden: Menedere, Mordere og Forførere maa vade gennem tunge Strømme i en Sal paa *Nastrond* („Ligstranden“), fjernt fra Solen. Dens Dør vender mod Nord, Edder drypper ind ad Lyren*), og Loftet er flettet af Ormerygge. Den sædelige Fordærvelse tiltager i en forfærdelig Grad: ***Nastrond.***

Brødre bliver hinandens Bane,
monne Søskende Slægtskab spilde,
haard bliver Verden, Hor gaar i Svang,
ingen Mand den anden skaaner.

Saa kommer endelig det forfærdelige Sammenstød mellem Kampguderne og de onde Magter i Verden, hvor alle gaar til Grunde. Men Kampens Slutning betegner kun, at en ny Jord, med Guder og Mennesker i lutret Skikkelse, fremstaar.

---

bundne Djævel“. Jvfr. de to foregaaende Figurer.

*) Tagaabningen.

III. Ragnarok.

Gude-fjenderne samles. 1. I Verdens sidste Tider indtræffer først den frygtelige *Fimbulvetr* („Storvinter"), som gentages endnu tre Gange. Da det afgørende Øjeblik nærmer sig, skælver Verdenstræet, skønt det endnu bliver staaende; alle ræddes i Hels Rige, Dværgene stønner i Fjældene, og det bråger i Jættehjem, medens Guderne holder deres sidste Ting, og Hejmdal sender Gjallarhornets kaldende Toner ud over Verden. Fenrer sprænger sin Lænke, og Midgaardsormen krummer sig i Jættevrede og pisker Havet i taarnhøje Bølger. Østfra kommer Hrym *Naglfar.* med Skibet *Naglfar,* bygget af døde Mænds Negle, nordfra sejler Hels Sønner over Havet med Loke til Fører, og sydfra rider Surt med Flammesværdet frem i Spidsen for Muspels Sønner. Da styrter Asebroen sammen under Hestenes Hove, og Himlen staar i Brand. Fenrer farer frem med gabende Mund; dens Overkæbe rører Himlen, medens Underkæben slæber langs Jorden; Ild spruder ud af Udyrets Øjne og Næsebor, da Odin møder det i Kamp, kun for at opsluges af det forfærdelige Gab. Hejmdal kæmper med Loke; Frøj og Surt bliver hinandens Banemænd.

2. Det sidste Led i Kampen er Tors Sejr over Midgaardsormen. Himlens og Jordens vældige Gud knuser med Hammeren sin Dødsfjendes Hoved; men kun ni Skridt vakler han bort, før han segner død til Jorden, kvalt af Ormens Edder: ***Tor kæmper med Midgaardsormen.***

Hlodyns*) store Søn fremstander:
Jordens Gjord**) om Luften gaber,
Glød den spruder, Gift den spyer!
Odin-Sønnen Ormen møder.

Vred den vejer Midgaards Vogter —
monne Mænd da Mandhjem rømme.
Fjorgyns Barn ni Fjed vakler bort,
saaret af Snogen, den svig-smidige.

Nu sortner Solen, Jorden synker i Havet, de klare Stjerner styrter ned fra Himlen, og alt gaar op i Brand og Luer. Det er *Ragna-rok*, Gudekrisen, den sidste Skæbne, hvoraf Valhals-Guderne rammes.

3. Snorre genfortæller Ragnaroksmyten med omstændelig Beskrivelse af alle Enkeltheder. Kampen staar paa Sletten *Vigrid,* som er hundrede Raster paa hver Led. Tyr kæmper med Helvedhunden *Garm,* Sol og Maane sluges af Ulvene, og det er Surt, som slynger Ild over Jorden. Men inden den Tid har *Vidar,* Odins tavse Søn, hævnet ***Snorres Fremstilling.***

*) Hlodyn og Fjorgyn er Navne paa Jorden, Tors Moder.
**) ɔ: Midgaardsormen.

Gudefaderens Død; han træder med sin tunge Sko i Ulvens Underkæbe, griber med sine Hænder i Overkæben og sønderriver derefter Udyrets Gab (Fig. 18*).

Fig. 18. *Vidar.*

Genfødelsen.

4. Men Undergangen er kun foreløbig og ikke evig. Volvens Spaadom fortsætter med sin dejlige Skildring af den nye Himmel og Jord, hvor Retfærdighed og Fred skal herske. Jorden stiger for anden Gang, grøn og herlig, op af Havet. De genfødte Aser mødes atter paa Idesletten, mindes Midgaardsormen, det gamle Gudeliv og det sidste forfærdelige Skæbnestævne. Saa finder de i Græsset de underfulde gyldne Tavlbrikker, som de selv ejede i Tidernes Morgen. Da

*) Fra et engelsk Stenkors; jvfr. Fig. 17.

oprinder en ny Guldalder og Lyksalighedstilstand, som skal vare evig:

Agre monne usaaet vokse,
ondt mon bedres, Balder kommer;
han bor med Hoder i Hropts*) Haller,
Valguders Sal. Ved I end, eller hvad?

Sal ser jeg staa — mer favr end Sol,
udi Gimle gyldentækket;
skal der skyldfri Skarer dvæle
og i Livstid Lykke nyde.

Kommer herlig Stor-Herskeren,
stærk fra oven, alt han styrer;
Dom han siger, Strid han stiller,
fæstner Vedtægt, som vare vil.

Den nye Slægt.

5. Heller ikke Snorre ved at berette os, hvem Storherskeren er. Derimod fortæller han i Overensstemmelse med et andet Eddakvad om den nye Menneskeslægts Opstaaen: I Hoddmimers Lund skjuler to Mennesker, *Lif* og *Liftraser* („Liv og Livelsker"), sig under Verdensbranden; de faar Morgendug til Næring, og fra dem nedstammer alle kommende Menneskeslægter. Fremdeles faar vi i et gammelt Kvad at vide, at *Alfrodul* („Alfeglans" ɔ: Solen), før Ulven sluger hende, føder en Datter. Den Mø skal køre ad Moderens Veje, naar Guderne dør.

---

*) Odins Tilnavn.

ANDET AFSNIT.

Sjæle, Dæmoner og Guder.

I. Den almindelige Folketro („Lavere Mytologi“).

Den lavere Mytologi.

1. Der er i den almindelige Indledning gjort opmærksom paa, at Dyrkelsen af Sjæle og Naturdæmoner, som er de herskende Religioners ældste Grundlag, har frembragt en Række overtroiske Forestillinger, der har holdt sig meget længe i Folks Bevidsthed, ja hvoraf vi endnu i vore Dage finder tydelige Spor. De samme Grundforestillinger gaar i denne Henseende igen hos alle Hedningefolk, om end Troen i det enkelte har udviklet sig paa en meget forskellig Maade. Der findes her en fremtrædende Overensstemmelse hos alle gotisk-germanske Folk, og vi skal nu fremdrage nogle Hovedpunkter fra denne saakaldte *lavere Mytologi,* der er uafhængig af den mere udviklede Statsreligion, som især faar sit Præg af de højest udviklede i Samfundet.

2. Et af de tydeligste Beviser paa Sjælens Uafhængighed af Legemet og dens Evne til at gribe ind i de levende Menneskers Liv fandt vore Forfædre som andre Hedningefolk i Mare og Drøm, som de manglede alle Forudsætninger for at forklare paa anden Maade. De gik derfor ud fra, at det var Aander, som sædvanlig i Dyre- eller Menneskeskikkelse. Gennem den mindste Ridse eller Sprække slipper en *Mare* ind til den sovende, piner og plager ham saa slemt, at han bliver syg, eller det volder hans Død. Den føles som en knugende Vægt paa Bryst eller Strube; en Mare „træder“ eller „rider“ den sovende, vandrer fra Benene op ad ens Legeme og stikker Tungen i Halsen paa sit Offer for at hindre det fra at skrige. De nordiske Folk har lige til vore Dage fastholdt Troen paa Mare som et overnaturligt, kvindeligt Væsen, hvorom der har dannet sig mange Sagn. En Mare kan kun slippe ud samme Vej, som den er kommet ind; stopper man Aabningen til, er den fanget. Det samme sker, hvis man nævner dens Navn. ***Mare-ridt.***

I Ynglingesaga fortælles om Kong Vanlande, som havde sveget sin finske Brud Drifa, at han til Straf herfor blev dræbt af en Mare, som Finnernes Tryllekunster skaffede ham paa Halsen. Han blev pludselig søvnig og lagde sig til Ro; men da han

havde sovet lidt, raabte han, at en Mare traadte ham. Kongens Mænd ilede til for at hjælpe; men tog de fat i Hovedet, traadte hun Benene, saa de var lige ved at brække, og for de ned til Benene, var hun straks paa Færde oppe ved Hovedet, hvorfor Kongen ogsaa blev pint ihjel.

Drømme.

3. Det er en bekendt Sag, hvilken Rolle *Drømme* spiller i Folkebevidstheden. I vore Fædres Digtning varsles enhver større Begivenhed af Drømme, hvorigennem Skæbnen paa en Maade aabenbares for Menneskene. Balder havde onde Drømme før sin skæbnesvangre Død, og i de islandske Sagaer og i vore danske Folkeviser møder vi Drømme hvert Øjeblik. Sjælen kan allerede i ens levende Live forlade Legemet og vandre viden om, som man oplever det i Drømme. En saadan

Menneskets „Hu".

Sjæl kaldes i det gamle Sprog *hugr* (Hu); den antog de forskelligste Dyreskikkelser, oftest som Bjørn, Ulv eller Ørn. En Mand drømte, at han gik ud fra sit Udhus, og da saa han nogle Ulve komme løbende sydfra ind paa Marken; der var 18 ialt, og en Hunræv løb i Spidsen for dem. Da han blev vækket, vidste han straks, at det var *manna hugir* (Mænds Sjæle), som varslede forestaaende Kamp. Den hellige Biskop Jons „Hu" var ofte sysselsat med, hvad der hørte Gudstjenesten til, baade før Bispen faldt i Søvn, og inden han vaagnede. — Af samme Sprogrod som Ordet

Drøm (oldnordisk draumr) er ogsaa det gamle Ord *draugr,* der snart betegner Sjælen om Gengænger, snart har samme Betydning som hugr. Den fælles Grundbetydning synes at være „trykke, knuge“. Derfor bruger det ældre Sprog ogsaa Udsagnsordet at drømme i en ejendommelig Sætningsbygning, f. Eks.: denne Mand har ofte drømt mig (opr. = har ofte pint mig, som Mare, mens jeg sov; senere = har ofte fremstillet sig for mig i Drømme?). *draumr-draugr.*

4. Et beslægtet Forhold frembyder vore Fædres udbredte Tro paa *Hamskifte* ɔ: Sjælens Evne til at forlade Legemet og paatage sig en anden Skikkelse, Ham. I Ynglingesaga fortælles om Odin, at han „skiftede Hamme; Kroppen laa da som søvndrukken eller død, men selv var han saa Fugl eller Dyr, Fisk eller Orm og for i en Haandevending i eget eller andres Ærinde til fjerntliggende Lande“. Frøja havde en Falkeham, Valkyrjerne fløj i Svane-, og Jætterne oftest i Ørnehamme. ***Hamskifte.***

Mennesker, som særlig havde Anlæg for Hamskifte, kaldtes *hamramme* (hamstærke) eller Hamløbersker. Under samme Synspunkt bør vi vistnok betragte *Bersærkegangen.* Stridsmændene, som i Kampens Hede blev overfaldet af vildt og dyrisk Raseri, kaldtes Bersærke eller *Ulvhedner* ɔ: Mænd, som bærer Pelse af Bjørne- eller Ulveskind; *Hamram. Bersærk.*

men den oprindelige Tro var vel, at de for i Bjørne- eller Ulvehamme.

Gen-gangere. 5. Men især de dødes Sjæle „gaar igen“. Det vrimler i den ældre nordiske Litteratur med Vidnesbyrd om Troen paa Gengangere. Oftest vender de tilbage til den Bolig, de havde i levende Live, eller de færdes med Forkærlighed i Nærheden af deres Begravelsesplads. Tit forvolder Draugerne kun ondt, naar de gaar igen, og de efterlevende maa bestaa farlige Kampe med dem, indtil de bliver forsvarligt „dysset“ ɔ: nedlagt i en Høj af opkastede Sten.

Den berømte islandske Høvding Olaf Paa paa Hjardarholt havde mange Tjenestefolk. En Dag kom den Mand, som vogtede det golde Hornkvæg, og bad sig fritaget for dette Arbejde, da han hellere vilde udføre noget andet. Olaf mente, at han skulde udføre den Gerning, han var sat til; men Manden vilde saa hellere søge sig en anden Plads. Olaf gik da med ham om Aftenen hen til Kostalden, der laa langt borte fra Gaarden, for at undersøge, hvad der kunde være i Vejen. Karlen fik Ordre til at binde Kreaturerne fast, efterhaanden som Olaf drev dem ind. Han gik nu ind ad Døren, men røg i det samme tilbage i sin Husbondes Arme, inden denne kunde se sig for. Olaf spørger da, hvorfor han bærer sig saa akavet ad. Han svarer: „Hrap staar i Fjøsdøren og famler efter mig; men jeg har faaet nok af at tage Livtag med ham.“ Hrap var en ondsindet islandsk Bonde, som efter eget Ønske var blevet begravet staaende under

Døren til et af sine Huse „for bedre at kunne overse sit Eje“, og som siden havde plaget hele Omegnen ved at gaa igen og spøge. Olaf gaar nu ind i Døren og støder efter Hrap med sit Spyd; Spidsen knækker imidlertid af, og Genfærdet forsvinder ned i Jorden. Den næste Morgen drog Olaf hen til det Sted, hvor Hrap var blevet „dysset“, og lod ham grave op. Han var endnu ikke raadnet, og Olaf fandt ogsaa sin Spydspids hos Liget. Dette blev nu brændt og Asken kastet i Havet. Først da fik Folk i Herredet Ro.

Gengangere i Folkesagnene.

Undertiden var det Interessen for de efterlevende, som drev Gengangeren tilbage til Jorden. Han vender tilbage for at sone sin Brøde eller af Længsel efter at gense sine kære. Senere vil der blive fortalt om Helge Hundingsbane, som i Gravhøjen modtager Besøg af sin elskede Sigrun (Folkevisen om Aage og Else, Lenore). Herhen hører ogsaa de vidt udbredte Folkesagn om *den vilde Jagt,* fredløse Aander, der i uhyggelige Skikkelser, paa hovedløse Heste og med deres egne Hoveder under Armen ved Nattetider jager gennem Luften. Fra Danmark kender vi *Abels* Jagt ved Slien, *Valdemars* ved Gurre; Nordmændene taler om *Asgaardsreien.*

Døde manes.

6. Af Sjæletroen udvikler sig ganske naturlig den Opfattelse, at de dødes Sjæle ogsaa kan kaldes tilbage til Jorden mod deres Vilje og efter Menneskenes Ønsker. Man kan „*mane*“ dem frem, naar man kender de rette Tryllemidler dertil. I

Eddasangen om *Balders Drømme* rider Odin ned i Underverdenen til en Volves Gravsted, kvæder stærk „Valgalder“ over den døde, der saa træder frem og taler „Ligord“. Svipdag, Helten i et andet Eddadigt, gaar til sin Moder Groas Grav og kalder hende frem til Bistand. Hervor maner sin Fader Angantyr frem af Gravhøjen paa Samsø og tvinger ham til at udlevere Sværdet Tyrfing. Troen paa Maning er ældgammel og fælles for alle Folk af vor Sprogstamme; det synes, som om vor ældre Poesi især har omfattet Tryllesange af forskellig Slags, bl. a. ogsaa til dette Brug.

Ligfærd.

7. Lige fra de ældste Tider har vore Forfædre baaret særlig Omsorg for de dødes *Begravelse.* Man medgav dem det fornødne til deres fortsatte Liv, snart blot nødvendige Brugsgenstande, snart pragtfulde Redskaber og Smykker. Der er tydelig Udvikling at spore fra Sten- og Bronzealderens Gravfund til Jærnalderens Mosefund og Vikingetidens nedlagte Skibe. Men ogsaa fra den historiske Tid har vi gode Oplysninger om vore Fædres Begravelsesskikke. Som en Slags Offer til den afdøde maa man opfatte *Arveøllet,* hvorved man oprindelig tænkte sig Dødningen nærværende og hædrede ham ved at gøre sig tilgode med Mad og Drikke, en Skik, der trofast er bevaret ved Almuens Begravelsesgilder. Først ved

Arveøl eller Gravøl.

Arveøllet betraadte Arvingen den dødes Højsæde og overtog fuldt ud hans Værdighed; da fremførtes ogsaa „Bragebægeret“, over hvilket man aflagde Løfter (Jomsvikingerne og Svend Tveskæg).

Saa længe Liget ikke var begravet, blev Sjælen i dets Nærhed. Man skaffede det derfor ud af Huset snarest muligt, helst samme Dag Døden var indtraadt. Først ydede man *Lighjælp* (nábjargir): man nærmede sig bagfra den døde, strakte Liget ud og lukkede Øjnene i, hvorefter Ansigtet tildækkedes. Derefter blev Legemet *højlagt* eller *højsat,* rigelig forsynet med Redskaber og Vaaben. Gunnar fra Hlidarende lo og sang i Gravhøjen. Da Sønnen Hogne griber Faderens berømte Spyd for at begynde Blodhævn, spørger den dødes Moder, hvem der vover at røre det Vaaben. Hogne svarer: „Jeg agter at bringe det til min Fader, for at han kan have det med sig til Valhal og fremvise det paa Vaabentinget.“ Sædvanlig valgte man frit og smukt beliggende *Begravelsespladser* paa Bjærge, Høje eller i Skove. Men Ugerningsmænd og Troldfolk, der især bedrev ondt som Gengangere, blev „dysset“ eller brændt. Højen og Mindesmærket derpaa kaldtes i det gamle Sprog *kumbl.* *Bautastene* var Mindestene uden Indskrift; om Runestene er der talt foran.

Dyrkelse af de døde.

8. Det er vanskeligt at sige med Bestemthed, om der hos vore Forfædre har været en gennemført *Anekultus* ɔ: Tilbedelse af de døde i Slægten; men der er meget, som taler for, at denne Skik har holdt sig fra ældgammel Tid hele Hedenold igennem. Slægtens Forfædre ansaas for Familiens naturlige Beskyttere i Aandeverdenen, og mange Steder i den gamle Litteratur berettes der om Ofringer til de døde i eller ved Gravhøjene (Ættehøjene) eller paa nærliggende Bjærge. En Mand ved Navn Grim blotede man til efter hans Død for hans Vennesælheds Skyld, og Snorre opfatter ligefrem Frøj som en jordisk Fyrste, der senere dyrkedes som Gud.

Sjælevandring.

9. Ligeledes er der meget, som tyder paa, at vore hedenske Forfædre har haft en udbredt Tro paa *Sjælevandring.* Den dødes Sjæl kunde tage Bolig i et nyfødt Barn og leve Livet om igen. Den Slags *genfødte* Mennesker kaldes i

Genfødelse.

de gamle Kilder *endrbornir* (atter fødte). Helge Hjorvardssøn og Valkyrjen Svafa var endrbornir. Om den berømte Helge Hundingsbane beretter et Prosastykke i den ældre Edda: „Den Tro herskede i Oldtiden, at Folk blev endrbornir; men det kaldes nu Kællingesnak; ogsaa om Helge og Sigrun sagde man, at de var genfødte“. Olaf den Hellige var efter Folks Mening en Genfødning af en sagn-

historisk Konge, Olaf Gejrstadaalf, hvem man blotede til. Til Genfødelses-Troen knytter sig maaske oprindelig den Skik „at nævne op efter en afdød“, nemlig for at vedkommende skulde genfødes i det lille Barn, som bar den dødes Navn.

---

10. Udfra Sjæletroen udvikledes der nu i Tidernes Løb nye religiøse Forestillinger, nemlig Troen paa *selvstændige, overnaturlige Sjælevæsener,* hvis Liv og Virksomhed er uafhængige af det bestemte menneskelige Legeme. ***Selvstændige „Sjæle“ Fylgjer.***

a. En Overgang fra Sjæletro og Sjæledyrkelse i simpleste Form til de overnaturlige Sjælevæsener danner vore Fædres Tro paa Sjælen som Skytsaand. Sjælen er Menneskets *„fylgja“* (Ledsagerske) fra Vuggen til Graven, og da den kan forlade Legemet og iføre sig en ny Ham, kaldtes den ogsaa *„hamingja“*. Oprindelig er altsaa fylgja ganske det samme som hugr, der i Drømme eller i vaagen Tilstand, i egen eller fremmed Skikkelse, kan aabenbare sig, især som et Varsel om store Begivenheder eller et nærforestaaende Dødsfald. At se sin egen Fylgje er et sikkert Tegn paa, at Døden er nær. Dette Træk er bevaret i Nutidens *Fylgje.*

Overtro, hvor Synet af en selv eller andre som Lig eller syslende med Lig betragtes som et Dødsvarsel. — Fylgjer viser sig paa samme Maade som manna hugir, oftest i Dyreskikkelse, alt efter som Menneskets Karakter er. Store Høvdinger og ansete Mænd havde „ramme“ Fylgjer, der gik foran dem, men kun kunde ses af enkelte kyndige.

Da Torsten Oksefod endnu var en Dreng paa syv Aar, kom han engang, som Børn plejer, hurtigt farende ind i Stuen og faldt paa Gulvet. Den gamle vise Gejte saa det og brast i Latter. Knøsen gik saa hen til ham og spurgte, hvorfor det forekom ham saa latterligt, at han faldt. „Jo,“ sagde Gubben, „thi jeg saa det, som du ikke saa. Da du kom ind i Stuen, fulgte en Hvidbjørneunge dig og løb foran dig ind paa Gulvet; men da den fik Øje paa mig, blev den staaende, og da du saa kom farende, faldt du over den.“ Det var Torstens Fylgje, og Gejte sluttede deraf, at han ikke var af simpel Æt.

Fylgje som Kvinde.

b. Det næste Skridt i Udviklingen af Troen paa Skytsgudinder bliver da, at man kan „laane“ en anden sin Fylgje. Mægtige eller for særlig Lykke kendte Personer „lægger deres Fylgje til“ den, som de vil hjælpe. Fylgje er her lig Lykke, og det gamle Sprog bruger i samme Betydning foruden hamingja ogsaa andre Ord, der ellers i al Almindelighed betyder: Lykke.

Islænderen Hjalte Skeggesøn drog med Bjørn Stallare til Sverige i Olaf den Digres Ærinde. Ved Afskeden sagde han til Kongen: „Og vi trænger nu i høj Grad til, Konge, at du lægger din hamingja til denne Rejse.“ Olaf svarede bl. a.: „Du skal vide for vist, at jeg skal lægge hele min „Hu“ (hugr) til, hvis det vejer noget i Vægtskaalen, og give min hamingja med dig og eder alle.“ Her antyder Kongen ubevidst, hvorledes den smukke og dybsindige Tro har udviklet sig hos vore Forfædre. Kongens hugr ɔ: hans gode Ønsker og Tanker om Rejsen følger dem; men dette opfattes, som om Kongens andet Jeg, hans frigjorte Hamingje eller Fylgje, som en Slags Lykkegudinde følger dem paa Vejen.

c. Tydeligere træder Fylgjen frem som et selvstændigt Sjælevæsen i sin Egenskab af *Slægts-fylgje* (ættarfylgja), der varetager Slægtens Skæbne og tager sit Ophold snart hos et, snart hos et andet Medlem af Familien. Fylgjen søger Ophold hos en anden, helst af samme Slægt, naar dens Ejermand dør. Da Kristendommen indførtes, synes den Opfattelse at have udviklet sig, at man kunde *skifte Fylgje sammen med Troen.* Den gamle Høvding Hall lod sig døbe af Tangbrand paa Betingelse af, at Hovedengelen Mikael for Fremtiden skulde være hans Fylgje. *Slægtsfylgje.*

Skjalden Halfred vilde paa sit Dødsleje om Bord paa sit Skib ikke have Følgeskab af sin Fylgje over i det andet Liv. Da saa Folk en Kvinde gaa langs

hen ad Skibet, anselig at se til og iført en Brynje; hun gik over Bølgerne med samme Færdighed, som om hun gik paa Landjorden. Det var Halfreds „fylgjukona“, som han nu havde skilt sig fra. En anden Mand, som hun henvendte sig til, vilde heller ikke have hende; men endelig blev hun modtaget af Digterens Søn og blev saaledes i Slægten.

Drømmekone. d. Som frigjort Væsen kaldes Fylgjen ogsaa *Dis*, *Spaadis* eller *Drømmekone*, som træder hjælpende op over for Menneskene. Hun ligner da meget Nornerne og Valkyrjerne, der ogsaa ligefrem betegnes som Diser, som paa Odins Bud byder Heltene hjem til Valhal.

Norner og Valkyrjer. **11.** Forestillingen om Skæbnekvinder og Kampkvinder som personlige, guddommelige Væsener har udviklet sig af Sjæletroen hos alle de gotisk-germanske Folk, men *Norner* og *Valkyrjer* betegner en særlig nordisk Udvikling. Det første Ord forekommer kun hos Nordboerne, det andet tillige hos Angelsachserne; derimod findes „wurd“ (= nordisk Urðr, Spindersken?) som Navn paa den ubønhørlige Skæbne hos alle de stammebeslægtede Folk. I vore Fædres Tro er der mange Norner, gode og onde, som „slynger Skæbnetraadene“ og bestemmer et Menneskes Liv fra Vuggen til Graven.

Valkyrjer. Valkyrjerne er „Kampens Norner“, men har hos os faaet deres Præg af Odinstroen og Valhals-

læren. De gaar for Borde i Valhal, og de „kaarer Val“ paa Odins Bud, idet de som velrustede Skjoldmøer deltager i Slaget og bestemmer dets Gang. Om de guddommelige Odins Møer har der i den norsk-islandske Gudetro og Digtning dannet sig en Række smukke Myter (Darradssangen i Njals Saga, Hákonarmál).

Valkyrjerne optræder ofte med halv menneskelig Natur, idet de indgaar Ægteskab med jordiske Helte, indtil Kampnaturen pludselig vaagner i dem og driver dem bort fra Hjem og Arne ind i Slagtummelen. Som *Svanejomfruer* flyver de vide om Land. Undertiden aflægger de da Svanehammen for at bade; men røves denne af nogen Mand, maa Møen følge ham og skænke ham sin Kærlighed (Sml. Afsnittet om Heltesagnene).

12. I Eddasangen Hávamál opregner Odin i et særligt Afsnit de Tryllesange, han formaar at virke med; heri hedder det: ***Hekse.***

Det tiende kan jeg, naar Trolde-Tøj
frem gennem Luft farer:
saa jeg virker, at de forvildes
ud af Heksehamme.

Vore Forfædre havde nemlig ogsaa en udbredt Tro paa *onde Sjælevæsener,* særlig Sjælene af Jordens Hekse, som efter Døden fortsatte deres

onde Spil med Menneskene. Saadanne onde Aander betegnes med forskellige Ord som Trold, Utyske Nattevæsen, Aften-, Mørke- og Tunrytterske.

Natur-dæmoner.

13. Af Sjæledyrkelsen synes ogsaa Troen paa *Alfer*, *Dværge* og *Vætter* at have udviklet sig. Oprindelig betegnede disse Navne kun Sjæle, der havde antaget bestemte Boliger ude i Naturen og var i Besiddelse af visse Egenskaber og Færdigheder frem for Menneskene. I den senere Mytologi spiller disse Væsener en stor Rolle, og Troen paa dem bevares meget længe hos Almuen. Til dem maa ogsaa henregnes overnaturlige Væsener som *Nisse, Nøkke, Havmand* og *Havfrue,* der danner en Overgang til de egentlige Naturdæmoner.

Jætter.

De almindelige Navne paa Naturdæmonerne er *Jætter*, *Turser* eller *Rimturser* (samt *Bjærgriser*). Medens Alfer og Dværge særlig har Præg af det stille, milde og venlige i Naturen, er Jætterne Billeder paa Naturkræfterne og Elementerne i deres Vælde og Rasen, Menneskeslægtens værste Fjender, som den maa føre en haard Kamp med for at sikre sin Tilværelse. Sædvanlig tænkes Jætterne derfor i vilde og uhyggelige Skikkelser,

svarende til den Natur, de er omgivet af; men Jættekvinderne kan dog være meget smukke, saa de endog vækker Elskov i Gudernes Bryst. Njord var gift med Jætten Tjasses Datter Skade, og om Frøjs Kærlighed til Gerd, Gymers Datter, handler en af de smukkeste Eddasange. Til hvad der i første Afsnit er fortalt om Jætterne, vil vi her føje nogle enkelte Skikkelser fra Jætternes Verden.

14. Den ypperste Havjætte er *Æger* eller *Hler*, som ifølge Snorre har sin Bolig paa Hlésey (Læsø). Vel er han en Jætte, men han staar i fredeligt Gæstevenskab med Guderne, for hvem han gør store Gilder. Ved et af disse var det, at Loke fik Lejlighed til at udøse sin Galde over Aser og Asynjer (se S. 116). Bølgerne kaldes Ægers Døtre. Hans Hustru hedder *Ran,* som i sit Net opfanger de skibbrudne (eller grusomt gør Jagt paa de søfarende med det). Til Ran kommer alle, som lider Døden paa Havet ved Ulykkestilfælde; ifølge en Sagas Vidnesbyrd er det Tegn paa en god Modtagelse hos Ran, at den druknede faar Lov til at vende tilbage for at deltage i Arveøllet, som holdes for ham. Loke laante Rans Net for at fange Dværgen Andvare, som i en Geddes Skikkelse for omkring i en Fos. ***Æger og Ran.***

En anden, voldsommere Havjætte er *Hymer*, hos hvem Tor hentede den store Kedel, hvorom der vil blive fortalt i det følgende.

II. Hovedguder og Gudesagn.

Tor.

Tors- og Odins-dyrkelse.

1. Der er allerede i den almindelige Indledning gjort opmærksom paa, at Tor i lang Tid igennem har været Nordboernes egentlige Hovedgud, og at hans Navn, „den tordnende“, kun er en enkelt Side ved den gamle Himmelgud, men senere er blevet opfattet som et selvstændigt og personligt Væsen. Odinsdyrkelsen er yngre og er trængt op til Norden fra et sydligere boende germansk Folk. I Almuens Bevidsthed fortrængtes Forestillingen om Tor som den øverste Gud aldrig helt; men Odinstroen fik en smuk og fyldig Udvikling i den norsk-islandske Digtning.

Tor som Hovedgud.

Tor har en Tid været Hovedguddom hos alle de gotisk-germanske Folk; derom vidner ikke blot Hammertegnets almindelige Forekomst, men ogsaa hans Samstilling med Jupiter, idet Jupiters Dag gengives ved Torsdag. En gammel nedertysk Daabsformular begynder saaledes:

„Forsager du Djævelen — og alle Ofringer til Djævelen — og alle Djævelens Gerninger? —

Jeg forsager alle Djævelens Gerninger og Ord, *Thunar og Woden og Saxnote* og alle de Trolde, som her er blevet dyrket.“

Tor, Odin og „Saxnote“ (den med Sværd væbnede) er netop de tre Hovedguder, som oftest nævnes i de nordiske Kilder, hvis vi kan sidestille Saxnote og Frøj.

Det er imidlertid ikke blot Navnets og Hammertegnets Betydning eller Runestenenes Vidnesbyrd, som fortæller os om Torsdyrkelsens Omfang. Det samme gentager sig ved Personnavne og Stednavne, hvori vi finder Tor i overvældende Mængde, sammenlignet med Odin og Frøj. Hvor hedenske Templer omtales, nævnes der undertiden Billeder af de tre Hovedguder i dem, i saa Fald sædvanlig Tors Navn først ligesom i Daabsordet ovenfor; oftest tales der kun om et Torstempel eller Billede af Tor alene. Juleofret, vore hedenske Forfædres Hovedblot, var helliget Tor, og Torsdag fremtræder som væsentligste Ugedag i alle retslige Spørgsmaal; Tinget aabnedes paa en Torsdag, og Torsdagen har været den almindeligste Tingdag lige op til vor Tid. Men ogsaa selve den norsk-islandske Digtning giver hist og her utvetydige Vidnesbyrd om Tors Hovedstilling.

Midgaards Vogter.

2. Volvens Spaadom kalder i sin Skildring af Ragnarok Tor for *Midgaards Vogter*, „Véurr“,

i det S. 55 anførte Vers. *Véurr* (beslægtet med Ordene at vie og Ve-Helligdom) betyder Skærmer og Indvier, og Midgaard er jo Menneskenes Land. Andre Digte kalder ham *Menneskehedens Ven* eller *Slægternes Forsvarer,* og en lignende Stilling indtager han blandt Guderne, der stadig søger Beskyttelse ved hans Kraft, selv om Odin eller Frøj er til Stede. Derfor hedder han *„Asabragr“,* den ypperste af Aser. Tor er Indvieren og Skærmeren af hele Menneskelivet; derved bliver han ikke blot det enkelte Menneskes, men ogsaa Hjemmets og Statens beskyttende Guddom. Han er den store Kulturgud med de stærkeste og mægtigste Kræfter til sin Raadighed, Lynet — Hammeren, Tordenkilen —, som knuser og splintrer, hvad der yder Modstand (den døde Natur i Jætteskikkelser), men ogsaa har den frugtbringende Regn i Følge.

Tors Udseende og Færd.

3. Man forestillede sig oftest Tor som en kraftig, midaldrende Mand, sjældnere som en Yngling, men i begge Tilfælde har han luerødt Skæg. Han er forfærdelig stærk; hans luende Blik er nok til at forfærde enhver, og han er frygtelig i sin Vrede, men under almindelige Forhold er han naadig og mild. Naar han paa sin med Bukke forspændte Kærre farer hen over Himlen, staar denne i Flammer, og Bjergene skælver eller brister

i Tordenens Brag. Torden betyder Tor-døn, saaledes som Ordet ogsaa hedder i ældre Dansk. Svenskerne sige åska, hvilket Ord er en Sammentrækning af ås-ekja (As-kørsel).

Til Tors Navn knytter der sig en Mængde Myter eller Gudesagn, og af dem vil vi nu genfortælle de vigtigste.

Gudeklenodier.

4. Om Gudeklenodiernes Tilblivelse beretter Snorre følgende: Loke havde engang af Ondskab afklippet Sifs, Tors Hustrus, Hovedhaar. Da Tor blev dette var, vilde han knuse hvert Ben i Loke; men denne lovede til Erstatning at skaffe Sif et gyldent Haar hos Svartalferne. Han henvendte sig derfor til de Dværge, som kaldes Ivaldes Sønner, der paa hans Opfordring forfærdigede Haaret til Sif, Spydet *Gungner,* som Odin fik, og Skibet *Skibladner,* der kunde sejle baade over Hav og Land, men ogsaa foldes sammen og bæres i en Pung, hvis man foretrak det; dette gode Skib fik Frøj. Derefter væddede Loke med en Dværg *Brok* om sit Hoved paa, at dennes Broder *Sindre* ikke kunde fuldføre tre lige saa gode Kostbarheder. Brok trak Bælgen og Sindre smedede, og skønt Loke i Bremseskikkelse tre Gange stak Bælgetræderen og tredje Gang tvang ham til at standse et Øjeblik, blev Sindre dog færdig med de tre Storværker: Galten *Gullinburste,*

Ringen *Draupner* (Drøbner, „den, hvoraf der drypper“) og Hammeren *Mjolner* („Knuseren“). Loke opnaaede ved sit Bremsestik kun, at Hammerskaftet blev lidt for kort. Tor fik Hammeren, Odin Ringen og Frøj Galten, hvorefter disse tre Guder skulde afsige Dommen. Hammeren gjorde Udslaget, og Loke skulde nu miste sit Hoved. Han bød Brok at tage dette; men Halsen maatte ikke røres, da Væddemaalet kun gjaldt selve Hovedet. Af Forbitrelse syede Dværgen da Lokes træske Mund sammen.

Hammeren hentes. **5.** I en af de ældste Eddasange fortælles om, hvorledes Tor mistede sin Hammer og hentede den igen. Vred vaagnede Ving-Tor og savnede sin Hammer; Jordens Søn rystede sit Skæg, rejste sit Hovedhaar og famlede rundt om sig, men Hammeren var og blev borte. Loke, for hvem han skildrer sit Tab, laaner Frøjas Fjederham og flyver hen til Tursernes Drot *Trym*. Denne tilstaar at have skjult Hammeren dybt i Jorden, og han vil ikke give den tilbage, medmindre man bringer ham Frøja til Brud. Loke fløj tilbage, og man henvendte sig til Elskovsgudinden med Tursedrottens Fordring, men

Vred blev Frøja, saa hun fnyste,
Asers Sale samtlig skjalv;
brast det store Brisingemen:
„Den mandgaleste maatte jeg være,
agede jeg til Jættehjem.“

Aser og Asynjer samles da til Raadslagning paa Tinge for at overveje, hvorledes Hammeren saa kunde genvindes. Hejmdal siger det forløsende Ord: Lad os binde Brudelinet om Tor og give ham det store Brisingesmykke paa; Nøgler skal rasle ved hans Bælte, Kvindeklæder folde sig om hans Knæ, Hoved og Bryst pyntes paa Kvindevis. Tor maa bøje sig for den haarde Nødvendighed, thi Jætter vil bemægtige sig Asgaard, om han ikke henter Hammeren igen. Loke Løvøsøn klæder sig ogsaa i Kvindeklæder for som Terne at følge Tor paa den sælsomme Brudefærd.

Blev da hjem de Bukke førte,
skulde i Skagler de skyndsomt rende;
Bjærgene brast, Jorden brændte,
jog da Hloride til Jættehjem. (Hloride = Tor).

I Jættehjem er der beredt et prægtigt Bryllupsgilde; men Tor egner sig kun lidet til Brudens Rolle. Først vækker hans Evne til at spise og drikke Forbavselse, ja næsten Skræk hos Trym, og da Brudgommen løfter Linet for at kysse sin Brud, farer han skrækslagen Salens Længde tilbage, thi Frøja's Øjne er hvasse og funkler som Ild. Den snilde Brudeterne beroliger ham imidlertid med Forsikringen om, at Gudindens Madlyst og skarpe Øjekast kun skyldes Længsel efter Brud-

gommen, da hun hverken har spist eller sovet i otte Døgn.

Det kvad da Trym, Turse-Drotten:
„Bærer ind Hamren Bruden at vie;
Lægger Mjolner paa Møens Knæ,
vier os sammen med Vars Hænder.“ (se S. 49).

Nu kommer Oprejsningens og Hævnens Time for Asgaards stærke Gud:

Hlorides Hu i Brystet lo,
da den Hugprude Hamren kendte;
dræbte han Trym, Turse-Drotten,
hug saa Jættens Æt tilhobe.

Den usle Jættesøster havde bedt om Gave af Bruden; hun fik Hammerslag for gyldne Ringe, hvorefter Tordenguden vendte tilbage til Asgaard med sit genvundne Værge.

Det samme Emne er behandlet paa skæmtende Maade i Kæmpevisen om Tor af Havsgaard: Tor af Havsgaard rider over grønne Enge og taber sin Guldhammer. Lokke Løjemand ifører sig Fjederhammen og opsøger Tossegreven, som har gemt Hammeren og ikke vil give den tilbage, medmindre han faar „Jomfru Fredensborg (Frøjaborg?) med alt det Gods, hun aa“, hvorefter Tor og Lokke ligesom i Eddasangen maa iføre sig Kvindeklæder og drage hen til Tossegrevens Land. Tors Appetit er i Kæmpevisen helt forbløffende — han spiste en Oksekrop og tredive Svineskinker; intet Under, at han tørstede bag efter! Men da Hammeren blev bragt ind, viste det

sig, at han kunde bruge den, og Tossegreven med hele hans Slægt blev knust. Saa ender Visen:

Mælte det Lokke Løjemand,
monne sig vel om tænke:
nu vil vi fare til vort eget Land,
mens Bruden er vorden Enke.

6. Tor skulde engang, fortæller *Sangen om Hymer,* hos Jætten Hymer hente en stor Kedel, som skulde bruges til et Gilde for Aserne hos Havguden Æger. Han drager af Sted sammen med Tyr, og de naar Jættens Bolig. Denne kommer først hjem hen ad Natten og forarges meget baade over Gæsterne og over Tors Appetit. Den følgende Morgen tog Tor ud med Jætten for at fiske. Guden forlanger Madding af den grumme Jætte, der beder ham selv sørge for sligt. Tor vrider da Hovedet om paa en af Jættens sorte Øksne, hvorefter Roturen begynder. Hymer skræmmes ved Tors voldsomme Aaretag og vil nødig længere ud for ikke at støde paa Midgaardsormen; men det er netop til den, at Tor har Ærinde, og mens Jætten passer sit, faar han „Jordomslyngeren" til at gabe over Krogen og trækker dens Hoved op til Havets Overflade. I samme Øjeblik, som han vil knuse dens Pandeskal, har den rædselsslagne Jætte skaaret Snøren over, og Udyret synker frelst tilbage paa Havets Bund. Denne Situation har atter og ***Hymers Kedel.***

atter begejstret vore Forfædre. Allerede en af de ældste Skjalde giver et malende Billede af, hvor-

Fig. 19. *Tors Fiskeri.*

ledes Jordomslyngeren, som en vildtsprællende Kæmpeaal, nede fra Dybet trodsig stirrer op paa

„Jættens Hjerneskals Kløver“, som kun venter paa at give den det dræbende Hug (jvfr. Fig. 19).

Hos Snorre træder Tor i sin Asestyrke gennem Baadens Planker, til han faar Fodfæste paa Havbunden. Da Jætten har hindret hans Forsæt, slynger Tor Hammeren efter Slangen og tugter Jætten med en frygtelig Kindhest, hvorefter han selv vader i Land. Digtet lader dem derimod begge vende tilbage sammen, ligesom de drog ud. Tor maa dog ikke endnu faa Kedlen, før han yderligere kan godtgøre sin Styrke ved at knuse Jættens Bæger. Det brister først, da Guden slynger det mod Ejermandens egen Pandeskal, hvorefter han river Kedlen løs og fører den af Gaarde, forfulgt af Jætternes Skarer, som han knuser med sin Hammer.

7. Myten om Tor og *Hrungner* har været meget udbredt og yndet, og Skjaldene hentyder ofte til den; men i sammenhængende Fremstilling er den kun bevaret hos Snorre. Engang da Tor var i Østerleden for at knuse Trolde, satte Odin sig paa Slejpner og red til Jættehjem, hvor han mødte Jætten Hrungner, som pralede af, at hans Hest Guldfakse var langt bedre end Odins. Odin red tilbage til Asgaard, men Jætten fulgte efter ham helt ind i Gudernes Bolig. Nu blev der baaret Drik frem for ham; men da hans Pral blev for

Hrungner.

overmodig, kaldte Guderne paa Tor, som straks indfandt sig og vilde knuse Jætten. Denne mente, at det kun var en ringe Hæder at dræbe en vaabenløs Fjende; han maatte hellere møde ham i Tvekamp ved Landegrænsen, hvor Hrungner saa vilde indfinde sig med Skjold og Slibesten. En saadan Udfordring lod Tor sig ikke byde to Gange, og Jætten for bort med Fred. Til Hjælp for ham byggede de andre Jætter nu en Kæmpemand af Ler, ni Raster høj og tre Raster bred mellem Skuldrene. Han hed *Mokkerkalfe* og fik et Hoppehjerte i Brystet; Hrungners Hjerte var en trepigget Sten. Til den aftalte Tid gav Tor Møde, ledsaget af Tjalfe. Jætten stod med Skjoldet for sig og Slibestenen i sin Haand. I det samme for Tjalfe frem og raabte til ham, at Tor kom nedenfra, hvorefter Hrungner traadte op paa sit Skjold og greb Slibestenen med begge Hænder. Tor for imidlertid frem gennem Luften under Lyn og Tordenbrag. Slibesten og Hammer slynges samtidig og mødes midtvejs; Mjolner holder og knuser Jætten, men det halve af Stenen rammer Tor i Panden, saa han styrter til Jorden, og Jættens Fod kommer til at ligge tværs over hans Hals. Tjalfe stred med Lerkæmpen, som rystede af Angst og faldt med liden Hæder. Imidlertid kunde ingen løfte Jættens Ben bort, før Tors treaarige Søn

Magne kom til; han fik da Guldfakse til Belønning for sin Styrke, skønt Odin selv vilde have haft denne gode Hest.

Da Tor kom tilbage til Trudvang, hentede man Lægekvinden Groa, som læste Tryllesange over ham, indtil Stenen begyndte at rokkes i hans Pande. Snorre tilføjer, at den dog ikke løsnedes helt; thi Tor fortalte Groa, at hendes Mand, Orvandel, snart kom hjem. Tor havde nemlig paa sin Ryg baaret ham i en Kurv over Edderstrømmene paa Tilbagevejen fra Jættehjem. Hans ene Taa var dog frosset af, og den havde Tor kastet op paa Himlen og gjort den til en Stjerne. Men over denne Efterretning blev Groa saa glad, at hun glemte sin Trolddom.

Gejrrød.

8. Loke var engang blevet fanget af Jætten *Gejrrød*, til hvis Gaard han af Nysgerrighed havde begivet sig i Friggs Falkeham. For at slippe fri maatte han love at skaffe Tor til Gejrrød, uden at han havde sin Hammer eller sit Styrkebælte med sig. Dette lykkedes let for den snilde Loke; men undervejs gæstede Tor Jættekvinden Grid, Vidars Moder. Hun gav ham Underretning om Gejrrød og laante ham ved Afskeden sit Styrkebælte, sine Jærnhandsker og sin Stav. Først kom Tor til en Aa, hvori en af Jættens Døtre havde fremkaldt Oversvømmelse; han jog hende bort og reddede sig i Land ved at hale sig op i en Rønnebusk. I Gejrrøds Hal var der kun een Stol, og den for

straks i Vejret, helt op mod Taget, da Tor satte sig paa den. Han stemte da imod med Grids Stav og trykkede til af alle Kræfter, hvorefter der hørtes et stort Skraal, for Jættens Døtre havde været under Stolen og laa der nu med brudt Ryg. Paa Gulvet var der tændt store Baal, langs hvilke man tog Sæde. Gejrrød greb da en glødende Jærnkile og kastede den efter Tor, der opfangede den med de laante Handsker, hvorefter Jætten ræd skjulte sig bag en mægtig Jærnsøjle. Tor slyngede nu Kilen med en saadan Kraft, at den gennemborede baade Søjlen og Gejrrød og gik ud gennem Væggen paa den modsatte Side. Hovedkilden til denne Myte er det uklare Skjaldekvad Torsdrapa, som genfortælles af Snorre.

Tors Rejse til Udgaard. **9.** Hos Snorre findes ogsaa det sene Eventyr om Tors Rejse til *Udgaard,* som vil være de fleste velbekendt. Denne Fortælling har navnlig opnaaet stor Berømmelse, efter at Oehlenschläger har benyttet den som Grundlag for sit Digt „Tors Rejse til Jotunheim“, Indledningen til „Nordens Guder“. Snorres lange Beretning er en fri og eventyragtig Omformning af en hel Række nu for det meste tabte Torsmyter:

a) Tor faar Tjalfe og Roskva af Bonden (Egil).

b) Mødet med Skrymer (Handsken, Madposen, Tors Hammerslag).
c) Udgaardsloke (Madprøven og Væddeløbet. Tor drikker af Havet, løfter Midgaardsormen og brydes med Ælde).
d) Øjenforblindelserne opklares, og Tor vil hævne sig, men uden Held.

10. En ganske ejendommelig, men ikke meget gennemskuelig Myte ligger til Grund for Eddasangen om *Alvis*. Alvis er en Dværg, som — uden at det oplyses hvorfor og af hvem — har faaet Løfte om Tors Datter og nu kommer for at hente hende, men tiltales med Haansord af Tor. Dværgen kender ikke denne og beder ham passe sig selv; først da han oplyses om, hvem Tor er, bliver han ydmyg og fremfører sit Ærinde. Tor vil imidlertid ikke give ham sin Datter, medmindre han kan svare paa alle Spørgsmaal i Overensstemmelse med sit Navn, den alvise. Nu begynder Forhøret, idet Tor spørger Dværgen, hvorledes forskellige Ting — f. Eks. Sol, Maane, Jord — benævnes hos Guder, Alfer, Dværge, Jætter og flere af Mytologiens Væsener. Jætten ved udmærket Besked, men tager sig ikke i Agt for Tiden; han „dages op“ ɔ: Solen staar op, og han bliver til Sten for dens Straaler. *Alvis.*

Tors-troen holder sig længe. **11.** Da den voldsomme Præst Tangbrand prædikede Kristendommen paa Island, kom han engang i Samtale med en hedensk Kvinde, som sagde til ham: „Har du hørt det, at Tor bød Kristus ud paa Holmgang; men Kristus turde ikke slaas med Tor“. Denne Fortælling er betegnende for vore Fædres første Syn paa den nye Lære; det viste sig virkelig ogsaa, at de gamle Forestillinger bevaredes hos Folket længe efter Kristendommens Indførelse. Navnlig var det vanskeligt at udrydde Troen paa Tors og hans Hammers beskyttende og indviende Betydning. Hammertegnet og Korstegnet forveksledes, ja anbragtes endog Side om Side som hellige Symboler i kristne Kirker (Fig. 20). I Norge overførte Almuen mærkeligt nok ikke faa af Tors Egenskaber paa — Hellig Olaf. Fra den norske Bondes Kong Olaf med det luerøde Skæg og Øksen i Haanden, Troldmænds bitre Fjende, til den rødskæggede Tordengud med Hammeren, som knuser Jætters og Bjærgrisers Hovedskal, er Springet ikke nær saa stort, som man i første Øjeblik skulde tro. Men for de kristne Præster stod Tor — og Odin —

Fig. 20. *Torsbillede?*

naturligvis som værst blandt alle Hedenolds onde Væsener; for dem er Kristus og Tor uforenelige som godt og ondt. Det er denne Modsætning, Oehlenschläger fremhæver i den berømte Slutning af „Hakon Jarl“s tredje Akt:

Olaf.

Himlen vil træffe dig med sine Flammer!

Hakon.

Ha! Tor skal splintre Korset med sin Hammer!

Odin.

1. Sammen med Tyr og Tor samt af Gudinderne Frija („den elskede“, Moder Jord) er *Odin* en fællesgermansk Guddom, saaledes som det ad sprogvidenskabelig Vej kan godtgøres. Tyrs oprindelige Betydning som den ældgamle Himmelgud er i Norden helt fordunklet; Kilderne beretter intet synderligt om ham ud over det, som er anført i det foregaaende. Odins Navn betyder „den blæsende“, og Forholdet er her ganske som ved Tor; det er en enkelt Side ved Himmelgudens Væsen, tænkt som Person og selvstændig Guddom. Odinsdyrkelsen er, som vi allerede har bemærket, temmelig ung i de nordiske Lande; men den *Odinsdyrkelse.*

gennemtrænger hele den norsk-islandske Digtning, og vi maa nu se lidt nøjere paa Odins Guddom og de Myter, der knyttes til ham.

Odins Udseende og Omgivelser.

2. Odin tænkes som en gammel, høj, enøjet Mand med langt Skæg, bred Hat og en vid, blaa eller spraglet Kappe. Paa sin Arm bærer han Ringen Draupner; paa hans Skuldre sidder Ravnene *Hugin* og *Munin* („Tanke“ og „Erindring“), og ved hans Fødder ligger der to Ulve, *Gere* og *Freke* („Graadig“ og „Gridsk“). Sædvanlig er han væbnet med Spydet Gungner og rider paa Slejpner; men han har mange andre Heste, deriblandt Stridshingsten *Blodighov,* og ofte drager han som Vandringsmand rundt i Verden med Stav i Haand.

Odins Navne.

Optæller vi alle Odins Navne i Digtningen, faar vi et Tal paa over 200; de fleste af dem betegner en eller anden fremtrædende Egenskab hos Guden: Alfader — den susende, den omskiftelige, Stormeren — den vandrende, den vejvante — den graaskæggede, den stærkbrynede, Hjælmbæreren, Sidhatten — Valfader, Hærfader, Sejrdrotten, Spyddrotten, Skræmmeren — Byrdeguden, Fimbultyr, Hængegud og Draugenes (ɔ: Genfærdenes) Herre. Alene af disse Eksempler vil det fremgaa, at Digtningen fremstiller Odin som Verdens øverste Guddom. Men klarest fremtræder Billedet af ham som *Visdommens og Digtekunstens Gud og i Valhalslæren som Krigsgud.*

3. Først og fremmest erhvervede Odin sig sin Visdom ved Selvsyn; han for over alle Lande, saa og erfarede meget. Men ogsaa paa anden Maade faar han sine Efterretninger; thi Ravnene flyver hver Morgen ud over al Verden og bringer Budskab med sig tilbage, og i Himlen er der — foruden hans Borg Valaskjalf eller Valhal („de faldnes Hal") — ogsaa et Sted *Hlidskjalf* („Bredports-Hallen"), hvorfra Odin kan skue ud over den hele Verden. Vi har allerede hørt, hvilket Offer Odin maatte bringe for at forøge sin Viden, da han for at opnaa en Drik af Mimers Visdomsbrønd maatte pantsætte sit ene Øje. ***Odin Visdomsgud.***

4. I Eddasangen om *Vaftrudner* skildres Odin som den ypperste Visdomsgud. Odin taler med Frigg: han har Lyst til at opsøge den vise Jætte Vaftrudner for at prøve hans Kløgt. Frigg raader ham til at blive hjemme, men Odin svarer: ***Vaftrudner.***

Mangt jeg for, mangt jeg fristed,
mangt har jeg Magter prøvet;
vide jeg vil, hvor i Vaftrudners
Sals-Bolig det staar.

Han drager da af Sted, ledsaget af Friggs bedste Ønsker, og kommer til Jættens Hal, hvor han under Navnet Vandreren udæsker denne til Visdomskamp. Først svarer Odin staaende paa Jættens Spørgsmaal, om Dags og Nats Heste, Grænseaaen

Ifing mellem Guders og Jætters Land og Sletten Vigrid. Da kvad Vaftrudner:

Bravt har du svaret; bænk dig nu hos Jætten
og tale vi siddende sammen!
Hoved vort skal i Hal vi vædde,
Gæst! — udi god Kundskab.

Derefter gennemgaar Sangen en Række Hovedpunkter af Gudetroen i Spørgsmaal fra Odins Side; men Jætten famler aldrig efter Svar, før Guden spørger ham: hvad mælte Odin i Øret paa Balder, før han bares paa Baal? Da fatter Vaftrudner, med hvem det er, han har indladt sig i Kappestrid:

Ingen det ved, hvad i aarle Old
du sagde i Sønnens Øre;
med fejg*) Mund jeg mælte om Runer
og om Skabernes Skæbne.

Grimner. **5.** Der var engang en Konge ved Navn Hravdung, som havde to Sønner, Agnar og Gejrrød, af hvilke den første var ti, den anden otte Vintre gammel. Disse to roede med en Baad ud for at fiske, men Vinden drev dem af Sted over Havet, og i Nattens Mørke strandede de paa en fremmed Bred. Her traf de en Mand og en Kone, som opfostrede dem i Vinterens Løb. Bonden tog sig af Gejrrød og lærte ham gode Raad, medens hans Hustru foretrak Agnar. Om Vaaren drog de bort i en Baad; men Bonden hviskede først noget til sin Fostersøn.

*) Dødsens.

Da Drengene kom til deres Faders Ankerplads, sprang Gejrrød straks i Land, sparkede Baaden ud igen og tilraabte Broderen et: far til Troldene med dig, hvorefter Baaden igen drev ud paa Havet, medens Gejrrød gik op til Kongeborgen og senere blev en berømmelig Fyrste. — Fosterforældrene var imidlertid ikke Fattigfolk, men Odin og Frigg. Som de nu engang sad i Hlidskjalf, haanede Odin sin Hustru i Anledning af Agnar og dennes Skæbne, hvortil hun svarede, at vel var Gejrrød Konge, men han var saa gerrig paa Mad, at han pinte sine Gæster, naar der kom for mange af dem. Odin erklærede dette for Usandhed, hvad det ogsaa var, væddede paa sin Mening og drog ud for selv at undersøge Sagen. Men Frigg sendte sin Terne til Kong Gejrrød og advarede ham mod en troldkyndig Mand, som skulde komme til hans Gaard, og hvem man kunde kende paa, at Hundene ikke turde bide ham. Snart efter kom en Mand i blaa Kappe og kaldte sig Grimner („den maskerede"); Hundene trak sig logrende tilbage for ham, hvorefter Kongen lod ham gribe og sætte mellem to Baal for at pine ham til at sige, hvem han var. Der sad han otte Nætter. Da ynkedes Kongens tiaarige Søn Agnar over ham og bragte ham et fyldt Horn at drikke. Grimner tømte det, mens hans Kappe stod i Flammer, hvorefter han begyndte at tale. — Saaledes fortælles der i Prosaindledningen til Sangen om Grimner. Digtet selv indeholder en Række usammenhængende Navne og Gudemyter, hvoraf vi vil fremdrage en enkelt.

6. Odin opregner Gudernes Boliger. Her siger han bl. a.: ***Saga.***

Søkkvabekk det hedder, det, som de svale
Bølger hen over bruser:

der Odin drikker daglig med Saga
glad af gyldne Krus.

Man har opfattet denne Saga som en Slags Historiens Muse, idet man satte Navnet i Forbindelse med det velkendte Ord „en Saga". Sprogforskerne har imidlertid paavist, at denne Opfattelse ikke kan være rigtig. Søkkvabekk skulde maaske paa Dansk gengives ved „Synkelandet", og Saga („Seersken") er vistnok et Navn paa Frigg, hvorefter Myten vel er en Hentydning til Solnedgangen, et digterisk Udtryk for Solgudens Møde med Frigg, naar Solen hver Dag synker ned bag Synskredsen i Havet mod Vest. *Frija*, *Frea*, i de nordiske Sprog udvidet til Frigg, er den eneste betydelige *fælles*-germanske kvindelige Guddom, som kan paavises. Oprindelig har hun været formælet med Himmelguden TiwaR, men da Odin fortrængte denne, arvede han med hans Magt ogsaa hans Hustru. Ydermere forveksles hun i den nordiske Mytologi ogsaa med Frøja, hvorfor det er vanskeligt at udrede, hvilke Myter der vedrører den ene eller den anden af dem. Sandsynligst er det, at Frøja („den herskende") kun var et Tilnavn til Himmeldronningen, som senere blev gjort til et nyt Guddomsvæsen. Af Gudedronningens andre Navne kan fremhæves *Jord, Fjorgyn* og *Hlodyn*. Fredag betegner oprindelig Frigg's Dag, ligesom

Frija—Frigg.

Stjernebilledet Orion først hed Frigg's, men senere Frøjas Rok.

7. Sandsynligvis er ogsaa *Gefjon* fra først af et af Frigg's Navne. I Eddasangen Lokasenna (Loke-Trætten) siger Odin, at hun kender Verdens Skæbne lige saa godt som han selv. Langt mere kendt er dog Snorres Beretning om *Gefjon og Gylfe*. Kong Gylfe i Sverige gav hende saa meget Land, som hun i eet Døgn kunde ompløje med fire Øksne. Hun hentede da sine fire Jættesønner og omskabte dem til Plovokser. Med dette Forspand pløjede hun saa dybt, at Landet løsnedes, hvorefter Okserne trak det vesterpaa ud i Havet. Det hedder nu Selund (Sjælland), og Næssene ligger der paa samme Maade som Vigene i Søen, der blev tilbage i Sverige, hvor Landet havde været. ***Gefjon.***

8. Myten om *Odin, som vinder Skjaldemjøden*, har i Korthed følgende Indhold: Skjaldskab (Poesi) forestilles som en begejstrende Drik; hvo der nyder den er Skjald. Den bevaredes hos Rimturserne eller Jætterne, hvor Gunlod vogtede den. Odin stiger ned, trænger gennem alle Hindringer, vinder Gunlods Kærlighed og faar Lov til at nyde Drikken. Han fører den op til Oververdenen og meddeler Menneskene den. ***Skjaldemjøden.***

I sin ældste og reneste Form forekommer Myten i Eddadigtet *Hávamál:*

Den Mand maa være maalstærk, som vil vide meget og opnaa noget i Verden. Det prøvede jeg (ɔ: Odin) hos Jætten; det var ikke ved at tie, at jeg havde Fremgang i *Suttungs* Sale. Jeg lod Borets Mund bryde mig Vej gennem Graastenen, Jætterne gik baade over og under, saa det var ingenlunde uden Fare.

Gunlod gav mig paa Gyldenstol
Drik af den dyre Mjød;
ilde Løn jeg lod hende have
for hendes fuldtro Vilje.

Vekslet Skikkelse skaffed mig Nytte,
lidet den snilde savner;
thi er Odrerer op nu kommet
til Jord-Slægternes Hjem.

Tvivlsomt det er mig, om jeg atter var kommet
ud af Jætters Gaarde,
havde ej Gunlod, den gæve, jeg nyttet,
der lagde om mig sin Arm.

Dagen derefter drog Rimturser
til den Højes Hal: —
Om Bolverk var kommet tilbage til Guder
eller var af Suttung slaget?

Ring-Ed har Odin aflagt — tykkes mig —
hvo vil hans Tilsagn tro?
Sveget lod fra Gilde han Suttung gaa
og græmmet Gunlode.

Snorres Fortælling omfatter følgende Hovedpunkter:

a. Efter Fredsmødet mellem Aser og Vaner spyttede hver af dem i et Kar, og af denne Vædske skabte de som et Fredsmærke Manden Kvaser, der var saare viis. Kvaser blev dræbt af to Jætter Fjalar og Galar, der opfangede hans Blod i Kedlen Odrerer og et Par Kar; Blodet blandede de med Honning, og deraf opstod Skjaldemjøden.

b. De to Jætter indbød nu en anden Jætte Gilling og hans Kone til sig. Gilling druknede paa en Sejltur, og da Konen jamrede herover, dræbte de hende. Sønnen Suttung vilde da hævne sine Forældre, men gik ind paa at modtage Skjaldemjøden som Ættebod og satte sin Datter Gunlod til at vogte den inde i Fjældet.

c. Da Odin drog ud for at vinde Mjøden, kom han først til en Mark, hvor ni Trælle slog Hø; det var Bauge's, Suttungs Broders Folk. Odin tilbød at hvæsse deres Leer, og Hvæssestenen var saa udmærket, at de alle vilde købe den. Guden kastede den da op i Luften, men alle var saa ivrige efter at gribe den, at de dræbte hverandre under Forsøget. Derefter tilbød Odin, der kaldte sig Bolverk, Bauge at udføre Trællenes Arbejde mod som Løn at faa en Slurk af Suttungs Mjød, hvad Bauge gik ind paa.

d. Da Arbejdstiden var til Ende, nægtede Suttung imidlertid at opfylde Broderens Løfte; men saa benyttede Bolverk Svig. Han gav Bauge et Bor og lod ham bore i Fjældet, hvor Drikken skjultes. Det varede ikke længe, før Bauge erklærede, at nu var der Hul igennem; men da Bolverk pustede, fik han Spaaner i Hovedet, og den træske Bauge maatte bore om igen, indtil Spaanerne fløj ind ad. Nu skred

Bolverk i Ormeskikkelse ind i Fjældet, vandt Gunlods Kærlighed og fik Løfte om en Slurk for hver af de tre Nætter, han var der. Han tømte da i tre Drag baade Kedlen og Karrene og fløj i Ørneham mod Asgaard.

e. Suttung opdagede dette og forfulgte ham, ligeledes i Ørneham. Da de nærmede sig Asgaard, stillede Guderne deres Kar frem, for at Odin kunde spytte Mjøden op deri. Men Jætten var lige i Hælene paa ham, og da gik noget af Mjøden den forkerte Vej; det blev Rimsmedenes og de daarlige Skjaldes Del, som Guderne ikke opsamlede.

Anm. Ordrerer var maaske fra først af Navnet paa selve Skjaldemjøden.

Runer. **9.** Det gamle Ord „Rún“ betyder Hemmelighed, Løndom. Det varede ikke længe, før man opfattede selve Runerne, først enkelte, senere dem alle, som magiske Tegn, og Troen paa de „ramme Runer“ har holdt sig længe i Folketro og Digtning (Kæmpeviserne. Svend Dyrings Hus). Intet Under da, at Runernes Opfindelse tilskreves selve Odin; derom tales der udtrykkelig i flere Eddasange, men den egentlige Mening er svær at faa fat paa.

Odin er da ogsaa al Trolddoms Gud, hvorfor han kaldes „Galders Fader“ og af den unge kristne Kirke i Norden blev betragtet som den værste af de onde Væsener, Hedningerne tilbad.

I Heimskringla berettes, hvorledes Odin som en gammel, enøjet Mand med sid Hat kom til Kong Olaf Trygvesøn, da denne var i Gæsteri paa en

Gaard. Han talte længe og snildt med Kongen og havde navnlig et forbavsende Kendskab til gamle Sagn, hvormed han underholdt Kongen endnu, efterat denne var gaaet til Sengs. Ved sin Bortgang gav han Køgemesteren fede Hestebove at stege til Kongen; men den gamles Svig blev i rette Tid opdaget.

10. „Som Krigens og Kampens Gud træder Odin ind i Menneskelivet. Krigen er hans Værk, han opvækker den, han hidser Konger og Jarler mod hinanden. De krigende er drevet af en højere Aand. Han befordrer den ved at lære sine Yndlinge nye Midler til Sejr, og han kommer selv frem under Kampen for at hjælpe eller hente dem til sig (Harald Hildetand). Alle de, der dør for Vaaben, hører ham til. Lutter Ædlinge samler han om sig, for at der kan være Helte nok, naar den sidste store Kamp er forhaanden.“ ***Odin som Kampgud.***

Om Valhal, Valkyrjer og Ejnherjer er der allerede talt foran.

Frøj og Njord.

1. Den tredje Hovedgud hos Nordboerne, om hvis Dyrkelse vi har bestemt Underretning, er *Frøj* (Freyr, yngre Dansk Frø), der dog ikke sikkert kan paavises som fællesgermansk Guddom, og hvis Væsen og Oprindelse derfor er vanskelig at ud- ***Frøjsdyrkelse.***

rede. Navnet betyder „den herskende"; den tilsvarende Hunkønsform er Frøja, Herskerinden, hvis Navn tidligere var bevaret i Dansk i Ordet Hus-frø, som senere ved tysk Paavirkning bliver Husfru og derefter omdannes til Hustru. De almindelige mytologiske Oplysninger om Frøj er allerede givet foran. „Ynglingerne" i Sverrig nedstammer ifølge et gammelt Skjaldekvad fra Yngve-Frøj; gennem dette Tilnavn kan vi søge en Tilknytning til Tyskland, idet den latinske Historieskriver Tacitus i sin Bog om Germanien nævner tre germanske Hovedstammer, hvoraf den ene var Ingveonerne, og i Beowulfskvadet kaldes „Østdanskerne" Ingwiner; fra dem er vel saa Frøjsdyrkelsen vandret til Uppsala, hvor den fik sit Hovedsæde. I hvert Fald er Frøj oprindelig en Afart af Lys- og Himmelguden. Selv kaldes han „den lysende", „Verdens Gud" og „Gudernes Ypperste". Han bor i Alfehjem; hans Galt hedder *Gylden*børste, hans Svend *Skirner* („den, som gør skær"), og han er i Besiddelse af Klenodier, som kun den øverste Gud kan eje.

Ifølge Volvens Spaadom kæmper han i Ragnarok med Surt; der kaldes han „Beles blonde Banemand". Bele er Jættekvinden Gerds Broder, og om Frøjs Elskov til Gerd handler et af de smukkeste Eddadigte, *Skirners Rejse.*

Skirners Rejse.

2. Skirner er Frøjs Svend, men ogsaa hans Ven fra Ungdommen af, hvorfor han plejer fuldtud at være Gudens fortrolige. Men engang var der noget i Vejen med Frøj, thi han satte sig afsides uden at ville tale med nogen. Skade bad da Skirner faa at vide, hvad der havde vakt den stærke Guds Vrede, og Frøj svarede ham paa hans Spørgsmaal:

I Gymers Gaarde jeg gange saa
mig elskelig Mø;
Arme lyste, Afglans der stod
ud over Hav og Himmel.

Elskeligere Mø har Mand ej mødt
endnu i Ungdoms Dage;
ingen af Aser og Alfer vil,
at vi tvende træffes.

I den prosaiske Indledning til Digtet fortælles, at Frøj havde sat sig i Hlidskjalf og skuet ud over al Verden; der havde han ogsaa faaet Øje paa den skønne *Gerd,* Jætten Gymers Datter.

Skirner tilbyder nu at ride i Bejlerfærd for sin Ven til Jættehjem, hvis denne vil laane ham Gangeren, som kan bære ham frelst gennem den mørke, flagrende Tryllelue, og Sværdet, der svinger sig selv mod Turser og Trolde. Dette sker; og efter et farligt og vildsomt Ridt staar den raske Skirner i Gymers Hal i Samtale med Gerd. Uden Omsvøb røgter han sit Ærinde: først lover han

hende elleve Guldæbler, dernæst Ringen Draupner, hvis hun vil skænke Frøj sin Elskov; men han faar Afslag paa begge Dele, thi „Guld er Godtkøb i Gymers Gaard, jeg raader for Faders Rigdom“. Da tager Skirner sin Tilflugt til Trusler: han vil fælde hendes Fader og dræbe hende selv med det runeskrevne Sværd; med Tryllevaanden vil han tæmme hendes Vilje og sende hende som et Bytte ned til Underverdenens grumme Troldpak.

Gram er dig Odin, gram er dig Gudefader,
dig blive Frøj fjendsk!
du værste Mø! vundet du har
Asers store Afsky!

Hører Jætter, hører Rimturser,
hører Suttungs Sønner,
hvor jeg forbander, hvor jeg forbyder
Møen Mand at glæde!

Den Mø, som kan vrage den lyse, straalende Guds Kærlighed, skal straffes med at blive Hrimgrimners Brud nede ved Liggærdet. Didhen skal hun hver Dag vakle, viljebrudt og viljeløs, nyde den ækleste Føde og henleve sit Liv under de grusomste Kaar. Først nu bøjer den stivsindede Pige sig skrækslagen:

Hil dig Svend! hæv Krystalkalken,
fuld af Fortids Mjød!
Dog tænkte jeg ej, at jeg nogen Tid
skulde unde en Van vel.

Men Skirner vil vide fuld Besked, og Gerd svarer da, at hun om ni Nætter i Lunden Barre vil fejre sit Bryllup med Frøj. Da rider Skirner tilbage til denne og fortæller ham Udfaldet af sin Rejse. Digtet ender saa med, at Frøj udtaler sin utaalmodige Længsel efter Bruden.

Frøj — Njord.

3. Man er fuldstændig paa det rene med, at der er en bestemt Forbindelse mellem Ingve-Frøj, Frøja og Njord, men det er ikke lykkedes at udrede det oprindelige Forhold. Njord og Frøj er i den nordiske Mytologi begge Frugtbarhedens Guder og har omtrent de samme Egenskaber, hvoraf de fleste igen i kvindelig Form genfindes hos Frøja. Tacitus omtaler hos Folkestammer ved Østersøen en Gudinde *Nerthus,* hvortil det nordiske Ord Njord nøje stemmer som Hankønsform. Paa en Ø i Oceanet (maaske Sjælland) var hendes hellige Lund med en indviet Vogn, som kun Præsten maatte røre. Paa denne, der var forspændt med Køer, førtes Gudinden i højtideligt Optog og under Folkets Jubel rundt paa Festdage. Da var der Fred og idel Glæde. Inden Gudinden førtes tilbage til Templet, vaskedes baade Vogn, Klæder og Guddommen selv i den hellige Sø; men Trællene, som havde hjulpet til, druknedes i Søen.

Anmærkning. Fortællingen om Hertha og hendes

Dyrkelse ved Lejre er kun et sent Sagn, som beror paa en Forvanskning af Tacitus' Beretning og slet ikke hører hjemme blandt de hedenske Trosforestillinger.

Hejmdal og Balder.

Hejmdal. 1. *Hejmdal* er en rent nordisk Guddom og maa ifølge sit Navn og sine Egenskaber ligesom Frøj være en Aabenbaring af Himmel- og Lysguden, snarest vel Morgenrødens Gud, det Dagskær, der viser sig i Synskredsen umiddelbart før Solens Opgang. Navnet betyder „den, som lyser over Verden". Hans Hest hedder Guldtop. Om hans Bolig og Arbejde er der talt foran. Volvens Spaadom begynder med følgende Ord:

Hør mig alle hellige Slægter,
Hejmdals Sønner store og smaa!

At Menneskene her kaldes Hejmdals Sønner, behøver dog ikke at stamme fra en ældgammel Forestilling om Hejmdal som øverste Gud. Snarere skriver dette Udtryk sig fra et Eddakvad, der er noget ældre end Volvens Spaadom, og hvori Guden under Navnet *Rig* fremstilles som Stamfader for de forskellige Stænder.

Rig. 2. Rig er et keltisk Ord, som betyder Fyrste eller Konge. Fordum vandrede den kloge As, stærk og aldrende, rask og rørig, hen ad grønne

Stier, indtil han kom til den Hytte, som Oldefader og Oldemoder (Ae og Edda) boede i. Han tog Plads hos dem, gav dem gode Raad og spiste af deres avnetunge Grovbrød og Suppe sammen med dem. Han blev der tre Nætter og søgte Hvile midt imellem dem. Men ni Maaneder efter fødte Edda et Barn, som østes med Vand og fik Navnet *Træl.* Han havde rynket Hud, knoklede Hænder, grimt Ansigt, tykke Fingre, lange Hæle og ludende Ryg; men stor og stærk og dygtig til at arbejde blev han. Senere giftede han sig med *Tir* („Trælkvinde“), og fra de to nedstammer alle Trælle.

Men Rig vandrede videre hen ad Vejen og kom til en Hal, som Bedstefader og Bedstemoder (Afe og Amme) ejede:

Parret sad der og sysled flittig;
Manden snitted Stok til Væven;
plejet var Skæg og Pandehaar;
Koften passed; Kiste var paa Gulv.

Konen sad der og svang sin Rok,
de vævre Arme til Vadmel spandt;
Hovedsæt bar hun og Brystdug fin,
Klæde om Hals, Hærdeknapper.

Fulde Fade og kogt Kalvekød blev sat paa Bordet. Rig spiste og blev der tre Nætter, og ni Maaneder senere fødte Amme en Søn, som blev vandøst og kaldt *Karl;* han tæmmede Okser, smedede Værktøj, byggede Huse og dyrkede Jor-

den. Hans Hustru hed *Snør*, og deres Afkom var de fri Bønders Æt.

Men Rig fortsatte sin Vandring, til han naaede Faders og Moders Sal med Dør mod Syd, Ring i Dørstolpen og strøede Gulve.

Husfader sad og snoede Streng,
Bue han bøjed og Odde skæfted.
Og Salsfruen saa paa sin Arm,
strøg paa Linet, strammed Ærmet,
Kappen stritted, Smykke paa Bryst,
blaafarvet Særk og Silkeslæb.

Moder lagde en hvid, mønstret Dug paa Bordet og satte fint Hvedebrød frem,

satte sølverne Skaale paa Bord,
skinnende Flæsk, stegte Fugle,
kostelige Kalke, Kander med Vin; —
drak de og talte, mens Dagen led.

Men senere fødte Moder en Søn, som blev svøbt i Silke, vandøst og kaldt *Jarl;* „gule var Lokkerne, lys var Kinden, hvasse som Orme Øjnene skinnede“. Jarl voksede op under Vaabenøvelser, og Rig kom til ham, lærte ham Runer og gav ham Sønnenavn og store Rigdomme. Hans Hustru blev *Erna*, og de fik mange raske Sønner, af hvilke den yngste var *Kon* ungi (Konung — Konge), en herlig Helt, som kappedes med eller overgik Rig Jarl baade i Vaabenfærd og Kløgt.

Til sidst drog han ud i Leding for i Danmark at vinde sig Berømmelse og en fager Brud. Digtet bestaar her kun af ufuldstændige Brudstykker; men vi hører dog, at

Spyd han slynged, Skjold han rysted,
tumled Hesten og trak sit Sværd;
Strid han vakte, rødned Sletten,
Val han fældte, vandt sig Lande.
— — — —
bygged sammen, bytted Ringe.

Sangen om Rig indeholder utvivlsomt en Forherligelse af Kongemagten; man har antaget, at det er forfattet i Norge til en Enevoldskonges (Harald Haarfagres?) Pris.

Balder.

3. Ogsaa Myten om *Balder*, den mest omstridte i hele Mytologien, er særlig nordisk. De fleste opfatter Balder som opstaaet, ligesom Frøj og Hejmdal, ved en Legemliggørelse af et oprindeligt Tilnavn til den gamle Himmelgud. Bugge derimod hævder, at Læren om Balder er uddannet ved en Sammendigtning af irske Legender om Kristus og misforstaaede græsk-romerske Fortællinger. Denne Opfattelse støder dog paa ikke faa Vanskeligheder, og der er rejst betydelig Modstand imod den (jvf. Indledningen).

To Baldersmyter.

4. Foruden Hentydninger i forskellige Eddasange forefinder vi Baldersmyten i afvigende Form

hos Snorre og Sakse. Baade i Danmark og det øvrige Norden findes der Stednavne og stedlige Sagn, knyttede til Balder, ligesom Plantenavnet *Baldersbraa* er et Vidnesbyrd om Troen paa denne Gud.

Fælles for Snorres og Sakses Fremstilling er Mytens Hovedindhold: Balder er en Søn af Odin og Frigg; han bliver dræbt af Hoder, men hævnes af sin Broder. Hoder betyder Kamp og stemmer nøje med Formen Hotherus hos Sakse; men den hævnende Broder hedder hos ham Bous, i de islandske Kilder derimod Vale. Hos Sakse drejer Kampen sig om Kongedatteren Nanna, Kong Gevars Datter, som elskes af Skjoldungen Hother, medens hun hos Islænderne er Guden Balders Hustru, og Hoder dennes blinde Broder. Hos Sakse er der bevaret visse uklare Træk om Valkyrjer (de tre Skovmøer) og det dræbende Sværd, som opbevares hos Jætten Miming. Endnu maa bemærkes, at da Balder overalt er en Søn af Odin, maa Læren om ham under alle Omstændigheder være yngre end Odinstroens Opstaaen og er altsaa forholdsvis sent udviklet.

Balders Drømme. 5. Foruden hvad der alt i det foregaaende Afsnit er berørt om Balder, vil vi endnu genfortælle et Par islandske Myter om denne Gud.

Da onde Drømme havde varslet om Fare for

Balders Liv, red Odin paa Slejpnir ned til Helhjem til en spaadomskyndig Volves Gravsted. Ved stærke Tryllesange manede han den døde frem og spurgte hende om Nyt fra Underverdenen; til Gengæld vilde han fortælle hende om Jord og Himmel. Han vil vide, hvorfor der træffes saa festlige Foranstaltninger i Hels Sale, Gulvet er belagt med Straa, Bænkene strøede med Ringe og Karrene fulde af skære Drikke, dækkede af Skjolde. Volven bekræfter hans tunge Anelser: det er Balders Komme, man venter. — Dette er Hovedindholdet af *Eddakvadet om Vegtam;* men Digtets Afslutning er ufuldstændig og mindre forstaaelig.

Balders Baalfærd.

6. Aserne tog Balders Lig og bragte det til Havet. Hringhorne hed Balders Skib, det største blandt alle Skibe. Det vilde Guderne skyde frem og gøre Balders Baalfærd derpaa, men Skibet var ikke til at rokke. Man sendte da Bud til Jættehjem efter en Troldkvinde, som hed Hyrrokin; hun kom ogsaa, ridende paa en Ulv og havde en Hugorm til Tømme. Fire Bersærke skulde vogte Ulven, men kunde ikke holde den, før de fik den kastet omkuld. Derefter gik Hyrrokin hen til Skibets Forstavn og stødte det ud med første Tag, saa der for Ild ud af Rullestokkene, og alle Lande skjalv. Derover blev Tor vred, greb Hammeren og vilde knuse hendes Hoved; men alle Guderne

frelste hende ved deres Forbøn. Nu blev Balders Lig baaret ud paa Skibet; da Balders Hustru Nanna saa dette, brast hendes Hjerte af Sorg, og hun blev lagt paa Baalet sammen med sin Ægtefælle. Tor stod dernæst frem og viede Baalet med Hammeren; for hans Fødder løb en Dværg, hvem Tor i sin Forbitrelse sparkede ind i Ilden, hvor han brændte op. Mange Guder og Jætter var til Stede ved denne Baalfærd. Odin lagde Ringen Draupner paa Balders Bryst, og Gudens Hest førtes derud med fuld Udrustning.

Hermods Helridt.

7. Efter Balders Død paatog Odins Søn *Hermod* den raske sig paa Friggs Bøn at ride ned til Hel for at bede om Udløsning for Balder. Han sadlede Slejpner og red ni Nætter og Dage over mørke og dybe Dale; han kunde ikke se en Haand frem for sig, før han kom til Aaen Gjol og ud paa Gjallarbroen (Gjællebroen), som var tækket med det lyse Guld. Modgunn hed den Mø, som vogtede Broen. Hun spørger ham om hans Navn og Æt og siger, at forrige Dag red der fem Fylker døde Mænd over Broen, „men ikke mindre dundrer Broen under dig alene; du har ikke døde Mænds Lød; hvi rider du her paa Helvej?“ Hermod spørger, om hun har set Balder; hun bekræfter dette og viser ham Vej; „ned ad mod Nord gaar Helvejen.“ Nu rider Hermod

videre, indtil han kommer til Helgitret. Han stiger af Hesten, gjorder den fast, hvorefter han igen sætter sig op paa dens Ryg og giver den af Sporerne, og Hesten springer over uden nogen Steds at røre ved Gitret. Derefter rider Hermod hen til Hallen og gaar ind. Han ser sin Broder Balder sidde i Højsædet, men bliver der Natten over, før han røgter sit Ærinde. Ved Afskeden sender Balder Gaver tilbage til Odin. — Hvorledes Graadsprøven mislykkedes, er fortalt foran.

8. Fortællingen om Hermods Helridt afviger stærkt fra Snorres Skildring andre Steder af Dødsriget og Dødsgudinden, men indeholder sikkert en ældre og mere oprindelig Opfattelse. „Hel" betyder „den dølgende, Dølgersken". Hun er Dronning og bor i pragtfulde Haller, der pyntes ligesom den jordiske Kongeborg, idet Gulvene strøs og Bænkene dækkes med Tæpper og Kostbarheder. *Døde* Mænd (ikke sotdøde eller fejge) *rider* til Hel i krigersk Fylking og Udrustning, og deres Drot tager Plads i det Højsæde, der er beredt ham. Forestillingen om Hel som Straffested antydes slet ikke bestemt i den ældste Digtning, tværtimod nævnes et *Niflhel,* „hvorhen Mændene dør fra Hel". Den ældste Tro synes at have omfattet tre Verdener (skønt Volvens Spaadom taler om ni): Gudernes Land, Menneskenes Verden og *Dødsriget.*

de dødes Rige (Himmel, Jord og Underverden, muligvis med Antydning af et Straffested, Niflhel). Men da Odinslæren og dermed Valhalstroen først trængte ind i Folkets Bevidsthed, mente man, at de tapre gik til Valfader, de fejge og sotdøde til Hel. Da blev Hel gjort til Lokes Datter og hendes Rige til et Modstykke til Valhal.

Hel har efter Snorres Fremstilling faaet Herredømmet over ni Verdener i Niflhejm. Hendes Rige hedder Helhjem, som man kommer til ad Helvej, over Gjallarbroen forbi Helgitrene eller Liggærderne. Helvedhunden Garm gør uden for Gnipahulen. Selv troner Dødsgudinden gruelig at skue i Salen Eljudner („den klamme Sal“); hendes Terne er Gang-lad, hendes Tærskel hedder faldende Svig, og hendes Leje er Sygesengen. — Ordet Hel er endnu bevaret i Sproget (ihjel, Helvede, Helsot og Helhest), ligesom den udbredte Overtro om, at Hundenes Tuden varsler Død, formodentlig er et halvt udvisket Minde om Helvedhunden.

Loke.

Loke. 1. Tilbage har vi endnu en af de vanskeligste Skikkelser inden for de nordiske Guders Kreds, ham, der bærer Navnet Ase-Loke, skønt det ofte berettes, at han oprindelig tilhørte Jætternes Slægt. Der er givet mange Forklaringer af Navnets Betydning og lige saa mange af selve Guddommens Oprindelse og Mening. Sandsynligst er det, at

Loke betyder „den lukkende, afsluttende“, og for at forstaa hans Væsen vil vi begynde med hans egne Ord i det gamle Kvad Loketrætten:

Mindes du, Odin, da i Oldtid
Blod vi blanded sammen?
Aldrig svor du Øl at drikke,
uden det for os begge bares.

Loke er altsaa Odins *Fostbroder,* staar i det nøjeste og inderligste Forhold til Hovedguden, hvori to Mænd kan træde til hinanden. Han har ogsaa mange af Odins store Egenskaber, men hans Sind er saaledes, at han ikke formaar at bruge dem paa den rette Maade. Han har Vid og Forstand som Odin; men de ytrer sig som bidende Ondskab og svigefuld Adfærd. Han er stor i Fortrin som i Fejl, men de sidste faar mere og mere Overhaand hos ham. Odins Fostbroder, Aseloke, maa derfor ende som Guders og Menneskers værste Fjende, som ved Ragnarok indtager en Førerstilling mellem Undergangens onde Magter. Derfor udstyres han i den yngre mytologiske Digtning med det ene onde Træk efter det andet. Med Angerbode avler han det frygtelige Trekløver, og da han ogsaa volder Balders Død, er det med en vis Ret, at man har kaldt ham Nordboernes Djævel. — Paa Grund af hans Fostbroderlag med den stormende Himmelgud kunde man vel ogsaa

med Rette betragte Loke som *Ildens* Gud, hvorpaa meget i Fortællingerne om ham tyder. Ilden er Menneskeslægtens Velgører, men ogsaa dens ubarmhjertige Fjende. Derved bliver Loke Hejmdals Modsætning, og med ham kæmper han ogsaa den sidste Strid ved Gudekrisen, ligesom han tidligere ved Singa-sten havde kæmpet med denne om Frijas Brisingemen.

Iduns Ran. **2.** Engang drog de tre Aser Odin, Høner og Loke hjemmefra over Fjælde og Ødemarker, hvor de ingen Mad kunde faa. Først nede i en Dal fandt de en Flok Øksne, dræbte en og vilde koge den over et Baal. Men Kødet vilde ikke blive mørt, hvormeget de end kogte; det voldte en Ørn, som sad ovenfor i et Træ; men maatte den faa sin fulde Del af Oksen, skulde Kogningen nok lykkes, sagde den. Guderne lovede dette; men da Kødet var kogt, tog Ørnen baade Laar og Bove for sin Part. I Forbitrelse herover huggede Loke efter den med en Stang; men Stangen hang fast ved dens Krop, og Loke formaaede ikke at slippe Stangens anden Ende. Ørnen fløj hurtigt og højt, Lokes Lemmer var næsten slidt løs, før han gav Køb. Det var Jætten Tjasse i Ørneham, som havde bortført ham; for sin Frihed maatte han nu love at lokke Idun bort fra Asgaard med „Asernes Alderdomsbod“ (Æblerne), saa

at Jætten kunde gribe hende. Til den aftalte Tid narrede Loke Idun ud i Skoven med sine Æbler, for at hun skulde sammenligne disse med nogle andre, han paastod at have fundet. Der kom Jætten til i Ørneham og fløj bort med Idun.

Men da Idun var borte, graanede Aserne snart. Hun var sidst set sammen med Loke, og denne maatte for at frelse sit Liv bekende alt og love at genvinde Gudinden for Asgaard. I Frøjas Falkeham suste han til Jættehjem, traf Idun ene hjemme og forvandlede hende til en Nød, som han fløj bort med i sine Klør. Kort efter kom Tjasse tilbage og savnede Idun; i Ørneham forfulgte han Ransmanden, der dog reddede sig ind over Asgaards Mure, bag hvilke Guderne havde tændt et stort Baal. Med brændte Vinger sank Tjasse til Jorden, da han ikke kunde standse sin rasende Fart, og dræbtes af Tor.

Skade i Asgaard.

3. Tjasses Datter Skade iførte sig nu fuld Rustning og drog til Asgaard for at hævne sin Fader. Guderne tilbød hende imidlertid i Forlig, at hun selv maatte vælge sig en Mand iblandt dem; men hun skulde vælge efter Fødderne alene, thi Krop og Hoved fik hun ikke at se. Hun valgte da en Mand med meget smukke Fødder i den Tro, at det var Balder, men det viste sig at være Njord; om deres Samliv er der fortalt foran.

Skade var endnu ikke tilfredsstillet og forlangte, at Guderne skulde bringe hende til at le. Ingen formaaede dette uden Loke, over for hvis kaade Løjer hun ikke kunde holde sig alvorlig. Som Tillægsbod tog Odin (eller Tor) Faderens Øjne og kastede dem op paa Himlen, hvor de forvandledes til Stjerner.

Loke haaner Guderne.

4. Lokes værste Forbrydelse var den, at han voldte Balders Død; men som vi har set, havde han tit og ofte før udæsket Guderne. Den største Haan tilføjede han dem ved det Gilde, som Havjætten Æger foranstaltede for Aserne, og hvortil Tor havde hentet den store Kedel hos Hymer. Alle Guder og Gudinder var til Stede der med Undtagelse af Tor, og ogsaa Loke tog Del i Gildet. Ægers to Tjenere fik megen Ros for deres Hurtighed; men herover ærgrede Loke sig og slog den ene af dem ihjel, hvorefter han blev jaget ud. Nogen Tid efter vendte han dog tilbage til Hallen, og nu begyndte han at haane Aser og Asynjer, de første med Spot og Spydigheder, de sidste med giftige Ord, hvori han foreholdt dem deres Mangel paa Kyskhed. Nogle søgte at berolige ham, andre tog til Genmæle; men alt forgæves. Han stod der midt i Hallen som Asernes onde Samvittighed; vel overdriver han stærkt, men der er et Gran af Sandhed i alt, hvad han siger, og

derfor sidder de alle næsten raadvilde. Til sidst blev ogsaa Sif, Tors Hustru, Genstand for hans Spot. Da kalder man paa Tor, og den stærke Gud staar der i Hallen med Krafthammeren svungen; tre Gange vover Loke at trodse Vingtor, men da denne fjerde Gang truer ham med Døden, flygter han:

Jeg kvad for Aser, kvad for Asesønner,
hvad min Hu hidsed mig til:
for Tor ene vil jeg fortrække,
Jeg ved, du hugger hart.

Saaledes er Hovedindholdet af Eddasangen om *Lokes Trætte* (Lokasenna).

TREDJE AFSNIT.

Gudsdyrkelsens Former og det religiøse Liv.

Konger og Høvdinger var Præster.

1. De nordiske Rigers almindelige Forvaltning og Udførelsen af Gudsdyrkelsens Handlinger var forenet hos de samme Personer. Kongen var „Altrenes Vogter og Skærmer“, der maatte sørge for, at alt ogsaa i religiøs Henseende gik i den rette Skik og Orden. Han forestod Rigets Ofringer; kom der Uaar i Lande, har man endogsaa Eksempler paa, at han selv blev ofret for Opnaaelsen af bedre Kaar. Som Kongens Repræsentant „holdt“ Jarlen „Ofringerne oppe paa Kongens Vegne“ i de enkelte Landskaber. Landets mindste Inddeling, Herredet, bestyredes af *Goden* (*goði* af oldnord. goð = Guderne), hvis Navn tilstrækkelig antyder, at hans Virksomhed ogsaa var af religiøs Art. Godeindretningen kendes særlig fra Island, hvorfra vi som sædvanlig har de bedste Efterretninger; men Forholdet har vel sagtens været det

samme over hele Norden; i hvert Fald møder vi Ordet Gode paa et Par danske Runestene, paa den ene med Tilføjelsen: Viernes hæderværdige Tjener. Der omtales ogsaa kvindelige Udøvere af Blot (*gyðja* eller *blótgyðja*). Paa en dansk Runesten fra omtrent 800 nævnes en „Þulr“ paa Salhøjene (ɔ: Landsbyen Salløv ved Roskilde); dette Ord betyder i det ældre Sprog „Taler, Vismand“, men det er ikke muligt at afgøre, hvad der egentlig her menes med denne Betegnelse, der maaske slet ikke har nogen religiøs Betydning.

Templer.

2. Oprindelig havde Germanerne vist ikke *byggede* Templer til deres Gudstjeneste, men dyrkede Guderne i den frie Natur, især i hellige Lunde, saaledes som ogsaa Tacitus skildrer det i Germania. Men det varede ikke længe, før hele Folkestammen — vel efter fremmed Mønster — lærte at opføre Templer. Den nordiske Hedenolds Templer kaldtes *Hove* eller *Horge*. Det sidste Ord betyder i Almindelighed „et helligt Sted“, men maaske betegner det særligt Gudinde-Tempel. Hovene var store, firkantede (sjældnere runde) Huse, byggede i samme Stil og af samme Slags Materiale som de almindelige Beboelseshuse, nærmest som Høvdingernes Gildeshaller, i Retningen Vest-Øst, men med en (rund) Udbygning for den ene Gavl, hvori Gudebillederne var opstillet. I

de fleste Tilfælde var Hovet af Træ, gennemgaaende paa Størrelse med vore Landsbykirker, og omgivet med et Gærde. De første Kristne omdannede uden videre Hovet til Kirke, efter at Afgudsbillederne var fjernet og Stedet indviet. Det følger af sig selv, at man anvendte al den Pragt og Kunstfærdighed, som Tiden overhovedet formaaede. Guld og Sølv, vævede Tæpper og udskaarne Søjler savnedes næppe i noget Hov. Ofte var Hovet bygget i eller ved en hellig Lund.

Hovets Indre. 3. Straks inden for Hovdørene stod *Højsædestolperne,* hvori der var anbragt store Nagler, hvis Betydning man dog ikke kender. I den modsatte Ende („Korrundingen") stod Gudebillederne, og foran dem eller under dem den prægtigt udsmykkede „Stall", som en af de islandske Sagaer sammenligner med det kristne Alter. Paa Stallens jærnbeslagne Overside brændte den hellige Ild, som aldrig maatte slukkes, og der laa ogsaa den aabne Sølv- eller Guldring, hvorpaa alle Eder skulde sværges. Ringen vædedes i Offerdyrets Blod, og ved alle højtidelige Lejligheder skulde Goden bære den paa sin Arm. Paa Stallen stod endvidere en stor Kobberbolle med tilhørende Stænkekost (islandsk: hlautbolli og hlautteinn). I Bollen opsamledes Ofrets — Dyrs eller Menneskers — Blod, som stænkedes over Gudebillederne, ligesom

Stallen og maaske hele Templets Indre rødnedes dermed. Gudebillederne var oftest plumpt udskaarne Træbilleder („skurðgoð“), som opstilledes paa Stallen eller paa et Fodstykke og pyntedes i Overensstemmelse med Tidens Højtidsdragt. At Torsbilledet stadig holdt en Hammer i sin Haand, kan der ikke være Tvivl om.

Ofringer.

4. Det hedenske Ord for Ofring er „*Blot*“, at „*blote*“. Guderne dyrkedes med blodige Ofre, i den ældre Tid Mennesker — vel mest Krigsfanger eller Trælle — senere Dyr, hvis Kød spistes af Deltagerne i Blotet. Selvfølgelig kunde en enkelt Mand eller en enkelt Familie anstille private Blot, hvorom der ogsaa foreligger mange Efterretninger; men almindeligvis betragtes Blotet som en offentlig Handling og en religiøs Fest, som ledes af den øverste Høvding paa Stedet.

Hove i Norge.

I Heimskringla gives der — især i Sagaerne om de to Olaf'er — ikke faa Oplysninger om hedenske Templer og Blot.

Hakon Jarl var blevet tvunget til at antage Kristendommen og medtage Præster til Norge. Dem landsatte han det første det bedste Sted, og da han selv var kommet hjem, gik han i Land og gjorde et stort Blot. „Da kom der flyvende to Ravne og skreg højt; da tyktes Jarlen at kunne vide, at Odin havde taget imod Blotet, og nu havde Jarlen en passende Lejlighed til at slaas.“

Kong Olaf Trygvesøn drog med sin Hær til

Nordmøre og kristnede dette Fylke. Siden sejlede han ind til Lade, lod Hovet bryde ned og tog alt Gods og alle kostbare Prydelser af Hovet og af Guderne. Han tog fra Hovdøren en stor Guldring, som Hakon Jarl havde ladet gøre, og lod derefter Hovet stikke i Brand. Den samme Konge for ogsaa haardt frem mod Trøndelagens Bønder ellers. Han gik ind i deres Hov, ledsaget af nogle faa Kongsmænd og Bønder. „Men da Kongen kom der til, hvor Guderne var, saa sad Tor der og var mest hædret af alle Guderne, pyntet med Guld og Sølv. Kongen løftede sin guldindlagte Økse, som han havde i sin Haand, og slog til Tor, saa at denne faldt ned af Stallen. Siden sprang Kongsmændene til og skubbede de andre Guder ned fra Stallene."

Kort i Forvejen havde Kong Olaf ved et Møde paa Mørin, hvor Bønderne havde opfordret ham til at deltage i Blotet, udtalt følgende karakteristiske Ord:

„Vi blev altsaa enige om, at vi skulde mødes her inde paa Mørin og der gøre et stort Blot. Men hvis jeg skal slaa Følge med eder til Blotning, da vil jeg foranstalte saa stort et Blot, som man overhovedet kender, og blote med Mennesker. Og til dette Blot vil jeg ikke udvælge Trælle eller Skarnsfolk, men vil tværtimod træffe mit Valg saa, at jeg skaffer Guderne de ypperste Mænd, og dertil udvælger jeg Orm Lygra fra Medalhuse, Styrkaar fra Gimsar, Kaare fra Gryting o. s. v." Det forstaar sig af sig selv, at de nævnte Høvdinger, som ikke havde Folk nok til væbnet Modstand, skyndte sig at opnaa Fred og Forlig med Kongen.

Hoved-blot.

5. I Aarets Løb fejrede Nordboerne *tre* Hovedblot, *Midvintersblot, Sommerblot og Høstblot.* Det

første Blot var vore Forfædres største Højtid, som fejredes i Januar eller Februar. Man ofrede da for Lykke og god Grøde i det kommende Aar, og paa „Sonegalten“ aflagde man Løfte om den Stordaad, man vilde udføre i Aarets Løb. „Efter at Ceremonierne med Òfferdyrets Blod var udført, blev Kødet kogt; Suppen blev drukket, og Kødet samt de ædlere Dele af Indvoldene omdelt til Fortæring. Midt paa Gulvet i Hovet var der tændt Baal, hvorover Kedlerne hang. Bægrene skulde bæres omkring Ilden — vistnok den viede Ild paa Stallen — og ligesom al Blotmad signes af den Høvding, der raadede for Blotet. Tre Bægre blev signet til forskellige Guders „Minde“ (minni) — sikkert til Tor, Odin og Frøj, skønt Snorre fortæller anderledes“. Hver Bonde, som deltager i Blotet, bringer sit Bidrag til Offergildet; men den Høvding, der paa egen Bekostning afholdt et af de store Blot, vandt stor Anseelse derigennem.

Rigsblot.

6. Med visse Aars Mellemrum fejredes Midvintersblotet med særlig Højtidelighed for hele Riget eller større Dele deraf, hvorfor der ogsaa fandtes Hovedhove og Offerpladser rundt om i Rigerne (i Danmark saaledes Ringsted, Odense og Viborg samt Lund). Bedst Besked i den Henseende ved vi fra Uppsala, hvor der holdtes stort Blot til Frøj hvert niende Aar. Alle Mænd fra

Sveavældet søgte da derhen, og man holdt Ting, Marked og Købstævne med det samme. Adam af Bremen skildrer Uppsalablotet, som det fejredes endnu paa hans Tid: „Der holdtes efter ni Aars Forløb i Uppsala en højtidelig Offerfest for alle Sveriges Landskaber. Høj og lav sender alle som een deres Gaver til Uppsala; det er ej tilladt nogen, selv ej dem, der har antaget Kristendommen, at undlade det. Ofringen er af følgende Beskaffenhed: af alt levende af Hankøn fremsendes ni Individer, med hvis Blod det er Skik at forsone Guderne. Legemerne ophænges i den ved Templet liggende Lund; der hænger Hunde, Heste og Mennesker mellem hverandre. En kristen Mand har fortalt mig at have set 72 saadanne døde Kroppe hænge rundt om i Træerne. Forøvrigt er de Ceremonier, som er forbundet med en saadan Ofring, mangfoldige og lidt hæderlige, hvorfor det er bedst at tie stille med dem."

Spaadom og Varsler.

7. Lige saa lidt som Norden kendte nogen egentlig Præstestand, lige saa lidt fandtes der religiøse Mysterier i Gudsdyrkelsen, som jo ogsaa hele Folket aabenlyst deltog i. Derimod var det meget almindeligt ved Ofringerne at tage Varsler for tilkommende Begivenheder. Dette omtales for alle nordiske Landes Vedkommende. Udtrykket, man brugte, var „at gaa til Fritning"

(at ganga til fréttar). Varslerne toges paa en saare simpel Maade, enten af tilfældige Omstændigheder ved og under Blotet eller — mest — ved at trække Lod mellem smaa Træpinde, hvorpaa de fornødne Mærker var anbragt. At der foruden de klare og enkle Former ved den offentlige Gudstjeneste fandtes dybt rodfæstede overtroiske Forestillinger i Folkets Bevidsthed, har vi mange Steder i det foregaaende haft Lejlighed til gøre opmærksom paa.

Ogsaa her bør vi vel erindre, at vore Efterretninger kun omhandler Hedenskabets sidste Aarhundreder. Men der er dog en vis Rimelighed for, at de foran fremstillede Hovedpunkter af Gudsdyrkelsens Former har en langt ældre Oprindelse; thi et Folk hænger altid med stor Trofasthed ved de religiøse Skikke, det har nedarvet fra Fædrene. At der er foregaaet meget andet ved Blotene og den daglige Gudsdyrkelse, end vi har kunnet udrede, er jo ganske selvfølgeligt. Sagaerne giver en Rigdom af Oplysninger om religiøse Skikke ved visse Lejligheder, f. Eks. naar Tinget skulde helliges, ved Holmgang og Tvekamp og ved Indgaaelsen af Fostbroderlag. Enhver betydelig Handling, af den private saa vel som af Samfundet, var i Hedenold ledsaget af religiøse Ceremonier

der gennemgaaende var af meget gammel Oprindelse. Desuden spillede Hekse, Troldmænd og Troldkvinder en meget stor Rolle i det daglige Liv. I Norge nød Volverne, omvandrende Spaakvinder, til en Tid stor Anseelse.

Odin (sml. S. 98) forstod sig paa *„galdr“*, Trolddom med Runer og Tryllesange; en anden Art Trolddom hed *„seið“*, som udøvedes af Sejdmænd og især af Sejdkvinder. Trolddom brugtes til Nytte for Menneskene til Helbredelse af Sygdomme, Saar, til at hærde Legemet mod Sværd og Gift, til at hjælpe fødende Kvinder, til at skaffe godt Vejr paa Havet, dæmpe Ild, stille Storm, til at vinde Kvinders Kærlighed, mane døde og besværge Aander; eller til Skade ved at bringe Sygdom, Vanvid eller Død, gøre Skade paa Kvæg eller anden Ejendom. Der er bevaret Rester af gamle Tryllesange, og Troen paa skadelig Trolddom har holdt sig meget længe i den nordiske Almue. — Man kunde rejse *Nidstang* for at haane og skade sin Fjende. Egil Skallagrimssøn stillede Skelettet af et Hestehoved paa en Stang og indridsede i denne Runer mod Erik Blodøkse.

FJERDE AFSNIT.

Heltesagnene.

---

1. Heltesagnet staar midt mellem Myte og Historie, da det bunder i den hedenske Livsopfattelse, men paa den anden Side benytter Menneskelivet, ofte endog virkelige Personer og Begivenheder, som Grundlag for en digterisk Fremstilling. Heltesagnet bør derfor hverken betragtes som ren Mytologi eller ren Historie; det er en fri Digtning, som især maa bedømmes fra et poetisk Synspunkt, men hvoraf vi i fremtrædende Grad lærer vore Forfædres hele Syn paa Livet og deres Idealer at kende. I vor nordiske Litteratur findes der en sjælden rig og stor Sagndigtning af folkelig Oprindelse. Sagnene blev ikke, som hos vore sydligere Stammefrænder og de romanske Folk, sammenarbejdet i store Kunstdigtninger, og den nordiske heroiske Digtning savner derfor ofte den Klarhed og Sammenhæng, som den ordnende

Heltesagnet.

Digter kan bringe til Veje, men har paa den anden Side langt større Friskhed og Fylde. Med Rette udtaler Sv. Grundtvig sin Beundring over, „at der hos vore Fædre i Hedenold for tusind Aar siden og mere, i en i mange andre Retninger raa og barbarisk Tidsalder, fandtes et saadant Aandsliv og en saadan Aandskraft, som formaaede at frembringe og udvikle en beundringsværdig Digtning af et forbavsende Omfang, en Digtning, som i Rigdom, Kraft og Dybde ikke viger for den oldgræske, der vel kan staa over den nordiske i Kunst saa vel som i Skønhed og Ynde, men ganske vist staar under den i Alvor og sædelig Renhed“. Da tillige denne Oldtidsdigtning gennem sit Grundlag har faaet større Udbredelse hos *alle* de gotisk-germanske Folk end nogen anden, og den er blevet en rig Genfødelsens Kilde for Nordens nye Digtning i det 19de Aarhundrede, — kan vi ikke standse vor Oversigt over Hedenolds Tro uden først at genfortælle nogle af de almindeligste Heltesagn.

Volsungerne.

Sigurds Forfædre. **2.** *Sigge* var Odins Fostersøn og en berømmelig Konge; men han blev fældet af dem, som han troede bedst, og det var hans Dronnings Brødre. Senere hævnede Sønnen *Rerer* hans Drab.

Rerers Søn *Volsung* havde ti Sønner, hvor-

iblandt *Sigmund*, og en Datter Signy, som blev gift med Kong Siggejr. I Volsungs Hal stod det brede „Slægttræ“, hvis Grene overskyggede hele Huset. Ved Signys Bryllupsfest træder en ukendt Olding frem og borer et vældigt Sværd ind i Træet; den, som formaar at drage det ud, skal eje det. Siggejr forsøger det til ingen Nytte; kun Sigmund har de fornødne Kræfter, og da han ikke vil afstaa Svogeren Sværdet, drager denne fortrædelig bort efter først at have indbudt Volsung og hans Sønner til Gilde hos sig. De indfinder sig, og skønt de advares af Signy, nægter de at flygte. Volsung dræbes, medens hans Sønner lænkes i en Fangeblok ude i Skoven, hvor de ni af dem opædes af Siggejrs Moder i Ulveham. Sigmund derimod frelses ved Signys Hjælp og holder sig i mange Aar skjult i Skoven. Her kommer Signy til ham i fremmed Kvindeskikkelse og bliver Moder til Sønnen *Sinfjotle,* som sammen med sin Fader indebrænder Kong Siggejr. Signy søger frivilligt Døden i Luerne, da hun har hævnet sin Slægt. Sigmund Volsungssøn søger derefter tilbage til sit Fædreland, hvor han bliver en berømt Konge. Han ægter Borghild, som ved Gift dræber Stedsønnen Sinfjotle, hvis Lig Faderen bærer bort i sine Arme. Han forstøder Borghild og ægter snart efter Hjordis, Kong Øjlimes Datter, men

fældes efter kort Tids Forløb af sin Fjende Lyngve Hundingssøn.

Hjordis føder efter sin Husbonds Død sin berømte Søn *Sigurd* og tages i Beskyttelse af Vikingen Alf, Kong Hjalpreks Søn, der gifter sig med hende. *Sigurd opdrages hos Kong Hjalprek og dennes Sønner; men den kunstfærdige Smed Regin bliver hans Fosterfader.*

Hrejdmars Sønner. **3.** Der var en Mand af Dværgeslægt, som hed *Hrejdmar;* han havde tre Sønner, *Fafner, Odder* og *Regin;* den anden af disse, som fangede Fisk i Odderskikkelse, dræbtes af Loke, engang da denne var paa Vandring sammen med Høner og Odin. Hrejdmar krævede i Bod Odderbælgen „hyllet“ med Guld. Dette skaffer Loke til Veje hos Dværgen Andvare, som lyser Forbandelse baade over Guldskatten og dens Ejermand. Da Hrejdmar ikke vil dele Guldet med sine Sønner, dræbes han af Fafner, som derefter jager Regin bort og i en uhyre „Lyngorms“ Skikkelse lægger sig til at ruge over Skatten ude paa Gnitehede. Regin er imidlertid som Smed traadt i Kong Hjalpreks Tjeneste, hvor han fortæller Sigurd sin Slægts Historie. Han smeder Stumperne af Sigmund Volsungssøns Sværd sammen til Sigurd og ægger denne til at dræbe Fafner. Sigurd lover det, men vil dog først hævne sin Faders Død.

4. Da Sigurd har taget Hævn over Hundings Sønner, begiver han sig, ledsaget af Regin, ud paa Gnitehede. Regin skjuler sig i Lyngen, medens det lykkes Sigurd at fælde Ormen; han havde gravet dybe Render i Jorden, hvori Uhyrets Blod skulde rinde, af Frygt for ellers at blive kvalt af den giftige Vædske. *Sigurd Fafnersbane.*

Regin iler nu til og beder ham stege Fafners

Fig. 21. *„Sigurdsristning“.*

Hjerte til sig; Sigurd gør det, men da han med Fingeren vil prøve, om Kødet er mørt, faar han lidt af Hjerteblodet paa Tungen og forstaar derved pludselig Fuglerøst. Fuglenes Kvidren fortæller ham, at Regin har ondt i Sinde, og raader ham til at dræbe denne og selv bemægtige sig hele Skatten. Sigurd følger Raadet, fælder Regin og tager Ormens „Skræmmehjælm“ og Skatten, som han læsser paa sin Hest *Grane*, hvorefter han

rider videre (Fig. 21). *Nu har han fortjent sit Navn Sigurd Fafnersbane.*

Paa sin Vej kommer han til et Fjæld, omgivet af flagrende Luer; men Grane bærer ham uskadt gennem Flammerne. Inde paa Fjældet ligger en fuldtvæbnet, sovende Skikkelse. Da han krænger Hjælmen tilbage, ser han, at det er en Kvinde. Han sønderflænger hendes Brynje, og den sovende Kvinde vaagner op. Det er en Valkyrje, Sigrdrifa, som Odin har dysset i Søvn. Sigurd trolover sig med hende, hvorefter han rider videre.

Gjukungerne — Niflungerne.

5. Nede i Rhinlandene boede paa den Tid Kong Gjuke; hans Hustru hed Grimhild, og deres Børn var *Gunnar*, *Hogne* og Guttorm samt Datteren *Gudrun*. Til disse „Gjukunger“ kom Sigurd, sluttede Fostbroderskab med de to ældste Sønner, og efter at Grimhild havde givet ham en Glemselsdrik, trolovede han sig med Gudrun. Nogen Tid efter vilde Gunnar bejle til Valkyrjen *Brynhild*, hvis Borg var omgivet af Flammer. Sigurd ledsagede ham paa hans Færd, og da Gunnars Hest ikke turde gaa gennem Luerne, paatog Sigurd sig hans Skikkelse og tvang Grane gennem Ilden. Valkyrjen skulde ifølge Skæbnens Vilje ægte den, som fuldførte Lueridtet. Sigurd delte hendes Leje, men et draget Sværd skilte dem ad. *Brynhild blev derefter Gunnars Brud, medens Sigurd ægtede Gudrun.*

6. Det varede ikke længe, før det kom til Strid mellem de to Kvinder. Brynhild misundte Gudrun den herlige Helt til Husbond, hvem hun selv havde fattet Kærlighed til. Og da Gudrun en Dag uforsigtig pralede af sin Ægtefælles Fortrin og fortalte, hvorledes han havde sveget Brynhild, opflammedes denne af Harme og krænket Stolthed, og *hun fik da Gunnar og hans Brødre til at fælde Sigurd.* ***Sigurd dræbes.***

De nærmere Omstændigheder ved Drabet fortælles forskelligt; men fælles for alle Kilder er den gribende Skildring af Gudruns stærke Sorg og Brynhilds vilde Hævnglæde, som dog kun er tilsyneladende. Hun betror nemlig Gunnar, at Sigurd fuldt ud har holdt sin Troskabsed over for Fostbroderen, men at hun paa Grund af sin egen forsmaaede Kærlighed har været den værst, som hun elskede mest, og forført sin Husbond til svigefuldt at fælde Helten.

Derefter dræber hun sig selv.

De tidligste Volsungers Historie kendes kun fra nordiske Kilder; men ellers stemmer den danske og den tyske Behandling af Volsungesagnet overens, saa langt som vi nu har skildret (Eddasange, Volsungesaga — det tyske Heltedigt fra det 13de Aarhundredes Begyndelse Nibelungenlied). Hos Tyskerne hedder Helten Sigfried og hans Hustru Grimhild. Men derfra fortsætter Nibelungenlied med Fortællin-

gen om, hvorledes Grimhild hævner sin Husbonds Drab paa sine Brødre, medens den nordiske Tradition gaar andre Veje.

Gudrun og Budlungerne. 7. Efter Sigurds Drab bemægtigede Gunnar og hans Brødre sig Fafners Skat, som senere skjultes i Rhinen (derfor kaldes Guldet „Rhinens røde Lue"). Kong *Atle*, Budles Søn og Broder til Brynhild, var forbitret over sin Søsters Død, men sluttede Forlig med Gjukungerne mod at faa Gudrun til Ægte. Efter Brylluppet indbød han Svogrene til sig og dræbte dem dernæst for at komme i Besiddelse af Rhinskatten. Han lod Hjertet skære ud af Hogne levende og Gunnar kaste i Ormegaarden. Men *Gudrun hævnede sine Brødre* frygteligt, idet hun dræbte sine to Sønner og lod deres Hjerneskaller omdanne til Drikkeskaaler, af hvilke hun lod Atle tømme en Drik, som var blandet med Børnenes Blod. Hun fortalte ham hensynsløst, hvad hun havde gjort, og da han havde beruset sig ved Gæstebudet, dræbte hun ham om Natten, hvorefter hun styrtede sig i Floden, nu da hun havde hævnet sin Slægt.

Gudrun — Jonaker. 8. Den senere Sagndannelse *lader hende imidlertid blive frelst i Kong Jonakers Land.* Hun gifter sig med ham og bliver Moder til Sorle, Hamder og Erp. Disse tre Brødre falder i Kam-

pen mod Kong *Jormunrek*, som har ladet deres Halvsøster Svanhild dræbe.

I Nibelungenlied kendes intet til denne sidste Udvikling af Sagnet. Der indføres derimod blandt Hovedpersonerne i Digtets sidste Del Etzel og Didrik af Bern (ɔ: Attila og Teodorik af Verona), og denne sidste optræder hyppigt i vore danske Folkeviser, der besynger Volsungernes Historie i nær Tilslutning til den tyske Overlevering.

Den norsk-islandske Digtning har ganske vist bevaret Sigurdsagnets ældste Form; men dette er dog af fremmed Oprindelse, idet det vist først er uddannet hos Frankerne i Løbet af det 6te Aarhundrede. Sigurds Oprindelse er dunkel; snarest er han en af Digtningen frit formet Idealskikkelse, der sammenknyttes med virkelige historiske Begivenheder. I Aaret 437 faldt Burgunderkongen Gundahari med en stor Mængde af sit Folk i Kamp med en Hær af Hunner, som var trængt frem lige til Worms. 453 holdt Hunnerkongen Attila Bryllup med en ung Kvinde ved Navn Hild, men døde pludselig under Festen. Disse to Begivenheder sammenarbejder Sagnet: Hild er Burgunderkongens Søster, der paa Attila hævner sine Brødres Drab.

Helgesagnene.

9. I den nordiske Digtning optræder foruden den fællesgermanske Sagnhelt Sigurd Fafnersbane ogsaa to Helte af Navnet *Helge*, som ikke har

Helge Hjorvardssøn og Svafa.

noget Sidestykke hos Tyskerne. — Helge var en Søn af Hjorvard i dennes Ægteskab med Sigrlin. Han var tavs og lystrede ikke noget Navn. Engang sad han paa en Høj; da saa han ni Valkyrjer komme ridende. Den prægtigste af dem var *Svafa*, som gav ham Navnet Helge og mandede ham op til krigersk Daad ved at give ham gode Vaaben og love ham sin Kærlighed. Helge udførte nu store Bedrifter, hvorefter han bejlede til Svafa hos hendes Fader; hun gav ham sit Troskabsløfte, og de elskede hinanden højt.

Hedin. **10.** Saa hændte det engang, at Helge var paa Hærfærd, medens Svafa stadig opholdt sig hjemme hos sin Fader, skønt hun var en Valkyrje. Samtidig boede Helges Halvbroder *Hedin* hjemme hos Kong Hjorvard i Norge. Juleaften drog Hedin ene hjem fra Skoven og mødte undervejs en Troldkvinde, som red paa en Ulv og havde Hugorme til Tømmer. Hun tilbød Hedin sit Følgeskab, men da han afslog det, sagde hun: „Det skal du komme til at bøde for ved Bragebægeret!“ Om Aftenen skulde man aflægge Løfter, og Sonegalten blev ledet frem. Hedins Sind var da saa forvildet, at han aflagde Løfte om at vinde Svafa, sin Broders elskede. Da han igen var kommet til Besindelse, angrede han det saa haardt, at han

gik bort ad vilde Veje sønderpaa, indtil han traf sin Broder.

11. Helge modtog hans Budskab med stor Sindsro; „ingen kunde jo undgaa sin Skæbne“; han anede sin snarlige Død, thi det var sikkert hans egen Fylgje, Broderen havde mødt i Troldkvindens Skikkelse. Han var paa den Tid blevet udæsket til Strid af Alf, Hrodmars Søn, og det gik, som han anede. Ved Freka-sten bliver den herlige Helt dødelig saaret, men lader i sin Dødsstund Svafa hente og beder hende, hvis hun vil lytte til hans Tale, glemme sin Sorg og skænke Hedin sin Kærlighed. Svafa svarer, at aldrig vilde hun, fordi hendes Husbond døde, med Skam og Skændsel række en anden ukendt Fyrste sin Haand. Hedin afgør da hurtig Sagen; han beder hende om et Kys, maaske det eneste og sidste, thi nu drager han i Kamp og vender ikke tilbage, før han har hævnet Hjorvards Søn, den bedste Helt, der er født under Solen. ***Helges Død.***

12. I sit Ægteskab med Borghild havde Sigmund Volsungssøn en Søn, som hed Helge og snart vandt sig et berømt Heltenavn, især da han havde fældet Kong Hunding, efter hvilken Begivenhed man kaldte ham *Helge Hundingsbane.* ***Helge Hundingsbane og Sigrun.***

Paa den Tid levede der en Konge ved Navn Hogne; hans Datter var Valkyrjen *Sigrun,* som

Faderen ønskede bortgiftet til Kong Hodbrod, Granmars Søn. Men Sigrun foragtede denne og kaarede selv Helge Hundingsbane til sin Brudgom. Helge drog da ud i Kamp med Granmarssønnerne, som understøttedes af Sigruns Fader og Brødre. Han overvandt dem og dræbte dem alle med Undtagelse af Dag Hognesøn, som maatte aflægge Troskabsed til ham. Sigrun græd meget, da Helge bragte hende Budskabet om hendes Frænders Død, men giftede sig dog med Helten. De levede i et lykkeligt Samliv paa Sefafjældene og havde flere Børn.

Helges Død. **13.** Helge blev dog ikke gammel. Dag blotede til Odin om Faderhævn, og Odin laante ham sit Spyd. Han opsøgte dernæst sin Svoger og gennemborede ham. Da han bringer Søsteren Dødsbudskabet, blusser hun op i stærk Harme over hans troløse Færd: Straffen for alle de falske Eder, han har svoret Helge, skal nu ramme ham; hans Skib skal ikke skride, selv om Vinden er nok saa god, hans Hest ej løbe, selv om Fjender forfølger ham haardt, hans Sværd ej bide, medmindre det synger ham selv om Hovedet. „Først da vilde Helges Død være hævnet paa dig, hvis du var Ulv ude i Skove, uden Gods og nogen Glæde, havde ej Føde, kun Aadsel til Næring“.

Dag søger at berolige hende og tilbyder store Mandebøder. Sigrun afviser alt, men bliver roligere, idet hun mindes den faldne Helt:

Saa havde Helge med Rædsel hjemsøgt
alle Fjender og deres Frænder,
som for Ulven ængstede flygter
Geder fra Fjæld, fulde af Gru.

Helge knejste over Helte
som ædelskabt Ask over Tjørnen
eller Dyrekalven, dugstænket,
der overgaar alle Dyrene.

Helge i Gravhøjen.

14. Slutningen af denne anden Sang om Helge Hundingsbane fortæller om Sigruns og Helges Møde i Gravhøjen: Helge red til Valhal efter at være højlagt hernede, og Odin bød ham raade over alt sammen med sig. Om Aftenen gik Sigruns Terne ved Helges Gravhøj. Hun saa da Helten komme ridende i Spidsen for mange Mænd, og det varede noget, før hun kunde tro sine egne Øjne: „Er det Svig ene, jeg skue tykkes, Ragnarok eller Ridt af døde; med skarpe Odde sporer I Hingstene. Er nu Heltene Hjemlov givet?“ Helge beroliger hende, og hun iler til Sigrun:

Gak ud Sigrun fra Sefafjælde,
om Folkefyrsten at finde dig lyster.
Kampspor*) bløder: Kongen bad dig,
at Saarets Draaber**) du stille vilde.

*) Saar. **) Blod.

Sigrun gaar ind i Højen til Helge og siger:

Saa fro jeg er, at nu vi mødes,
som æde-gridske Odins Høge*),
naar Val de ved og varme Brade**)
eller dugklædte Dagslyset skuer.

Kysse dig vil jeg, livløse Konge,
før din blodige Brynje du kaster.
Helges Haar er hængt med Rim,
den vældige Helt er valdug-stænket.

Og Fyrstens Hænder er kolde som Is. Hun spørger ham da, om hun kan raade Bod herpaa. Helge svarer:

Ene volder Sigrun fra Sefafjælde,
at Helge er med Ligdug hængt . . .
Du græder, guldprude! grumme Taarer,
sollyse Sydmø! før til Sengs du gaar.
Enhver falder blodig paa Heltens Barm,
iskold, svidende, angstmættet.

Vel bør vi drikke den dyre Vin,
skønt vi har mistet Mø og Lande.
Nu er Brude bænket i Højen,
Mænds Diser ved dødes Side.

---

*) Kampfugle (Ravne, Ørne) æder Lig (de faldne = Val, Valdug = Blod = Ligdug).

**) egl. Steg; her om det varme Lig.

Da reder Sigrun et Leje i Højen til Helge og siger:

Her har jeg, Helge, Hvile redt dig,
angerløs*) Hvile, Ylfinge-ætling**)!
Vil jeg i Fylkerens***) Favn slumre,
som mens du leved, at hvile jeg plejed.

Dertil svarer Helge:

Nu findes intet, som ventes ej kan,
sent eller aarle ved Sefafjælde,
da Hognes Datter hvid i Højen
Søvn i den dødes Arme søger.

Tid er mig at ride ad rødnede Veje,
lade blegen Fole ad Flugtsti træde:
være skal jeg vestfor Vindhjælms Broen,
før Salgofner Sejrfolket vækker†).

Helge rider derefter bort med sine Mænd. Den følgende Aften vanker Sigrun om ved Højen for at vente sin døde Husbond. Ternen holder Vagt og siger:

Kommet var nu, hvis komme han vilde,
Sigmunds Søn fra Odins Sale.
Haabet om Heltens Hidkomst mindskes,
da Ørnene sidder i Askens Grene.

*) uden Svig, **) Ylfinger = Volsunger, ***) den, som fylker Hæren = Kongen, †) ride ad Luftens Veje, der rødnes i Morgendæmringen, for at naa over Valhals Bro, før Kamphanen vækker Ejnherjerne.

Vær ej saa ør, at ene du farer,
Skjoldungedis til Draughusene*).
Mægtigere vorder ved Midnatstide
døde Fjender end om Dagen lys.

Helge kom ikke, og inden lang Tids Forløb døde Sigrun af Sorg. — Det samme smukke Emne findes behandlet i den danske Folkevise *Fæstemanden i Graven* (Aage og Else).

Volund Smed.

Volund og hans Brødre.

15. Sagnene om *Volund* (Vølund, Valand, Velent, Wielant o. s. v.) findes hos alle de germanske Folk og er sandsynligvis fra dem vandret til Romanerne. I Didrik af Berns Saga findes et sammenhængende Afsnit, som fortæller hele Volunds Liv. Et ældgammelt engelsk Digt giver en enkelt Episode af hans Historie. Det oldnordiske Digt *Volundskvædet* behandler ogsaa kun et enkelt Afsnit, hvorover Oehlenschläger har digtet sin Vaulundurs Saga.

En Finnekonge havde tre Sønner, Slagfin, Egil og Volund. De for paa Skier og jagede Dyr. Engang kom de til Ulvdalene og byggede sig Huse der ved en Sø, som hed Ulvsø. Tidlig en Morgen

---

*) Gravhøje, Genfærds Boliger.

fandt de paa Bredden tre Kvinder, som spandt Lin. Det var Valkyrjer, og deres Svanehamme laa ved Siden af dem. Brødrene førte dem hjem med sig og tog dem til Hustruer, Egil Olrun, Slagfin Svanhvide og Volund Alvitr:

> Sad siden syv Vintre tilsammen,
> men den ottende alle længtes,
> Skæbnen den niende skilte dem ad,
> mod Mørkeskoven Møerne higed.

De grebes af Valkyrjenaturen, som ubetvingelig drev dem i Kamp. Da Brødrene kom hjem fra Jagten, fandt de Stuerne tomme, hvor meget de end søgte:

> Mod Øst skred Egil efter Olrun,
> mod Sønder Slagfin efter Svanhvide,
> men ene Volund i Ulvdale sad,
> hamrede Guld om haarde Stene —
> biede efter sin Bruds Komme.

16. Niara-Drotten Nidud erfarer nu, at Volund *Nidud.* opholder sig ene i Ulvdalene og har Guld og Kostbarheder i Mængde, som han forarbejder med stor Kunstfærdighed. Den gerrige Konge lægger sig da ved Nattetid i Baghold i Volunds Hus. Da Volund vender tilbage fra Jagten, tæller han som sædvanlig de gyldne Ringe, han har hængende i et Bastbaand under Loftet, og der mangler een,

— som Nidud har taget. Volunds første Tanke er, at Hustruen maaske er vendt hjem; men da ingen viser sig, falder han i Søvn. Nu overmandes han og bagbindes af Kongen og dennes Mænd. Paa Dronningens Raad overskærer man hans Ankelsener og sætter ham som Krøbling ud paa Holmen Sævarstad, hvor han skal smede Kostbarheder til Kongen og kun maa besøges af denne. Da kvæder Volund:

Jeg ser hos Nidud mit Sværd ved Bælte,
det, jeg skærped med snild Kunst,
og som jeg hærded med højest Flid,
fjernt fra mig nu Glansklingen føres.

Søvnløs han sad og slog med Hamren . . .
Haard Svig mod Nidud virked han helst.

Hævnen. 17. Hævnen lod heller ikke vente længe paa sig. Den gerrige Konges to Sønner sneg sig ind paa Sævarstad for at tiltvinge sig noget Guld, men Volund overlistede og dræbte dem. Deres Hjerneskaller beklædte han med Sølv og sendte Nidud dem til Drikkekar; af Øjnene lavede han Ædelstene til Dronningen og af Tænderne et Brystsmykke til Datteren Bodvilde.

Kort Tid efter sønderbrød Bodvilde en kostbar Ring, som Faderen havde givet hende. Hun turde ikke tilstaa ham sit Uheld og henvendte sig derfor til Volund for at faa Skaden udbedret. Han

tog ogsaa venlig imod hende og lovede at istandsætte Ringen; men efter at han havde bragt hende til Sæde og bedøvet hende med stærke Drikke, krænkede han Kongedatteren for at sætte Kronen paa sin frygtelige Hævn. Samtidig kom hans Kunst til at staa sin Prøve; han havde nemlig dannet sig en Fjederham for at flygte bort fra Holmen:

Leende Volund i Luft sig hæved,
Bodvilde grædende gik fra Øen.

Digtets Slutning er ufuldstændig og uklar. Volunds Gaver volder Uro i Kongens Gaard. Hverken Konge eller Dronning kan sove; de rystes i Feber og mistror hinanden. Det synes da, som om Volund er fløjet hen til Borgen og med Haansord har skildret, hvad Sorg han har voldt. Nidud svarer:

Du mæled ej Ord, mig mer kunde saare,
jeg vilde ej, Volund, mig værre hævne.
Høj nok er ingen fra Hest dig at tage
eller i Stand til ned dig at skyde,
der, hvor du svæver oppe ved Sky . . .

Leende Volund i Luft sig hæved.
Nidud uglad da efter sad.

Sangen ender saa med, at Nidud lader Datteren kalde, og hun bekræfter, hvad der er sket. — Fra andre Kilder ved vi, at Volunds og Bodvildes

Barn var Sønnen Vidgar; han optræder meget almindelig i vore danske Folkeviser under Navnet Vidrik Verlandssøn.

Hjadningerne.

Frode-freden. **18.** Vi har foran (S. 38—40) berørt Myten om, hvorledes Guldalderens Ophør, der fremkaldes ved Kampen mellem Aser og Vaner, forberedes paa forskellig Maade: de tre Tursemøer kommer til Asgaard; det er Valkyrjer (Norner), som varsler om den kommende Kamp. Denne Overgang fra den oprindelige Lykke- og Uskyldighedstilstand til Krigstiden skildres i adskillige mytiske og halvheroiske Digtninge baade hos Sakse og hos Islænderne.

Sakse beretter saaledes om Fred-Frodes lykkelige Regering, da der var saa stor Fred i Lande, at man kunde henlægge Guld paa Alfarvej, uden at det blev stjaalet. Om denne Frodefred fortæller *Eddasangen om Grottekværnen* og Snorre følgende.

Dankongen Frode besøgte Kong Fjolner i Sverrig, hos hvem han ved Bortrejsen købte to store og stærke Trælkvinder *Fenja* og *Menja.* Paa samme Tid fandt man i Danmark to store Kværnstene oppe paa Land; ingen havde Kræfter til at dreje dem, skønt de kunde „male“ alt, hvad

man vilde forlange. Den, som havde Stenene i sin Besiddelse, anbragte dem i en Kværn, som han kaldte *Grotte,* og forærede den til Kong Frode. Han satte da sine stærke Trælkvinder til at male; de fik ingen Hvile, stadig vilde han høre dem synge ved Kværnen. Da kvad Menja:

Gods vi maler, god Lykke for Frode,
Fæmons*) Mængde paa Frydskværnen.
Han sidde paa Guld, og sove paa Dun,
vaagne med Vilje**)! da er vel malet!

Her skal ingen den anden skade,
virke ham ondt eller Bane volde,
skal ej hugge med hvasse Sværd,
skønt Broders Bane han bunden finder.

Alligevel vil Kongen ikke skænke dem den fornødne Hvile: „I maa ikke sove længer, end til Gøgens Kukken lyder over Salen“. Fenja og Menja bebrejder ham hans Uforstand, fortæller ham, at de er mægtige og ældgamle Jættekvinder, som allerede har voldt stor Ufred i Verden. Nu maler de Krig og Landeplager over Riget: Frode skal miste Lejres Trone, men Yrsas Søn skal senere hævne Halfdans Drab.

Møerne maled, Magt de brugte,
unge var de i Jættestyrke.
Skafttræet skælved, Kværn skødes bort,
Kværnsten tung sprang sønder itu.

*) Gods, **) med Velbehag.

Brisingsmykket. 19. Odin elskede Frøja (hun var hans „fríðla“, elskede; altsaa Forveksling med Frigg). En Dag kom hun til en Sten, hvor der boede fire Dværge, som havde forfærdiget et saare smukt Halsbaand af Guld. Gudinden vilde gerne erhverve dette; men Dværgene forlangte og fastholdt, at hendes Kærlighed skulde være Prisen, saa Smykket blev dyrekøbt, før hun kunde kalde det sit. Imidlertid havde den træske Loke erfaret Sagen og meddelte straks Odin sin Viden. Denne befalede ham at frarøve Frøja Smykket og bringe ham det, og det lykkedes, om end med nogen Vanskelighed. For at faa Halsbaandet tilbage maatte Frøja love at stifte Ufred mellem to Konger, der var saa mægtige, at tyve Konger tjente under dem, og denne Kamp skulde vare til evig Tid. Da begyndte *Hjadningekampen.* *Hjadningernes Uvejr* ɔ: Kampen. Hedin, Konge af Norge, bortførte Hild, som var en Datter af den danske Kong Hogne, som paa den Tid var i Leding. Da han kort efter Rovet vendte tilbage, udrustede han sin Flaade og forfulgte Ransmanden, som han indhentede. Det var forgæves, at Hild forsøgte at mægle Forlig mellem Fader og Elsker, idet hun som Bod tilbød Faderen et kostbart Halsbaand. Kampen begyndte, Hogne og Hedin dræbte hinanden, og der var stort Mandefald paa begge Sider. Hver Nat vækkede Hild ved sine

Tryllesange de faldne Helte til Live igen. Den følgende Morgen begyndte de Striden paany, og saaledes skulde det vedvare til Ragnarok.

Dette Hjadningesagn vandrede i Vikingetiden til England og Nederlandene, hvor det snart blev meget yndet. Fra Nederlandene lærte man det at kende i Tyskland, hvor der omtrent samtidig med Nibelungenlied (omtr. 1200) digtedes et stort Heltedigt Gudrun paa Grundlag af det nordiske Emne.

Beowulf.

Beowulfskvadet.

20. Sagnene om Beowulf har efter de fleste lærdes Mening deres Hjem og Oprindelse i Sverige eller Danmark. Nu forefindes de kun i et angelsachsisk Kunstdigt fra det ottende Aarhundredes Begyndelse; men da det oprindelige Grundlag er nordisk, vil vi her kort genfortælle Hovedpunkterne af Digtet.

Danekongen Rodgar lod sig bygge en prægtig Hal, hvori han vilde holde sine Gæstebud. Men derover blev Trolden *Grendel* meget forbitret, sneg sig om Natten ind i Kongshallen og røvede tredive af Kongens Mænd. Da dette gentog sig den ene Nat efter den anden, blev der Sorg og Fortvivlelse i hele Riget. Rygtet om Grendels Ufærd naaede ogsaa til Geâterne, hvis bedste Mand *Beowulf* i Spidsen for udvalgte Stridsmænd besluttede at ile

Danekongen til Hjælp. Han modtoges med jublende Hyldest og et stort Gilde. Om Aftenen blev han og hans Mænd ene tilbage i Hallen, hvor Grendel som sædvanlig indfandt sig og greb en af Geaterne, som han sønderrev. Men Beowulf drog sit Sværd, og efter en frygtelig Kamp huggede han den højre Arm af Trolden og drev ham paa Flugt.

Grendels Moder. **21.** Danskerne jubler. Men den følgende Nat kommer Troldens Moder for at hævne sin Søn. Det lykkes hende at bortslæbe Oskere, Kong Rodgars bedste Ven. Da beslutter Beowulf med de forenede Daner og Geater at opsøge Trolden i hans eget Hus. Dette findes i en vældig Sump, som er saa dyb, at Beowulf bruger et helt Døgn til at fuldføre sin Vandring derned. Paa Bunden finder han Grendel og dennes Moder i en høj og luftig Hule. Det kommer straks til en vild Kamp mellem Moderen og Beowulf; men hans Sværd bider ikke paa den usaarlige Troldkvinde. Da opdager han et Jættesværd, som hænger i Hulen, griber det og fælder Uhyret. Rodgar har imidlertid troet ham død og er marcheret bort med sin Hær. Der bliver derfor stor Glæde, da han som Sejrherre vender tilbage til Jordens Overflade.

22. Nu hengaar der 50 Aar. Beowulf er for længe siden vendt tilbage til sit Land, hvis Konge han er blevet. Da begynder i hans Alderdom en vældig Drage at hærge hans Land, og han maa endnu en Gang ruste sig til Strid. Det lykkes ham at fælde Dragen, men snart efter udaander han selv af sine Saar. —

Ind i denne Digtets Hovedhandling er der strøet en Mængde Stridseventyr og Kampskildringer, som vi her vil forbigaa.

Foruden de her kort behandlede enkelte Sagnkredse, der har spillet en særlig fremtrædende Rolle i Folketro og Digtning, findes der en rig Mangfoldighed af halvmytologiske, halvhistoriske Heltesagn, som vi maa skaffe os Kendskab til ved at efterlæse Sakse og de islandske Sagaer. Den egentlig *danske* Heltedigtning har haft en rig Blomstring i Vikingetiden; men vi kender den kun fra Sakses Oldhistorie med dens latinske Omskrivning, ogsaa af de olddanske Heltekvad. Her besynges især de ældre *Skjoldunger* (Skjold, Fred-Frode, Helge, Hroar og især *Rolf Krake* — Digtet „Bjarkemaal“); dernæst Kong Ingjald og hans Forfædre med Skjalden *Starkad* (Stærkodder) som Midtpunkt; fremdeles Harald Hildetand og Braavallaslaget, Uffe, Amled (Hamlet) og Siklingerne (Hagbard og Signe).

Slutning.

Idet vi nu i det foregaaende har fremdraget Hovedpunkter af vore Fædres Tro, vil vi dernæst til Slutning kaste et Blik paa den almindelige Livsopfattelse hos Hedenolds Nordboer, der har præget sig i deres Mytologi og Digtning, især saaledes som den er fremstillet i det berømte Eddakvad Hávamál (den Højes Taler).

Guderne er vel ypperligere end Menneskene, men lider ogsaa af disses Fejl og Svagheder. Man skal tro paa Guderne og ofre til dem; men til Gengæld *skal* de beskytte Menneskene, som ellers snart lærer at tro paa Trolddomsvæsener eller paa „deres egen Styrke". Hele Nordboens Karakter er gennemsyret af Troen paa *den uafvendelige Skæbne.* Denne Tro giver ham Ligevægt, selv i Livets sværeste Tilskikkelser, og bringer ham til med Koldblodighed „at bie paa Døden". Men Opfattelsen er ikke blind eller fantastisk i Retning af

at lade staa til. Man skal med koldt Overlæg og rolig Forstand vælge og vrage for at gennemføre sin Sag og vinde den *Lykke, Rigdom og Anseelse,* som enhver attraar og bør attraa her i Livet. Sigurd siger til Fafner, da han har gennemboret dennes Hjerte og trues med Guldets Forbandelse: Hver Mand vil raade for Gods, indtil hans Dag kommer; engang skal vi jo alle dø og fare herfra til Hel. *Foragten for Døden* udtrykkes med stor Kraft i Regnar Lodbroks Dødssang: Ej sørger jeg over Døden, den ønsker jeg at møde. Hjem byder mig Diserne, som Odin har sendt mig fra Herjans Hal. Glad vil jeg i Højsædet drikke Øl med Aserne. Ledne er Livets Timer, leende vil jeg dø.

Uforfærdet Mod er Mandens bedste Dyd. Han fælder med koldt Blod sin Fjende; alle Kneb gælder, undtagen at bryde sit Ord. Man maa ikke være grusom, hvor det ikke gælder Blodhævn. Den overvundne Fjende skal dræbes eller behandles med Højmod. Nordboen haaner ikke som Sydlænderen, ja selv den højtdannede Græker, den faldne Helt, der ligger i Støvet for ham.

Man skal være *trofast i Venskab, hensynsløs i Fjendskab.* Moralen udtales med al ønskelig Klarhed:

Ven for sin Ven skal en Mand være,
for ham og for hans Ven;
men ingen Mand skal sin Uvens
Venners Ven være.

Ved du en Ven, som vel du tror,
og vil du godt af ham vinde:
Sind du blande med ham og Gave skifte,
ofte gaa ham at gæste;

Har du en anden, som ilde du tror,
og vil dog godt af ham vinde: —
fagert du mæle med ham og falskt det mene,
giv løs Tale for Løgn!

Men Respekten for Venskabet kan ogsaa faa et meget smukt Udtryk:

Stor Omvej er der til Uven,
om end han ved Adelvej huser;
men til god Ven Genstier gaar,
om end han er fjernere faret.

Man skal være *trofast over for sin Drot;* at svigte ham er det største Niddingsværk; men man skal samtidig bevare sin Uafhængighed og aldrig bøje sig for Uret. Og man skal være *trofast i Kærlighed*, trofast i Forholdet mellem Mand og Kvinde. Dette skildres med stor Styrke; men Elskovs Glæde er kun kortvarig og fører ofte Helten og hans Brud en tragisk Undergang i Møde. Menneskelivets stærkeste Baand er dog ikke Elskov, men derimod *Slægtfølelsen*; det Baand er helligt

og ubrydeligt baade hos Guder og Mennesker. Herved fremkaldes en fast Overbevisning om Blodhævnens Berettigelse, og denne udstrækkes til at omfatte hele Husstanden. Man dræber med koldt Blod, indtil ens Hævnfølelse er mættet, men vel at mærke, man vedstaar sin Handling og tager dens Følger. Skjuler man et Drab, er det Mord, og Mordere, Menedere og Forførere straffes i Ormehallen paa Ligstranden.

Det er selvfølgeligt nok, at Heltedigtene har givet os stærkt idealiserede Heltetyper og Kvindeskikkelser, der ingenlunde altid svarer til Virkeligheden hos alle Folkets ypperste. *Ubøjelig Kraft* staar som Karakterens Grundlag og medfører meget haardt og raat; men Billedets mange lyse Sider er lige saa fremtrædende.

Tidligere overvurderede man disse; men vi kan let forsynde os mod os selv og vore Fædres Liv ved at falde i den modsatte Yderlighed og kun understrege Raaheden, som den skildres af kristne Skribenter i de Lande, der hjemsøgtes af Normannerne. Vi skal maale med en historisk Maalestok og ikke dømme de svundne Tider fra Nutidens Synspunkt alene. Saaledes ogsaa over for de almindelige Livssandheder, som udtales i Hávamál. Ofte er de smaalige og smaatskaarne, Anbefalingen af „den gyldne Middelvej“ i daglig Liv og Færden

smager stærkt af Filisteri — for at bruge et nyere Udtryk. Men det samme Afsnit af Digtet ender med følgende Linier, hvormed vi ogsaa vil slutte denne Fremstilling af vore Fædres Tro:

Fæ dør, Frænder dør,
selv dør man til sidst.
Men Eftermælet aldrig dør,
hvor det er vel vundet.

Fæ dør, Frænde dør,
selv dør man til sidst.
Et ved jeg, der aldrig dør,
Dom over hver en død.

Saadanne Ord er Udtryk for et Kulturstandpunkt, som fortjener Opmærksomhed og Respekt.

I. Navnehenvisninger.

[I Oldnordisk, „normaliseret“ Retskrivning som i Wimmers Læsebog, betegnes Selvlydenes Længde ved Accent: a, á, o, ó, u, ú o. s. v. — ǫ betegner u-Omlyd af a og udtales som kort aa — ð betegner „blødt“ d (som i „Mad“) — þ „haardt“ th (som i Engelsk „thing“). I nærværende Bogs Tekst er Navnene gengivet efter praktiske Hensyn, uden nogensomhelst Konsekvens, i Tilslutning til Saabys Ordbog og den almindelige Sprogbrug. Men det vilde være rigtigere (historisk set) at anvende de oldnordiske Navneformer, da Mytologien jo var udviklet i Fællessprogets Tid, længe før Sprogspaltningen (omkr.

Aar 1000) afsatte tydelige Spor. Til Oplysning om, hvorledes de vaklende Navneformer er opstaaet, nævnes følgende Hovedpunkter: Oldn. hl, hn, hr mister i Dansk h, men i Bogen er h beholdt undtagen i enkelte almindelige Ord — Oldn. ei, au, ey (øy) sammentrækkes i Dansk til Enkeltlyd: e og ø. I Bogen beholdes Tvelydene som ej, av og øj — Oldn. ǫ behandles i Dansk meget forskelligt (= o, ø, eller naar Omlyden bortfalder a); her anvendes overalt o, der bør udtales aa — á bliver paa Dansk oftest aa, men Bogen beholder a — I ubetonede Stavelser gengives ofte i ved e, u ved o — Nævnefald af Hankønsord ender oftest paa r, som her i Bogen næsten overalt er bortkastet. Foran dette r indskødes paa Island en „Hjælpelyd“ u, som Digterne ofte har medtaget (Oehlenschläger: Surtur, Baldur, Vaulundur), hvilket ydermere har øget Forvirringen. — Almindelige Typer betegne Bogens Navneformer, Kursivtryk de tilsvarende oldnordiske. Tallene henviser til Bogens Sider.]

Adam af Bremen 28. 124.
Ae, *Ái* 105.
Afe 105.
Agetor 43.
Alfader 43.
Alf Hjalprekssøn 130.
Alfer 35. 72.
Alfhejm 45.
Alfrodul 57.
Alsvin 33.
Alter 7. 102.
Alvis 87.
Alvitr 143.
Amme 105.
Andvare 73. 130.
Anekultus 66.
Angerbode 48. 113.
Arkæologi, forhistorisk 5.
Arveøl 64.
Aser 10 o. m. St.
Asebro 34. 54.
Asetor 43.
Asgaard 37.
Asgaardsreien 63.
Ask 37.
Asynjer 42. 49.
Atle 134.
Attila 135.
Audhumle, *Auðhumla* 30.

Balder 44. 107—110.
Baldersbraa 44. 108.

Balders Drømme 108.
Balders Baalfærd 109.
Barre 103.
Bauge 97.
Bautasten 65.
Begravelsesskikke 5. 64—65.
Bele 100.
Beowulf 149—51.
Bergelmer 30.
Bersærk 61.
Bestle 30.
Bifrost 34.
Bilskirner 43.
Bjarkemaal 28. 151.
Blot, blote 121.
blótgyðja 119.
Bodvilde, *Bǫðvildr* 144—145.
Boltorn 30.
Bolverk 97.
Bor 30.
Borghild 129.
Bous 108.
Brage 46.
Bragebæger 65.
Brejdablik 44.
Brisingemen 46. 148.
Brok 77.
Bronzealder 5 ff.
Brynhild 132—133.
Brændalder 7.
Budle 134. Budlunger 134.
Bugge 22.
Bure 30.

Cæsar 14.

Dag 32.
Dansk Tunge 8.
Delling 32.
Didrik af Bern 27. 135.
Dis 70.
Donar 12.
Drauge 61. 142.
Draupner 78. 110.
Drifa 59.
Drømme 60.
Dværge 34.
Dyâus 10.
Dæmoner 2. 72.

Edsaflæggelse 120.
Eddadigte 23.
Egil 86. 142—143.
Ejnherjer 43. 50.
Ejr 49.
Élivágar 29.
Eljudner 112.
Emble 37.
Erp 134.
Etzel 135.

Fafner 130—31.
Farbaute 48.
Fenja 147.
Fenrer, Fenresulv 48. 54.
Fensale 49.
Fjalar 97.
Fimbulvetr 54.
Fjorgyn 55.
Folkvang 45.
Forsete 47—48.
Freke 90.

Frigg 37. 49. 94—95.
Frodefreden 146.
Frøj, *Freyr, Frøyr* 45. 99—104.
Frøja, *Freyja, Frøyja* 45. 49. 94. 100. 148.
Fulla 49.
Fylgjer 67—70.

Galar 97.
Galder 98. 126.
Ganglere 42.
Garm 55. 112.
Gefjon 49. 95.
Gefn 46.
Gejrrød 85. 86.
Gengangere 62—64.
Gerd 100—103.
Gere 90.
Gevar 108.
Gilling 97.
Gimle 57.
Ginnungegab 29.
Gjallerbro 110.
Gjallerhorn 35. 42. 47. 54.
Gjol 110.
Gjuke, Gjukunger 132—35.
Glaser 50.
Glejpner 49.
Glitner 48.
Gnipehule 112.
Gnitehede 130. 131.
Gode 118—19.
gyðja 119.
Grane 131.
Grendel 149.
Grid 85.
Grimhild 132. 133.
Grimner 92—93.
Groa 85.
Grotte 147.
Gudebilleder 7. 121.
Gudrun 132—35.
Gudrun-Digtet 149.
Guldfakse 83.
Guldhornene 7. 14.
Guldtop 46. 104.
Guldvejg, *Gullveig* 40.
Gullíntanní 46.
Gundahari 135.
Gungner 77.
Gunlod 96—98.
Gunnar 132—33.
Guttorm 132.
Gyldenbørste 100. *Gullinbursti* 77.
Gylfaginning 24.
Gylfe 24. 42. 95.
Gymer 101.

Hagbard 24. 151.
Hagekors 6. 12. 88.
Halfred 69—70.
Hamder 134.
Hammertegn 18—19.
Hamskifte 61—62.
Háttatal 25.
Hávamál 71. 96. 152 ff.
Hedin 136. 148.
Hejdrun 50.
Hejmdal 46. 104—7.

Hekse 71.
Hel 48. 111—12.
Helge Hjorvardssøn 135—37.
Helge Hundingsbane 137—42.
Hermod 53. 110.
Hertha 103.
Hild 50. 135.
Hild Hognesdatter 148—49.
Himmel 31.
Himmelbjærge 34. 46.
Hjadningerne 146—49.
Hjalprek 130.
Hjordis 129.
Hlér 37.
Hlésey 37.
Hlidskjalf 91.
Hlodyn 55.
Hloride 79—80.
Hoddmimer 57.
Hoder 47. 108.
Hogne 132.
Holmgang 125.
Hov 119—22.
Horg 119.
Hrejdmar 130.
Hringhorne 109.
Hrungner 83—85.
Hræsvelg 34.
Hu, *hugr* 60. 69.
Hugin 90.
Hunding 130—31.
Hvergelmer 29. 35.
Hymer 81—82.
Hyrrokin 109.
Hǫfuð 47.
Højalder 7.
Højsædestolper 120.
Høner 37. 39.

Idesletten 38.
Idun 46. 114.
Indoeuropæere 9.
Island 20.
Ivaldes Sønner 77.

Jonaker 134.
Jord 31. 37.
Jordanes 28.
Jormungand 48.
Jormunrek 135.
Jotunhejm 32.
Jupiter 10.
Jærnalder 6—8.
Jærnluffer 44.
Jærnved 33.
Jætter 30—32. 72.
Jættehjem 32.
Kenninger 24.
Kvaser 39. 97.
Kumbl 65.

Laufey 48.
Lif 57.
Liftraser 57.
Lighjælp 65.
Lodur 37.
Lofn 50.
Lokasenna 117.
Loke 48. 112—17.
Lopt 48.

Lyngve 130.
Lysalfer 35.
Løvø 48.

Magne 85.
Mardal 46.
Mareridt 59.
Menglad 46.
Menja 147.
Menneskeofringer 121—22.
Middelhjem 32.
Midgaard 32.
Midgaardsorm 48. 55. 81—82.
Midvintersblot 123.
Mimer 35. 39.
Mimers Brønd 35.
Mistelten 51.
Mjolner 43. 78.
Modgunn 110.
Mokkerkalfe 84.
Mundelfare 33.
Munin 90.
Muspel 29.
Maane 33.
Maanegarm 33.

Nábjargir 65.
Naglfar 54.
Nanna 108. 110.
Nastrond 53.
Nat 32.
Nerthus 103.
Nibelungenlied 133. 135.
Nidhug 35.
Nidstang 126.
Nidud 143.
Niflhejm 29. 112.
Niflhel 111.
Niflunger 132.
Njord 39. 44. 103.
Noatun 44.
Nor 32.
Norner 36. 70.

Odin 12. 20. 43. 89—99.
Odrerer 96. 97.
Olrun 143.
Orvandel 85.

Paulus Diaconus 28.
Personnavne 20.
Præstevæsen 118—19.

Ragnarok 54—57.
Ratatosk 36.
Ran 73.
Regin 130—31.
Rerer 128.
Rig 104—7.
Rigsblot 123.
Rimfakse 33.
Rind 47.
Roskva 86.
Runestene 15. 18.
Runer 14.

Saga 49. 93—94.
Sakse 27.
Saxnote 75.
Sejd 40. 126.

Sessrumner 45.
Sif 77.
Sigfried 133.
Sigge 128.
Siggejr 129.
Sigmund 129.
Signe 24.
Signy 129.
Sigrdrifa 132.
Sigrun 137—42.
Sigurd Fafnersbane 130—33.
Sigyn 48. 51—52.
Siklingerne 151.
Sindre 77.
Sinfjotle 129.
Sjofn 50.
Sjæle 2. 58—64.
Skade 44. 115—16.
Skáldskaparmál 25.
Skibladner 77.
Skinfakse 33.
Skirner 100—3.
Skjaldekvad 23.
Skjold, Skjoldunger 151.
Skjolddigte 23.
Skrymer 87.
Skuld 36.
Slagfin 142.
Slejpner 41.
Snorre 24.
Sol 33.
Sorle 134.
Stall 120.
Stednavne 20.
Stenalder 5.
Styrkegjordene 43.
Stænkekost 120.
Stærkodder 151.
Surt 29.
Suttung 96—97.
Svadelfare 40.
Svafa 136—37.
Svaner 36.
Svanejomfruer 71.
Svanhild 135.
Svanhvide 143.
Svartalfer 35.
Svasud 34.
Svejdal 27.
Svipdag 64.
Sæhrimner 50.
Søkkvabekk 49. 93.

Tacitus 14.
Templer 119.
Ting 125.
Tiu, TiwaR 10.
Tjalfe 86.
Tjasse 44.
Tok, *þǫkk* 53.
Tor 12. 27. 43. 74—89.
Treflig 6. 12. 18.
Trudhejm 43.
Trudvang 43.
Trym 78.
Trymhejm 44.
Tvekamp 125.
Tyr 10. 12. 46.

Udgaard 86.
Uller 47.

Uppsalablot 124.
Urd 36.
Urds Brønd 35.
Urnordisk 8.

Vaftrudner 91—92.
Valaskjalf 91.
Val 45. 50.
Vale 47. 108.
Valfader 43.
Valhal 43. 50.
Valhalstræ 50.
Valkyrjer 50. 70.
Vanadis 46.
Vanahejm 39.
Vaner 39—42.
Vanlande 59.
Var 49.
Ve 30.
Ve, Vi 18.
Vegtam 109.
Verdande 36.
Verdenstræet 12.
Véurr 75.
Viborg 18.
Vidar 47. 55.
Vidgar, Vidrik 146.
Vigrid 55.
Vile 30.
Vindsval 34.
Vingtor 78.
Vingolf 43.
Vinter 34.
Volsung 128.
Volsungesaga 26.
Volsunger 128—35.
Volund Smed 142—46.
Volver 126.
Volvens Spaadom, *Vǫluspá*. 31 og ofte.
Wodan 12. 75.
WoþanaR 11.
Worsaae 14.
Wurd 70.

Ydale 47.
Yggdrasel 35.
Ymer 30.
Yngve-Frøj 100.
Ynglingesaga 26.

Zeus 10.
Ziu 10.
Æger 73.
Øjlime 129.
Aarvaagen 33.
þonaRaR 11.
þulR 119.

II. Benyttede Eddadigte.

(Paa de med * mærkede Sider er anført Vers.)

Volvens Spaadom, *Vǫluspá* 31*. 38*. 40*. 41*. 51*. 52. 53*. 54—55*. 56—57*.
Den Højes Taler, *Hávamál* 71*. 96*. 152—53. 154*. 156.

Sangen om Vaftrudner, *Vafþrúðnismál* 50*. 91*—92*.
Sangen om Grimner, *Grímnismál* 31*. 35*. 92. 93*—94*.
Kvadet om Vegtam, *Vegtamskviða* eller Balders Drømme 64. 108—9.
Hammerhentningen, *þrymskviða* 78*—79*—80*.
Sangen om Hymer, *Hymiskviða* 81—83.
Sangen om Alvis, *Alvíssmál* 87.
Skirners Rejse, *Skírnisfǫr* 100—101*—102*—103.
Sangen om Rig, *Rígsþula* 104—105*—106*—107*.
Loketrætten, *Lokasenna* 95. 113*. 116. 117*.

Volundskvædet, *Vǫlundarkviða* 142. 143*. 144*. 145*. 146.
Sangen om Grottekværnen, *Gróttasǫngr* 146. 147*.
Svipdagskvad 64.

Sigurdssangene i Prosagengivelse 128—35.
Sangen om Helge Hjorvardssøn i Prosagengivelse 135—37.
Andet Kvad om Helge Hundingsbane 137—38. 139*. 140*. 141*. 142*.

III. Folkeviser omtalte.

S. 27. 32. 60. 63. 80—81. 135. 142.

